

eul_wid: nxo-aa

Αἴλιος Θεών ὁ σοφιστής · Aelius Theon the Sophist

Preliminary Exercises

Προγυμνάσματα

Period: Ῥωμαϊκή Roman

Dialect: Κοινή Koine

Domain: Ῥητορική Oratory

Format: Λόγος Oration

Affiliation: Sophist

- 59 (1t) ΘΕΩΝΟΣ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ. Οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν ῥητόρων, καὶ μάλιστα οἱ εὐδοκιμηκότες, οὐκ ὦντο δεῖν ἐφικέσθαι τρόπον τινὰ τῆς ῥητορικῆς, πρὶν ἀμωσγέπως ἄψασθαι φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐμπλησθῆναι μεγαλονοίας· νῦν δὲ οἱ πλείους τοσοῦτον δέουσι τῶν τοιούτων λόγων ἐπαίειν, ὥστε οὐδὲ τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων μαθημάτων ὅτιοῦν μεταλαμβάνοντες ἄττουσιν ἐπὶ τὸ λέγειν, καὶ τὸ πάντων ἀγροικότατον, ὅτι οὐδὲ οἷς προσήκόν ἐστιν ἐγγυμνασάμενοι, ἐπὶ τὰς δικανικὰς καὶ δημηγορικὰς ἵενται ὑποθέσεις, τὸ δὲ λεγόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐν πίθῳ τὴν κεραμεῖαν μανθάνοντες. περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων, ἃ χρὴ μανθάνειν τὸν μέλλοντα ῥητορεύειν, ἄλλοι γραφέτωσαν, ἃ δὲ πρὸ τῆς ὑποθέσεως ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰδέναι τε καὶ ἐπιεικῶς ἐγγυμνάζεσθαι, ταῦτα νῦν πειράσομαι παραδοῦναι, οὐχ ὥς οὐχὶ καὶ ἄλλων τινῶν συγγεγραφότων περὶ τούτων, ἀλλ' οὐ μικρόν τι καὶ αὐτὸς ἐλπίζων συλλήψεσθαι τοῖς λέγειν προαιρουμένοις. οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἤδη παραδεδομένοις γυμνάσμασιν ἔτερα ἄττα ἐπεξεύρομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκάστου ὅρον ἐπειράθημεν ἀποδοῦναι, ὥστε ἐρωτηθέντα, τί ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν, ἔχειν εἰπεῖν, οἷον ὅτι μῦθος ἐστὶ λόγος ψευδῆς εἰκονίζων ἀλήθειαν, ἔτι τε καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα δεδηλώκαμεν, καὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν εἰς ἕκαστον λόγων παραδεδώκαμεν, προσυπεδείξαμεν δὲ καὶ ὥς ἂν τις αὐτοῖς ἐπιμελέστατα χρῆσαιτο. Ὡς δὲ καὶ παντελῶς εἰσὶν ὠφέλιμα τοῖς τὴν ῥητορικὴν δύναμιν ἀναλαμβάνουσιν, οὐδὲ τοῦτο ἄδηλον.
- 60 Ὅ τε γὰρ καλῶς καὶ πολυτρόπως διήγησιν καὶ μῦθον ἀπαγγείλας καλῶς καὶ ἱστορίαν συνθήσει, καὶ τὸ ἰδίως ἐν ταῖς ὑποθέσεσι καλούμενον [ἴδιον] διήγημα (οὐδὲ γὰρ ἄλλο τί ἐστὶν ἱστορία ἢ σύστημα διηγήσεως) [ὅταν] ὁ ἀνασκευάσαι ταῦτα καὶ κατασκευάσαι δυνάμενος, μὴ μικρὸν ἀπολείπεται τῶν τὰς ὑποθέσεις λεγόντων· πάντα γὰρ ὅσα ποιοῦμεν ἐν ταῖς δικανικαῖς ὑποθέσεσι, καὶ ἐνταῦθά ἐστι· πρῶτον μὲν προοίμιον καὶ διήγημα, ἔπειτα δὲ πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἐν τῷ διηγήματι ἢ τῷ μύθῳ πειρώμεθα ἀπαντᾶν, καὶ ἐφ' ἐκάστῳ πορίζεσθαι ἔλεγχον, ἔτι δὲ καὶ φροντίζομεν, ὅπως καλῶς τάξομεν ἕκαστον τῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ αὐξάνομεν δὲ καὶ διασύρομεν καὶ τᾶλλα, περὶ ὧν ἐπὶ τοῦ παρόντος μακρόν ἂν εἴη λέγειν. καὶ μὴν ἢ διὰ τῆς χρείας γυμνασία οὐ μόνον τινὰ δύναμιν λόγων ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ χρηστόν τι ἦθος ἐγγυμναζομένων ἡμῶν τοῖς τῶν σοφῶν ἀποφθέγμασιν. ὁ δὲ καλούμενος κοινὸς τόπος καὶ ἡ ἔκφρασις προφανῆ τὴν ὠφέλειαν ἔχουσι, πανταχοῦ τῶν παλαιῶν τῶν μὲν ἱστορικῶν

πάντων ἐπὶ πλεῖστον τῇ ἐκφράσει, τῶν δὲ ῥητορικῶν τῷ τόπῳ κεχηρμένων. καὶ ἡ προσωποποιῖα δὲ οὐ μόνον ἱστορικὸν γύμνασμά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ῥητορικὸν καὶ διαλογικὸν καὶ ποιητικόν, κἂν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, κἂν ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις πολυωφελέστατον, καὶ πρὸς τὰς ἐντεύξεις τῶν συγγραμμάτων χρησιμώτατον. διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν Ὅμηρον ἐπαινοῦμεν, ὅτι οἰκίους λόγους περιτέθεικεν ἐκάστῳ τῶν εἰσαγομένων προσώπων, τὸν δὲ Εὐριπίδην καταμεμφόμεθα, ὅτι παρὰ καιρὸν αὐτῷ Ἑκάβη φιλοσοφεῖ. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ τῆς συγκρίσεως γύμνασμα καὶ ἐν τοῖς δικανικοῖς λόγοις ἐστὶ χρήσιμον, συγκρινόντων ἡμῶν ἦτοι τὰ ἀδικήματα τοῖς ἀδικήμασιν, ἢ τὰ εὐεργετήματα τοῖς εὐεργετήμασιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις ἀντιπαραβαλλόντων ἡμῶν τὰς εὐπραγίας· ἐν δὲ ταῖς συμβουλαῖς καὶ πάνυ ἔκδηλος ἡ ὠφέλεια.

⁶¹ περὶ γὰρ τὸ αἰρετώτερόν εἰσιν οἱ τῶν συμβουλευόντων λόγοι. περὶ δὲ τῆς θέσεως τί ἂν τις λέγοι; οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῆς ὑποθέσεως διαφέρει, πλὴν ὅτι προσώπων ὠρισμένων καὶ τόπου καὶ χρόνου καὶ τρόπου καὶ αἰτίας ἐστὶν ἀπαρέμφατον, οἷον θέσις μὲν εἰ προσήκει πολιορκουμένοις στράτευμα πέμπειν εἰς τὴν ὑπερορίαν, ὑπόθεσις δὲ εἰ Ἀθηναίοις προσήκει πολιορκουμένοις ὑπὸ Πελοποννησίων εἰς Σικελίαν στράτευμα πέμπειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τῶν νόμων κατηγορία καὶ ἡ ἀπολογία οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῆς ὑποθέσεως ἐστίν. οἱ γοῦν κάλλιστοι τῶν Δημοσθενικῶν λόγων εἰσίν, ἐν οἷς περὶ νόμου [τί] ἢ ψηφίσματος ἀμφισβητεῖται, λέγω δὲ τὸν τε περὶ στεφάνου καὶ τὸν κατὰ Ἀνδροτίωνος καὶ Τιμοκράτους καὶ πρὸς Λεπτίνην καὶ κατὰ Ἀριστοκράτους· ὀλίγον γὰρ διήνεγκεν, εἰ μὴ νόμον ἀλλὰ ψήφισμα ὁ Ἀριστοκράτης ἔγραψε. τὸ δὲ ἐγκώμιον οὐδὲ αὐτὸς μὲν ἄγνωῶ, ὅτι εἰδὸς ἐστὶν ὑποθέσεως· τῆς γὰρ ὑποθέσεως εἶδη τρία, ἐγκωμιαστικόν, ὅπερ ἐκάλουν ἐπιδεικτικόν οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, δικανικόν, συμβουλευτικόν· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τοῖς νεωτέροις προβάλλειν πολλάκις εἰώθαμεν ἐγκώμια γράφειν, διὰ τοῦτο ἐν τοῖς προγυμνάσμασιν αὐτὸ ἔταξα, καὶ ἅμα τὴν μὲν ἀκριβῆ τούτου τεχνολογίαν ὑπερεθέμην εἰς τὴν προσήκουσαν χώραν, νῦν δὲ ἀπλουστέραν πεποιήμαι τὴν διδασκαλίαν. ἡ δὲ ἀνάγνωσις, ὡς τῶν πρεσβυτέρων τις ἔφη, Ἀπολλώνιος δοκεῖ μοι ὁ Ῥόδιος, τροφὴ λέξεώς ἐστι· τυπούμενοι γὰρ τὴν ψυχὴν ἀπὸ καλῶν παραδειγμάτων κάλλιστα καὶ μιμησόμεθα· τὴν δὲ ἀκρόασιν τίς οὐκ ἂν ἀσμενίσειε, τὰ μετὰ πόνων τοῖς ἄλλοις εἰργασμένα ἐτοίμως λαμβάνων; ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις οὐδὲν ὄφελος κατανοεῖν τὰ τε Ἀπελλοῦ καὶ Πρωτογένους καὶ Ἀντιφίλου ἔργα, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχειρῶσιν, οὕτω καὶ τοῖς ῥητορεύειν μέλλουσιν οὔτε τῶν πρεσβυτέρων οἱ λόγοι, οὔτε τῶν διανοημάτων τὸ πλῆθος, οὔτε τὸ περὶ τὴν λέξιν καθαρὸν, οὔτε σύνθεσις ἡρμοσμένη, οὔτε ἀκρόασις ἀστεία, οὔτε ὅλως τῶν ἐν τῇ ῥητορικῇ καλῶν οὐδὲν ἐστὶ χρήσιμον, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς ἕκαστος ταῖς καθ' ἐκάστην ἡμέραν γραφαῖς ἐγγυμνάζηται.

⁶² ἡ δὲ παράφρασις οὐχ ὥς τισιν εἴρηται ἢ ἔδοξεν, ἀχρηστός ἐστι· τὸ γὰρ καλῶς εἰπεῖν, φασιν, ἅπαξ περιγίνεται, δις δὲ οὐκ ἐνδέχεται· οὗτοι δὲ σφόδρα τοῦ ὀρθοῦ διημαρτήκασι. τῆς γὰρ διανοίας ὕψ' ἐνὶ πράγματι μὴ καθ' ἓνα τρόπον κινουμένης, ὥστε τὴν προσπεσοῦσαν αὐτῇ φαντασίαν ὁμοίως προενέγκασθαι, ἀλλὰ κατὰ πλείους, καὶ ποτὲ μὲν ἀποφαινομένων ἡμῶν, ποτὲ δὲ ἐρωτώντων, ποτὲ δὲ πυνθανομένων, ποτὲ δὲ εὐχομένων, ποτὲ δὲ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον τὸ νοητὸν ἐκφερόντων, οὐδὲν κωλύει κατὰ πάντας τοὺς τρόπους τὸ φαντασθὲν ἐπίσης καλῶς ἐξενεγκεῖν. μαρτύρια δὲ τούτου καὶ παρὰ ποιηταῖς καὶ ἱστορικοῖς, καὶ ἀπλῶς πάντες οἱ παλαιοὶ φαίνονται τῇ παραφράσει ἄριστα κεχηρμένοι, οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν ἀλλὰ καὶ τὰ ἀλλήλων μεταπλάσσοντες. Ὅμηρον μεταφράζων, ὅτε φησί, τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, οἷον ἐπ' ἡμᾶρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ὁ Ἀρχίλοχος, τοῖος ἀνθρώποισι θυμὸς Γλαῦκε Λεπτίνεω πάϊ, γίγνεται θνητοῖς, ὁκοῖον Ζεὺς ἐφ' ἡμέρην ἄγει. καὶ πάλιν Ὅμηρος

ἄλωσιν πόλεως τοῦτον τὸν τρόπον εἶρηκεν, ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δὲ τε πῦρ ἀμαθύνει, τέκνα δὲ τ' ἄλλοι ἄγουσι, βαθυζώνους τε γυναῖκας.

63 ὁ δὲ Δημοσθένης οὕτως, ὅτε γοῦν ἐπορευόμεθα εἰς Δελφοῦς, ἐξ ἀνάγκης ὁρᾶν ἦν ταῦτα πάντᾳ, οἰκίας κατεσκαμμένας, τείχη περιηρημένα, χώραν ἔρημον τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γυναῖκα δὲ καὶ παιδάρια ὀλίγα, καὶ πρεσβύτας ἀνθρώπους οἰκτροῦς. ὁ δὲ Αἰσχίνης οὕτως, ἀλλὰ ταῖς γε διανοίαις ἀποβλέψατε αὐτῶν εἰς τὰς συμφοράς, καὶ νομίσατε ὁρᾶν ἀλικομένην τὴν πόλιν, τειχῶν κατασκαφάς, ἐμπρήσεις οἴκων, ἱερὰ συλῶμενα, ἀγομένας γυναῖκας καὶ παῖδας εἰς δουλείαν, πρεσβύτας ἀνθρώπων, πρεσβυτίδας γυναῖκας, ὅψε μεταμανθάνοντας τὴν ἐλευθερίαν. ἔτι δὲ ὁ μὲν Θουκυδίδης φησί· φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται. ὁ δὲ Θεόπομπος ἐπίσταμαι γὰρ, ὅτι τοὺς μὲν ζῶντας πολλοὶ μετὰ δυσμενεῖας ἐξετάζουσιν, τοῖς δὲ τετελευτηκόσι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐτῶν ἐπανιᾶσιν τοὺς φθόνους. ὁ δὲ Δημοσθένης οὕτω· τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσιν ἅπασιν ὑπεστί τις ἢ πλείων ἢ ἐλάττων φθόνος, τοὺς τεθνεῶτας δὲ οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν τις μισεῖ; καὶ μέντοι γε ὁ Φίλιστος τὸν Ἀττικὸν ὄλον πόλεμον ἐν τοῖς Σικελικοῖς ἐκ τῶν Θουκυδίδου μετενήνοχε, καὶ Δημοσθένης εἰς τὸν κατὰ Μειδίου τά τε Λυσίου καὶ Λυκούργου ἐκ τῶν τῆς ὕβρεως λόγων, καὶ τὰ Ἰσαίου ἐκ τῶν κατὰ Διοκλέους ὕβρεως. εὖροις δ' ἂν καὶ παρὰ Ἰσοκράτει ἐν τῷ πανηγυρικῷ τὰ ἐν τῷ Λυσίου ἐπιταφίῳ καὶ τῷ Ὀλυμπικῷ. ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης πολλάκις ἑαυτὸν παραφράζει, οὐ μόνον τὰ ἐν ἄλλοις λόγοις αὐτῷ εἰρημένα ἀλλαχόσε μεταφέρων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πολλάκις φαίνεται ταῦτα μυριάκις εἰρηκῶς, τῇ δὲ τῆς ἐρμηνείας ποικιλίᾳ λανθάνει τοὺς ἀκούοντας.

64 ἐν μὲν γε τῷ κατὰ Μειδίου φησί· τίς γὰρ ἡμῶν οὐκ οἶδε τοῦ μὲν πολλὰ τοιαῦτα γενέσθαι τὸ μὴ κολάζεσθαι τοὺς ἐξαμαρτάνοντας αἴτιον ὅν, τοῦ δὲ μηδένα ὑβρίζειν τὸ λοιπὸν τὸ δίκην τὸν αἰὲν ληφθέντα, ἣν προσήκει, διδόναι, μόνον αἴτιον γενόμενον; ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους (τὸ δὲ αὐτὸ καὶ κατὰ Ἀνδροτίωνος) οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ τούναντίον, πολὺ μᾶλλον ἀλίσκεσθαι διὰ ταῦτα· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἐάλω, σὺ τὰ δ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ δίκην δῶς, ἄλλος οὐ γράψει. ἐν δὲ τοῖς Φιλιππικοῖς τὰ αὐτὰ πράγματα ἄνω καὶ κάτω λέγων διατετέλεκε, καὶ ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, ὅτι μὴ δεῖ τοὺς εὖ ποιήσαντας ἀφελέσθαι τὰ δοθέντα, οὐδ' ὀλιγάκις εἶρηκεν· ἐν δὲ τῷ ὑπὲρ τοῦ στεφάνου, ὅτι οὐκ ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πεπραγμένων κατηγορεῖν δίκαιον ἦν, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτευμάτων ἐλέγχειν, παρ' ὅλον τὸν λόγον παρέσπαρται· τὰ δὲ περὶ τῆς λύσεως τῶν αἰχμαλώτων, τίς οὐκ οἶδεν ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας διατεθρυλημένα; καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς ἐξεργασίας εἶδος, πολλαχοῦ τε ἄλλοθεν ὠφέλιμον, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς δευτερολογίαις· ἡ δὲ ἀντίρρῃσις ἐν ταῖς ἀντιγραφαῖς. τὴν δὲ τάξιν τῶν γυμνασμάτων αὐτῶν οὕτω ποιησόμεθα· πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς χρείας βραχύ τε γὰρ τοῦτο καὶ εὐμνημόνευτον, ἔπειτα δὲ τοῦ μύθου καὶ τῆς διηγήσεως, πλὴν τῆς τούτων ἀνασκευῆς τε καὶ κατασκευῆς· ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων ὕστερα ἔοικέ πως εἶναι· ὠμολόγηται γὰρ παρὰ πᾶσιν, ὅτι τοῦ ρήτορος ἔργον ἐστὶ τό τε ἀποδείξει τὰ ἀμφισβητούμενα καὶ τὸ αὐξῆσαι τὰ ἀποδεδειγμένα· προτερεῖ μὲν οὖν τῇ φύσει καὶ τῇ χρήσει ὁ ἀποδεικτικὸς λόγος, ἔπεται δὲ ὁ αὐξητικὸς· πρότερον γὰρ δεῖ τινα ὥς προδότην ἐλέγχειν, εἴτα ὥς ἐπὶ μεγάλῳ ἀδικήματι τῇ προδοσίᾳ τοὺς ἀκούοντας παροξύνει.

65 οὐ μὴν ὥσπερ τῇ φύσει προτερεῖν τὴν ἀπόδειξιν ἔφαμεν τῆς αὐξήσεως, οὕτω καὶ τὴν γυμνασίαν ἔχειν συμβέβηκεν, ἀλλὰ καὶ πᾶν τούναντίον· πρότερα γὰρ τὰ ῥάονα τῶν δυσχερεστέρων· ῥᾶον δὲ αὐξῆσαι τὸ φανερόν ἢ τὸ ἀφανὲς ἀποδείξει, διόπερ αὐτοὶ ἀρχόμενοι ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐγχειρεῖν καὶ ἀνασκευάζειν ἢ κατασκευάζειν ἀρξόμεθα ἀπὸ τοῦ τόπου, εἴτα τῆς ἐκφράσεως, ἐξῆς δὲ τῆς προσωποποιΐας, εἴτα ἐν τοῖς ἐγκωμίοις γυμνασόμεθα, εἴτα ἐν ταῖς

συγκρίσει· ταῦτα γάρ ἐστι τὰ ὁμολογούμενα καὶ μηδεμίαν ἀντιλογίαν ἔχοντα· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ πρὸς τοῖς ἀμφισβητούμενοις γυμνάσμασι τὴν ἄσκησιν ποιησόμεθα. ἔστι δὲ πρῶτον αὐτῶν ἡ τῶν χρειῶν ἀνασκευή, εἴτα τῶν Αἰσωπειῶν λόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ μυθικῶν διηγήσεων, εἴτα ἡ τῶν θέσεων, καὶ ἐξῆς ἡ τῶν νόμων· τῇ δὲ ἀναγνώσει καὶ τῇ ἀκροάσει καὶ τῇ παραφράσει χρησόμεθα ἀπ' ἀρχῆς, τῇ δὲ ἐξεργασίᾳ καὶ πολλῶ μᾶλλον τῇ ἀντιρρήσει, ὅταν ἔξιν τινα περιποιησώμεθα. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΓΩΓΗΣ, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς παρὰ τοῖς παλαιοῖς χρήσεως τῶν προγυμνασμάτων. Πρῶτον μὲν ἀπάντων χρὴ τὸν διδάσκαλον ἐκάστου γυμνάσματος εὖ ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων ἀναλεγόμενον προστάττειν τοῖς νέοις ἐκμανθάνειν, οἷον χρειᾶς μὲν ὅποια ἐστὶν ἡ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας, Σοφοκλεῖ ποτε τῷ ποιητῇ προσελθὼν τις, πῶς ἔφη, Σοφόκλεις, ἔχεις πρὸς τὰ ἀφροδίσι α; ἔτι οἷός τε εἰ γυναιξὶ συγγίνεσθαι; καὶ ὅς, εὐφήμει, ἔφη, ὦ ἄνθρωπε· ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὰ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποδράς.

- ⁶⁶ μύθου δὲ ὁποῖός ἐστι παρὰ Ἡροδότῳ τοῦ αὐλητοῦ, καὶ παρὰ Φιλίστῳ τοῦ ἵππου καὶ τῶν ἐν ἐκατέρῳ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν τῇ εἰκοστῇ Θεοπόμπου τῶν Φιλιππικῶν ὁ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὕβρεως, ὃν ὁ Φίλιππος διεξέρχεται πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῶν Χαλκιδέων, καὶ Ξενοφῶντος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων ὁ τοῦ κυνὸς καὶ τῶν προβάτων. διηγήσεως δὲ παραδείγματα ἂν εἴη κάλλιστα τῶν μὲν μυθικῶν ἡ Πλάτωνος ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς πολιτείας περὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ Γύγου, καὶ ἐν τῷ συμποσίῳ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἔρωτος, περὶ δὲ τῶν ἐν Αἰδοῦ ἐν τῷ Φαίδωνι καὶ τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας, καὶ παρὰ Θεοπόμπῳ ἐν τῇ ὀγδόῃ τῶν Φιλιππικῶν ἡ τοῦ Σειληνοῦ τῶν δὲ πραγματικῶν ἡ περὶ Κύλωνος παρ' Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ, καὶ περὶ Ἀμφιλόχου τοῦ Ἀμφιάρεω ἐν τῇ τρίτῃ Θουκυδίδου, καὶ τὰ περὶ Κλέοβιν καὶ Βίτωννα ἐκ τῆς πρώτης Ἡροδότου· ἔχουσι δὲ καὶ περὶ Δαιδάλου τῆς ἀφίξεως πρὸς Κώκαλον τὸν Σικανῶν βασιλέα Ἐφορος μὲν ἐν τῇ ἐβδόμῃ, Φίλιστος δὲ ἐν τῇ πρώτῃ. εὖροις δ' ἂν καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας Δημοσθένους ἰσχνὸν καὶ γλαφυρὸν διήγημα περὶ τῶν ἀγομένων Ὀλυμπίων ὑπὸ Φιλίππου μετὰ τὴν Ὀλύνθου ἄλωσιν. ἔχομεν δὲ καὶ ἀνασκευὰς καὶ κατασκευὰς παρὰ τοῖς παλαιοῖς χρειῶν καὶ γνωμῶν καὶ ἀποφάσεων καὶ τοιούτων.
- ⁶⁷ καὶ δὴ ἀρμόττοι ἂν εἰς τοῦτο τὸ εἶδος, ὅσα λέγεται ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ τῶν ἱστοριῶν πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν παλαιότερων περὶ τοῦ Νείλου καταβεβλημένας ἀποφάσεις· διηγημάτων μὲν μυθικῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ Ἡροδότου τούτων πέρι, ὧν Ἕλληνες μυθεύουσιν, ὡς Αἰγύπτιοι μὲν Ἡρακλέα ἐπιδημήσαντα θύειν ἐπεχείρουν τῷ Διί, ὁ δὲ πολλὰς μυριάδας αὐτῶν κατεφόνευσεν· καὶ παρὰ Ἐφόρῳ ἐν τῇ πρώτῃ τὸ περὶ τῶν πεντήκοντα Θεσπίου θυγατέρων, αἷς ἀπάσαις παρθένοις οὔσαις φασὶν ἅμα μιγῆναι τὸν Ἡρακλέα· καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοδήμου, ὡς ἐτελεύτησε κεραυνόβλητος γενόμενος· τῶν δὲ πραγματικῶν διηγήσεων ἔστι μὲν τινα καὶ παρὰ Ἡροδότου λαβεῖν, ὡς τὰ ἐκ τῆς τετάρτης περὶ τοῦ διαιρεῖσθαι τὴν ὅλην γῆν εἰς τρία μέρη, καὶ καλεῖσθαι τὸ μὲν Εὐρώπην, τὸ δὲ Λιβύην, τὸ δὲ Ἀσίαν· καὶ παρὰ Θουκυδίδου ἐκ τῆς πρώτης τὰ περὶ τῆς ἀναιρέσεως Ἰππάρχου ὑπὸ τῶν περὶ Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα· πλείω δὲ ἔχομεν καὶ παρ' ἄλλων ἱστορικῶν λαβεῖν, παρὰ μὲν Ἐφόρου ἐκ τῆς πρώτης τὰ περὶ τὴν διαίρεσιν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, παρὰ δὲ Θεοπόμπου ἐκ τῆς πέμπτης καὶ εἰκοστῆς τῶν Φιλιππικῶν, ὅτι Ἑλληνικὸς ὄρκος καταψεύδεται, ὃν Ἀθηναῖοί φασιν ὁμόσαι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τῆς μάχης τῆς ἐν Πλαταιαῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ αἱ πρὸς βασιλέα [Δαρεῖον] Ἀθηναίων [πρὸς Ἕλληνας] συνθῆκαι· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην οὐχ ἅμα πάντες ὕμνουσι γεγεννημένην, καὶ ὅσα ἄλλα, φησὶν, ἡ Ἀθηναίων πόλις ἀλαζονεύεται καὶ παρακρούεται τοὺς Ἕλληνας· ὁμοίως καὶ τὸν καλούμενον τόπον παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐστὶν εὐρεῖν, καθάπερ τὸ Δημοσθενικὸν ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ στεφάνου· παρὰ γὰρ τοῖς Ἑλλήσιν, οὐ τιςὶν ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοίως, φορὰν προδοτῶν καὶ δωροδόκων καὶ θεοῖς ἐχθρῶν ἀνθρώπων συνέβη

γενέσθαι τοσαύτην, καὶ τὰ ἐξῆς ἔτι δὲ καὶ Λυκούργου κατὰ μοιχοῦ ἐν τῷ κατὰ Λυκόφρονος, καὶ Ὑπερίδου κατὰ τῶν ἐταίρων ἐν τῷ κατὰ Ἀρισταγόρας ὁμοίως καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τῷ περὶ τόπων ἐκκησόμεθα.

68 πολλὰ δὲ καὶ ἐκπέφρασται παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὥσπερ καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁ λοιμός, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ὁ περιτειχισμός τῶν Πλαταιῶν, καὶ ἄλλοι ναυμαχία καὶ ἵππομαχία· καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν τῷ Τιμαίῳ [ὥς] τὰ περὶ τὴν Σάϊν· καὶ παρὰ Ἡροδότῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ τὰ ἐπτὰ τεῖχη τὰ ἐν Ἐκβατάνοις· ἔχομεν δὲ καὶ ἐν τῇ ἐνάτῃ τῶν Φιλιππικῶν Θεοπόμπου τὰ ἐν Θερταλίᾳ Τέμπῃ, ἃ ἔστι μὲν μεταξὺ δύο ὁρῶν μεγάλων τῆς τε Ὀσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου, ῥεῖ δὲ δι' αὐτῶν μέσος ὁ Πηνειός, εἰς ὃν ἅπαντες οἱ κατὰ τὴν Θερταλίαν ποταμοὶ συρρέουσιν· καὶ παρὰ Φιλίστῳ ἐν μὲν τῇ ὀγδόῃ τὰ περὶ τὴν παρασκευὴν τὴν ἐπὶ Καρχηδονίου Διονυσίου τοῦ τυράννου καὶ τῶν ὄπλων καὶ τῶν νεῶν καὶ τῶν ὀργάνων τὴν ποιήσιν, ἐν δὲ τῇ ια' τὰ περὶ τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ καὶ τῆς πυρᾶς τὴν ποικιλίαν. προσωποποιᾷς δὲ τί ἂν εἴη παράδειγμα κάλλιον τῆς Ὀμήρου ποιήσεως καὶ τῶν Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων καὶ τῶν Μενάνδρου δραμάτων; ἔχομεν δὲ καὶ Ἰσοκράτους μὲν τὰ ἐγκώμια, Πλάτωνος δὲ καὶ Θουκυδίδου καὶ Ὑπερίδου καὶ Λυσίου τοὺς ἐπιταφίους, καὶ Θεοπόμπου τοῦ Φιλίππου ἐγκώμιον καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ Ξενοφῶντος τὸν Ἀγησίλαον. εἰσὶ δὲ καὶ συγκρίσεις παρὰ τοῖς παλαιοῖς παρὰ τε Δημοσθένει ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, ὅποτε βούλεται προκρίνειν Κόνωνα Θεμιστοκλέους, εὖροις δ' ἂν καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τῷ συμποσίῳ Σωκράτῃ Καλλίᾳ μαρτυροῦντα, ὥς πολὺ κρείττων ἐστὶν ὁ τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος ἔρως.

69 παραδείγματα δὲ τῆς τῶν θέσεων γυμνασίας λαβεῖν ἐστὶ παρὰ τε Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου· πολλὰ γάρ ἐστιν αὐτῶν βιβλία θέσεων ἐπιγραφόμενα. ἤδη δὲ τινα καὶ παρὰ ῥήτορσιν εἴρηται θετικὰ κεφάλαια, καὶ δὴ καὶ ὅλοι λόγοι νομίζονται ἂν σχεδὸν εἶναι θέσεως, ὥς ὃ τε περὶ τῶν ἀνακαλυπτηρίων ἐπιγραφόμενος Λυσίου καὶ ὁ περὶ τῆς ἀμβλώσεως ἐν μὲν γὰρ θατέρῳ ζητεῖται, εἰ τὰ δοθέντα ἀνακαλυπτῆρια γυναικὶ γαμουμένη βεβαίως ἔχειν αὐτὴν δεῖ, ἐν θατέρῳ δὲ εἰ τὸ ἔτι ἐγκυούμενον ἄνθρωπός ἐστι, καὶ εἰ ἀνεύθυνα τὰ τῶν ἀμβλώσεων ταῖς γυναιξί, Λυσίου μὲν οὐ φασιν εἶναι τούτους τοὺς λόγους, ὅμως δὲ οὐκ ἀχάριστον τοῖς νέοις γυμνασίας ἔνεκα καὶ τούτοις ἐντυχάνειν. ἔστι δὲ καὶ ἐν ἐκάστῳ λόγῳ εὐρεῖν θετικὸν κεφάλαιον, οἷον ἐν τῷ Δημοσθένους κατὰ Ὀνήτορος ἐξούλης, εἰ ἀληθεῖς αἱ βάσανοι, καὶ ἐν τῷ παρὰ Αἰσχίνῃ κατὰ Τιμάρχου, εἰ ἀληθεῖς αἱ φῆμαι, καὶ ἄλλα ἄλλοθεν. εὐπορήσομεν δὲ καὶ νόμων ἀνασκευῆς πολλαχοῦ μὲν παρὰ πλείστοις τῶν ῥητόρων, ἐντελέστατα δὲ παρὰ Δημοσθένει ἔν τε τῷ κατὰ Τιμοκράτους καὶ Ἀριστοκράτους καὶ πρὸς Λεπτίνην, κατασκευῶν δὲ παρὰ τε ἄλλοις καὶ παρὰ Λυσίᾳ ἐν τῷ πρὸς Διοκλέα ὑπὲρ τοῦ κατὰ τῶν ῥητόρων νόμου. καὶ γὰρ εἰ μὴ πάσαις κέχρηται οἱ παλαιοὶ ταῖς ὑφ' ἡμῶν παραδεδομέναις ἀφορμαῖς τῷ μὴ πρὸς γυμνασίαν ἀλλὰ πρὸς ἀγῶνας τοὺς λόγους πεποιῆσθαι, ἀλλ' ὅμως τὴν γε ὅλην διάθεσιν ἐμφαίνουσι τῶν τοιούτων λόγων. ὅτι δὲ οὐδὲ τῆς παραφράσεως ἡμέλουν οἱ παλαιοί, δῆλον ἐκ τῶν μικρὸν ἔμπροσθεν εἰρημένων. πολλὰ δὲ ἐστὶ καὶ ἐξειργασμένα μᾶλλον παρὰ ἐτέροις αὐτῶν· τὸ γοῦν Κυλώνειον ἄγος μᾶλλον [δὲ] Ἡροδότου καὶ Εὐφρόνους ἐξείργασται Θουκυδίδῃ, καὶ Δημοσθένει δὲ μᾶλλον Ὑπερίδου τὴν γεγεννημένην Ἀθηναίοις ταραχήν, ὅτε ἦκεν ἐσπέρας ἀγγέλλων τις ὥς τοὺς πρυτάνεις, ὥς ἡ Ἐλάτεια κατέληπτα ι.

70 ἔστι δὲ καὶ ἱστορίας καὶ ὅλους λόγους ἀλλήλοις ἀντιπαραβάλλειν σκοποῦντα τὸ ἄμεινον ἐξειργασμένον, οἷον Δημοσθένους μὲν πρὸς τοὺς Ὑπερίδου, Θεοπόμπου δὲ τὰς Ἑλληνικὰς ἱστορίας πρὸς τὰς Ξενοφῶντος. τὴν δὲ ἀντίρρησίν ἐστιν εὐρεῖν μάλιστα ἐν τοῖς λόγοις, ἐν οἷς ὁ μὲν κατηγορεῖ, ὁ δὲ ἀπολογεῖται περὶ τῶν κατηγορουμένων, οἷον ἐν τῷ Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφῶντος, καὶ Δημοσθένους ὑπὲρ τοῦ στεφάνου, καὶ ἔτι ἐν τῷ ἐκατέρου περὶ τῆς παραπρεσβείας. εὖροις δ' ἂν καὶ ἐν ἱστορίαις παρὰ Θουκυδίδῃ, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ Κορινθίων

ἐστὶν ἀντιλογία πρὸς Κερκυραίους, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ Διοδότου καὶ Κλέωνος· παρὰ δὲ Πλάτωνι καὶ τὴν ἐξεργασίαν καὶ τὴν ἀντίρρῃσιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἰδεῖν· ἐν μὲν γε τῷ Φαίδρῳ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῷ Λυσία εἰπὼν ἐξῆς ἀμφοτέροις τοῖς λόγοις ἀντιλέγει, τῷ τε αὐτοῦ καὶ τῷ Λυσίου, ἐν δὲ τῇ πολιτεία καταρχὰς διὰ τῶν περὶ τὸν Γλαύκωνα καὶ Ἀδείμαντον συναγορεύσας τῷ Θρασυμάχῳ περὶ τῆς δικαιοσύνης, μετὰ ταῦτα εὐθύς ἀπολογεῖται πρὸς πᾶσαν τὴν κατηγορίαν. ταῦτα μὲν οὖν παρεθέμην, οὐ νομίζων μὲν ἅπαντα εἶναι πᾶσιν ἀρχομένοις ἐπιτήδεια, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς εἰδῶμεν, ὅτι πάνυ ἐστὶν ἀναγκαῖον ἢ τῶν γυμνασμάτων ἄσκησις οὐ μόνον τοῖς μέλλουσι ῥητορεύειν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἢ ποιητῶν ἢ λογοποιῶν ἢ ἄλλων τινῶν λόγων δύναμιν ἐθέλει μεταχειρίζεσθαι. ἔστι γὰρ ταῦτα οἶονεὶ θεμέλια πάσης τῆς τῶν λόγων ιδέας, καὶ ὥς ἂν αὐτά τις ὑπάγῃται τῇ τῶν νέων ψυχῇ, ἀνάγκη τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ μετὰ ταῦτα συμβαίνειν· διόπερ χρή πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλον ἀνασκευάς τινας καὶ κατασκευὰς [μάλιστα] κάλλιστα ποιησάμενον προστάξει τοῖς νέοις ἀπαγγεῖλαι, ὅπως τυπωθέντες κατὰ τὴν ἐκείνων ἀγωγὴν μιμήσασθαι δυνηθῶσιν· ἐπειδὴν δὲ γράφειν καὶ αὐτοὶ ἱκανοὶ γένωνται, ὑπαγορευτέον μὲν αὐτοῖς τὴν τάξιν τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων, σημαντέον δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς παρεκβάσεως καὶ τῆς αὐξήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, δῆλον δὲ ποιητέον καὶ τὸ ἥθος τοῦ προβλήματος· ἐπιμελητέον δὲ καὶ τῆς συνθέσεως τῶν ὀνομάτων, πάντα διδάσκοντα ἐξ ὧν διαφεύζονται τὸ κακῶς συντιθέναι, καὶ μάλιστα δὲ τὴν ἔμμετρον καὶ ἔνρυθμον λέξιν, ὥς τὰ πολλὰ τῶν Ἡγησίου τοῦ ῥήτορος, καὶ τῶν Ἀσιανῶν καλουμένων ῥητόρων, καὶ τινὰ τῶν Ἐπικούρου, οἷά που καὶ πρὸς Ἰδομενέα γράφει· ὦ πάντα τὰμὰ κινήματα τερπνὰ νομίσας ἐκ νέου· καὶ τῶν περιφερομένων δ' ὥς ἐκείνου (ἡμεῖς δ' οὐδέπω καὶ νῦν αὐτὰ εὐρίσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ) λέγε δήμοι Πολύαινε συναπέριμεν μεγάλην χαρὰ γένηται 1.

71 τὰ οὖν τοιαῦτα καὶ τελέως ἐστὶν ἐπίμεμπτα καὶ πρόδηλον ἔχει τὴν κακίαν τῆς συνθέσεως, συγγνώμης δ' ἄξιον, ὅταν εἰς ἐκείνὰ τις ἐμπέσῃ ποτὲ τὰ μέτρα, ἅπερ ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ πεζόν, οἷόν ἐστι τὸ ἱαμβικόν· διὸ καὶ πάντες οἱ συγγραφεῖς ἄκοντες ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ γένος τοῦτο. ὁ γοῦν Ἑφορος ἐν τῷ περὶ λέξεως δι' αὐτοῦ τοῦ ἀπαγορεύοντος λόγου, μὴ τῇ εὐρύθμῳ χρῆσθαι διαλέκτῳ, εὐθύς ἐν ἀρχῇ στίχον εἴρηκεν εἰπὼν· πάλιν δὲ περὶ τῆς ἐνρύθμου διέξιμι 1. περιέχεσθαι δεῖ οὐδὲν ἥττον καὶ τῆς εὐπρεπείας, ὥστε μὴ ἐκ τοῦ εὐθέος γυμνῶσαι τὰ αἰσχρά, περιεσταλμένως δὲ ἀπαγγέλλειν, ὥς Αἰσχίνης εἰς ἀρρήτοποιῖαν τὸν Δημοσθένην διαβάλλων φησὶν αὐτὸν μὴ καθαρεύειν τὸ σῶμα, μήδ' ὅθεν τὴν φωνὴν προῖεται. πρὸς δὲ τούτοις χρή τὴν ἐρμηνείαν καὶ σαφῇ καὶ ἐναργῇ εἶναι· οὐ γὰρ ἀπαγγεῖλαι μόνον δεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον ἐνοικειῶσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων, ὥστε γενέσθαι τὸ ὑπὸ Ὀμήρου λεγόμενον, ῥηϊδίον τι ἔπος ἐρέω καὶ ἐνὶ φρεσὶ θήσω.

72 ἡ δὲ διόρθωσις ἐστὶν οὐκ ἀπ' ἀρχῆς πάντα τὰ ἀμαρτήματα περιαιροῦσα, ἀλλ' ὀλίγα καὶ μάλιστα τὰ πρόδηλα, ὅπως μὴ ἀθύμως ὁ νέος διατεθεὶς δυσέλπιστος εἰς τὰ μετὰ ταῦτα γένηται· ἅμα δὲ ὁ διορθῶν ὑποδεικνύτω, παρὰ τί γέγονε τὸ ἀμάρτημα, καὶ πῶς ἐνδέχεται βέλτιον ποιῆσαι. πολὺ δ' ὠφελιμώτατον καὶ τὸ προστάττειν τοῖς νέοις γράφειν εἰς τινὰ προβλήματα τῶν ἤδη τοῖς παλαιοῖς ἐξεργασμένων, οἷον τόπον ἢ διήγησιν ἢ ἔκφρασιν ἢ ἐγκώμιον ἢ θέσιν ἢ τι ἄλλο τῶν τοιούτων, μετὰ δὲ ταῦτα ποιῆσαι τοῖς ἐκείνων αὐτοὺς ἐντυγχάνειν, ἵν' εἰ μὲν ὁμοίως εἶεν γεγραφότες, πεισθῶσιν· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ διορθωτὰς ἔχουσιν αὐτοὺς τοὺς παλαιούς. ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες πρὸς πάντα πεφύκαμεν, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν παθῶν ἀπολείπονται, περὶ δὲ τὰ ἥθη μᾶλλον κατορθοῦσιν, οἱ δ' ἀνάπαλιν, οἱ δ' ἀμφοῖν ὑστεροῦσι, τὰ δὲ ἐνθυμήματα ἄμεινον ἐργάζονται, πειρατέον τὰ μὲν φυσικὰ πλεονεκτήματα αὔξειν, τὰ δὲ ἐλλείποντα ταῖς αὐξήσεσιν ἀναπληροῦν, ἵνα δυνηθῶμεν μὴ μόνον τὰ μεγάλα προβλήματα καλῶς λέγειν ὥς Αἰσχίνης, μηδὲ τὰ μικρὰ ὥς Λυσίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀμφοτέρα παρασκευὴν ἔχωμεν, ὥς Δημοσθένης. ἐπὶ

πᾶσι δὲ καὶ τὴν προσήκουσαν ὑπόκρισιν ἐκάστη τῶν λόγων ἰδέα πειρατέον ἐκμανθάνειν. ΠΕΡΙ ΜΥΘΟΥ. Μῦθος ἐστὶ λόγος ψευδῆς εἰκονίζων ἀλήθειαν, εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι μὴ περὶ παντὸς μύθου τὰ νῦν ἢ σκέψεις ἐστίν, ἀλλ' οἷς μετὰ τὴν ἔκθεσιν ἐπιλέγομεν τὸν λόγον, ὅτου εἰκὼν ἐστίν· ἔσθ' ὅτε μέντοι τὸν λόγον εἰπόντες ἐπεισφέρομεν τοὺς μύθους.

73 καλοῦνται δὲ Αἰσώπειοι καὶ Λιβυστικοὶ ἢ Συβαριτικοὶ τε καὶ Φρύγιοι καὶ Κιλικιοὶ καὶ Καρικοὶ Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοι· τούτων δὲ πάντων μία ἐστὶ πρὸς ἀλλήλους διαφορά, τὸ προσκείμενον αὐτῶν ἐκάστου ἴδιον γένος, οἷον Αἰσωπος εἶπεν, ἢ Λίβυς ἀνὴρ, ἢ Συβαρίτης, ἢ Κυπρία γυνή, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐὰν δὲ μηδεμία ὑπάρχῃ προσθήκη σημαίνουσα τὸ γένος, κοινοτέρως τὸν τοιοῦτον Αἰσώπειον καλοῦμεν. οἱ δὲ λέγοντες τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις συγκαίμενους τοιούσδε εἶναι, τοὺς δὲ ἐπ' ἀνθρώποις τοιούσδε, τοὺς μὲν ἀδυνάτους τοιούσδε, τοὺς δὲ δυνατῶν ἐχομένους τοιούσδε, εὐήθως μοι ὑπολαμβάνειν δοκοῦσιν· ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς προειρημένοις εἰσὶν ἅπασαι αἱ ἰδέαι. Αἰσώπειοι δὲ ὀνομάζονται ὥς ἐπίπαν, οὐχ ὅτι Αἰσωπος πρῶτος εὐρετὴς τῶν μύθων ἐγένετο, (Ὅμηρος γὰρ καὶ Ἡσίοδος καὶ Ἀρχίλοχος καὶ ἄλλοι τινὲς πρεσβύτεροι γεγονότες αὐτοῦ φαίνονται ἐπιστάμενοι, καὶ δὴ καὶ Κόννης ὁ Κίλιξ, καὶ Θούρος ὁ Συβαρίτης, καὶ Κυβισσὸς ἐκ Λιβύης, μνημονεύονται ὑπὸ τινων ὡς μυθοποιοί) ἀλλ' ὅτι Αἰσωπος αὐτοῖς μᾶλλον κατακόρως καὶ δεξιῶς ἐχρήσατο· ὥσπερ Ἀριστοφάνειόν τι μέτρον καὶ Σαπφικὸν καὶ Ἀλκαϊκὸν καὶ ἄλλο ἀπ' ἄλλου λέγεται, οὐχ ὡς τούτων τῶν ποιητῶν μόνων ἢ πρώτων ἐξευρηκόντων τὰ μέτρα, ἀλλ' ὅτι αὐτοῖς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχρήσαντο. προσαγορεύουσι δὲ αὐτοὺς τῶν μὲν παλαιῶν οἱ ποιητὰι μᾶλλον αἴνους, οἱ δὲ μύθους· πλεονάζουσι δὲ μάλιστα οἱ καταλογάδην συγγεγραφότες τὸ λόγους ἀλλὰ μὴ μύθους καλεῖν, ὅθεν λέγουσι καὶ τὸν Αἰσωπον λογοποιόν. Πλάτων δὲ ἐν διαλόγῳ τῷ περὶ ψυχῆς πῇ μὲν μῦθον, πῇ δὲ λόγον ὀνομάζει· εἴρηται δὲ μῦθος οἷον λόγος τις ὢν, ἐπεὶ καὶ μυθεῖσθαι τὸ λέγειν ἐκάλουν οἱ παλαιοί· αἴνος δὲ ὅτι καὶ παραίνεσίν τινα περιέχει· ἀναφέρεται γὰρ ὅλον τὸ πρᾶγμα εἰς χρησίμην ὑποθήκην· νῦν μέντοι καὶ τὰ αἰνίγματα αἴνους τινὲς καλοῦσι.

74 καὶ τοῦτο τὸ γύμνασμα· καὶ γὰρ ἀπαγγέλλομεν τὸν μῦθον καὶ κλίνομεν καὶ συμπλέκομεν αὐτὸν διηγήματι, καὶ ἐπεκτείνομεν καὶ συστέλλομεν, ἔστι δὲ καὶ ἐπιλέγειν αὐτῷ τινὰ λόγον, καὶ αὖ λόγου τινὸς προτεθέντος, μῦθον εὐοκία αὐτῷ συμπλάσασθαι· ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀνασκευάζομεν καὶ κατασκευάζομεν. τὴν μὲν ἀπαγγελίαν ἣτις ἐστὶ, καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς χρείας δεδηλώκαμεν, ἐν δὲ τοῖς μύθοις ἀπλουστεράν τὴν ἐρμηνείαν εἶναι δεῖ καὶ προσφυῆ, καὶ ὡς δυνατόν, ἀκατάσκευόν τε καὶ σαφῆ· διὸ καὶ προεκμανθάνειν δεῖ, ὅσους καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐστὶν εὐρεῖν οὕτως ἀπηγγεμένους· χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ὁλοκλήρου τινὸς εἰρημένου μύθου ἐθισθῆναι τὸν μανθάνοντα χαριέντως ἐκ τῶν μύθων ἄρξασθαι, ὥσπερ Ἡσίοδος ᾧδ' ἵρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον· ἐκ μὲν γὰρ τῶν ἐπενεχθέντων, ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλη πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν, δηλοῦται, ὅτι ἄρα ἤριζεν ἀηδὼν πρὸς ἱέρακα· κάπειτα ἀγανακτήσας ὁ ἱέραξ καὶ συναρπάσας αὐτὴν οὕτω τάδε εἶπε. κλιτέον δὲ τοὺς μύθους καὶ τὴν χρείαν εἷς τε τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς πλαγίας πτώσεις, μάλιστα δὲ ἐμμελετητέον ταῖς αἰτιατικαῖς, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ τοὺς πλείστους τῶν μύθων οὕτως ἀπήγγειλαν, καὶ μάλα ὀρθῶς, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ αὐτῶν προσώπου λέγουσιν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον ἀναφέρουσιν, ἵνα παραμυθῆσωνται τὸ δοκεῖν ἀδύνατα λέγειν. οὐκ αἰεὶ δὲ χρή καθάπερ ἠναγκασμένῳ τινὶ ἔπεσθαι νόμῳ τῇ τῆς προκειμένης πτώσεως ἀκολουθίᾳ, ἀλλ' ἔνια προσακτέον, καὶ μικτῷ τρόπῳ χρῆσθαι, ὡς προκεῖσθαι μὲν ἄλλην τινὰ πτῶσιν, μεταβεβληκέναι δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς εἰς ἑτέραν· ἐπιτερπότερον γὰρ τούτου τὸ καὶ ποικίλον· ὁποῖός ἐστι καὶ παρὰ τῷ Σωκρατικῷ Φαίδωνι μῦθος ἐν τῷ Ζωπύρῳ· τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αἰτιατικῆς ἔχει.

75 φασὶ τοίνυν ν , ᾧ Σώκρατες , τὸν νεώτατον βασιλέως υἱὸν χαρίσασθαί τινα λέοντος σκύμνον· μικρὸν δὲ ὑποβάς μετέβαλεν εἰς τὴν εὐθείαν οὕτω· καί μοι δοκεῖ ὁ λέων σύντροφος ὢν τῷ

παιδὶ νεανίσκῳ ἤδη ὄντι ἀκολουθεῖν ὅπου βαδίζοι, ὥστε οἱ γε Πέρσαι ἐρᾶν ἔφασαν τοῦ παιδὸς αὐτόν, καὶ τὰ ἐξῆς. συμπλέκομεν δὲ ὥδε· ἐκθέμενοι τὸν μῦθον ἐπιφέρομεν διήγημα, ὡς ἔοικεν, ἢ ἀνάπαλιν τὸ μὲν διήγημα πρότερον, ὕστερον δὲ τὸν μῦθον, οἷον πεπλασμένον, ὅτι κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τῶν ὠτων ἐστερήθη τοῦτο προειπόντες ἐποίησαν τὸ διήγημα τοῦτον τὸν τρόπον· παραπλήσιόν μοι δοκεῖ τι παθεῖν τῇ καμήλῳ ταύτῃ καὶ Κροῖσος ὁ Λυδός, καὶ ὅλον ἐφεξῆς τὸ διήγημα τὸ περὶ αὐτόν. ἐπεκτείνουμεν δὲ τὰς ἐν τῷ μύθῳ προσωποποιίας μηκύνοντες, καὶ ποταμὸν ἢ τι τῶν τοιούτων ἐκφράζοντες· τὸ ἐναντίον δὲ ποιῶντες συστέλλομεν. ἐπιλέγομεν δὲ ὥδε, ὅταν μύθου ῥηθέντος εἰκότα τινὰ γνωμικὸν αὐτῷ λόγον ἐπιχειρῶμεν κομίζειν, οἷον κύων παρὰ ποταμὸν τινα φέρων κρέας, καὶ κατὰ τοῦ ὕδατος τὴν αὐτοῦ σκιὰν θεασάμενος, οἰηθεὶς ἕτερον εἶναι κύνα μεῖζον κρέας ἔχοντα, ὃ μὲν εἶχεν ἀπέβαλεν, ἀλόμενος δὲ εἰς τὸν ποταμὸν ὡς ἀρπάσων, ὑποβρύχιος ἐγένετο. τὸν λόγον δὲ οὕτως ἐποίησαν· ὅτι ἄρα πολλάκις οἱ τῶν μειζόνων ὀρεγόμενοι καὶ ἑαυτοὺς πρὸς αὐτοῖς τοῖς ὑπάρχουσιν ἀπολλύουσιν. γένοιτο δ' ἂν καὶ ἐνὸς μύθου πλείονες ἐπίλογοι, ἐξ ἑκάστου τῶν ἐν τῷ μύθῳ πραγμάτων τὰς ἀφορμὰς ἡμῶν λαμβανόντων, καὶ ἀνάπαλιν ἐνὸς ἐπιλόγου πάμπολλοι μῦθοι ἀπεικασμένοι αὐτῷ. τὴν γὰρ τοῦ ἐπιλόγου δύναμιν ἀπλῆν προτείναντες προστάζομεν τοῖς νέοις μῦθόν τινα πλάσαι τῷ προτεθέντι πράγματι οἰκεῖον· προχείρως δὲ τοῦτο ποιεῖν δυνήσονται πολλῶν ἐμπλησθέντες μύθων, τοὺς μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραμμάτων ἀνειληφότες, τοὺς δὲ καὶ αὐτοὶ μόνον ἀκούσαντες, τοὺς δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν ἀναπλάσαντες.

⁷⁶ ἀνασκευάσομεν δὲ καὶ κατασκευάσομεν τοῦτον τὸν τρόπον· ἐπεὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ μυθοποιὸς ὁμολογεῖ καὶ ψευδῇ καὶ ἀδύνατα συγγράφειν, πιθανὰ δὲ καὶ ὠφέλιμα, ἀνασκευαστέον μὲν δεικνύντας, ὅτι ἀπίθανα καὶ ἀσύμφορα λέγει· κατασκευαστέον δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων· ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ ἀνωτάτω κεφάλαια, εἰς ἃ τὰ κατὰ μέρος ἐμπίπτει. τὸ μὲν οὖν προοίμιον πρόσφορον εἶναι δεῖ τῷ μύθῳ· μετὰ δὲ τὸ προοίμιον ἐκθέσθαι δεῖ τὸν μῦθον, ἐνίοτε δὲ καὶ παρατίθεσθαι, ὅπερ ἐν ὑποθέσει οὐκ ἀναγκαῖον ἀεὶ διηγεῖσθαι· ἔπειτα δὲ μεταβαίνειν ἐπὶ τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἀνασκευάζειν τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐν μέρει, ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξαμένους, καὶ πρὸς ἕκαστον μέρος τοῦ μύθου ἐφ' ἑκάστου τόπου λόγων εὐπορεῖν πειρωμένους· ληπτέον δὲ τὰ ἐπιχειρήματα ἐκ τόπων τῶνδε, ἐκ τοῦ ἀσαφοῦς, ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, ἐκ τοῦ ἀπρεποῦς, ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς, ἐκ τοῦ πλεονάζοντος, ἐκ τοῦ ἀσυνήθους, ἐκ τοῦ μαχομένου, ἐκ τῆς τάξεως, ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου, ἐκ τοῦ ἀνομοίου, ἐκ τοῦ ψευδοῦς. ἀσάφεια μὲν οὖν γίνεται ἢ δι' ἐν ὄνομα ἢ καὶ πλείονα· δι' ἐν μὲν ὅταν τις ὀνόμασι χρήσῃται ἢ παρὰ τὰ εἰωθότα ἢ ὁμωνύμως, διὰ πλείω δὲ ὅταν δυνατόν ἢ μηδενὸς μήτε προστιθεμένου μήτε ἀφαιρουντος πολλαχῶς ἐκδέχεσθαι τὸ εἰρημένον, οἷον ἐγὼς ἔθηκα δοῦλον ὄντ' ἐλευθέρων. οὐ γὰρ σαφές, πότερον ἐλευθέρων ἔθηκεν ἂντι δούλου, ἢ δούλων ἂντ' ἐλευθέρων. ἀκριβέστερον δὲ μικρὸν ὕστερον περὶ τῆς σαφηνείας ἐν τῷ περὶ διηγήματος ῥηθήσεται. τὸ δὲ ἀπίθανόν ἐστὶ τὸ δυνατόν μὲν γενέσθαι ἢ λελέχθαι, ἀπιστούμενον δὲ εἰ γέγονεν ἢ εἴρηται ἢτοι διὰ πρόσωπον, ἐφ' ὃ ἡ πρᾶξις ἢ ὁ λόγος ἀναφέρεται, ἢ διὰ τὸν τόπον, ἐν ᾧ λέγεται γενέσθαι τι ἢ εἰρησθαι, ἢ διὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν λέγεται τι γενέσθαι ἢ λελέχθαι, ἢ διὰ τὸν τρόπον τῆς πράξεως ἢ τοῦ λόγου, ἢ διὰ τὴν αἰτίαν τῶν αὐτῶν τούτων λεγόντων ἡμῶν ὅτι οὐκ εἰκός ἐστι τῷ τοιούτῳ τόδε τι πράξαι ἢ τόδε τι εἰπεῖν, ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ, ἢ κατὰ τοῦτον τὸν [τόπον ἢ] χρόνον, ἢ τοῦτον τὸν τρόπον, ἢ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν.

⁷⁷ ὁ αὐτὸς δὲ λόγος ἐστὶ καὶ περὶ τοῦ ἀπρεποῦς. τὸ δ' ἐλλιπές τὸ πλεονάζον ἐστίν, ὅταν τι τῶν ῥηθήσεσθαι δυναμένων παραλίπη, ἢ εἴπη τι μηδὲν ὄν, οἷον ἢ πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ἢ χρόνον ἢ τόπον ἢ τρόπον ἢ αἰτίαν ἢ τι τῶν τοιούτων. τὸ δὲ ἀσυνήθες ἐστὶ τὸ παρὰ τὴν πεπιστευμένην ἱστορίαν, ἢ τὸ παρὰ τὰς κοινὰς ὑπολήψεις λεγόμενον, οἷον εἴ τις τοὺς ἀνθρώπους μὴ πεπλάσθαι εἴποι ὑπὸ τοῦ Προμηθέως, ἀλλ' ὑπ' ἄλλου τινὸς τῶν θεῶν, ἢ τὸν ὄνον φρόνιμον

εἴποι, ἢ ἀνόητον τὴν ἀλώπεκα. ὁ δὲ ἐκ τοῦ μαχομένου τόπος τοιοῦτός ἐστιν, ὅταν δείξωμεν αὐτὸν ἑαυτῷ μαχόμενον τὸν μυθογράφον· τούτῳ δὲ χρηστέον οὐκ ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ὅταν τι τῶν μέσων ἢ τελευταίων ἀνασκευάζωμεν, ἔπειτα καὶ ἐναντίον αὐτὸ δεικνύωμεν τοῖς προειρημένοις. ἀπὸ γε μὴν τῆς τάξεως ἐπιχειρήσομεν ἐλέγχοντες, ἃ μὲν ἔδει πρῶτον ἐν τῷ μύθῳ ῥηθῆναι, οὐκ ἐν πρῶτοις ἀπηγγεμένῃ· ἃ δὲ ἐπὶ τελευτῆς, ἀλλαχοῦ προκείμενα· καὶ ὅλως ἕκαστον ὡς ἂν δυνώμεθα, οὐ κατὰ τὴν προσήκουσαν τάξιν εἰρημένον. καὶ μὴν καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου τόπος σαφής ἐστιν, ὧ καὶ μᾶλλον χρησόμεθα εἰς ἀνασκευὴν τοῦ ἐπιλόγου. οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀνομοίου καὶ τοῦ ψευδοῦς μόνον εἰσὶ τοῦ ἐπιλόγου ἀνασκευαστικοί· ἐκ μὲν οὖν τοῦ ἀνομοίου, ἐπειδὴν τὰ ἐν τῷ μύθῳ κατὰ μὴδὲν ἢ μὴ πάντῃ τῷ ἐπιλόγῳ προσεικόμενα ὑπάρχῃ· ἐκ δὲ τοῦ ψευδοῦς, ὅταν μὴ κατὰ πᾶν συμβαίνει, ὡς φησὶν ὁ μυθογράφος, ὅτι οἱ τῶν πλειόνων ὀρεγόμενοι καὶ τῶν ὄντων στερίσκονται· οὐ γὰρ αἰεὶ τοῦτο ἀληθές ἐστιν.

78 ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τόπων κατασκευάσομεν. ἀνακεφαλαιοῦσθαι δὲ χρή, ὅταν πολλά καὶ ἰσχυραὶ ὥσιν ἀνασκευαὶ καὶ κατασκευαί, ἐπεὶ ὅταν ὀλίγαι καὶ ἀσθενεῖς, οὐ παραληπτέον τὴν ἀνακεφαλαιώσιν. χρησόμεθα δὲ ἐνταῦθα καὶ τῷ διασύρειν, καὶ αὐξήσεσιν ἢ μειώσεσιν, καὶ παρεκβάσεσι, καὶ ἥθεσι καὶ ἀπλῶς πάσαις ταῖς τῶν λόγων ἰδέαις· καθάπερ γὰρ εἵπομεν, σμικρὸν διαλλάττει τὸ γύμνασμα τοῦτο δικανικῆς ὑποθέσεως. οἱ δ' αὐτοὶ τόποι χρήσιμοι καὶ πρὸς τὴν τῶν διηγημάτων ἀνασκευὴν τε καὶ κατασκευὴν. ΠΕΡΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ. Διήγημά ἐστι λόγος ἐκθετικὸς πραγμάτων γεγονότων ἢ ὡς γεγονότων. στοιχεῖα δὲ τῆς διηγήσεως εἰσὶν ἕξ, τὸ τε πρόσωπον, εἴτε ἐν εἴῃ εἴτε πλείω, καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ προσώπου, καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ ἢ πρᾶξις, καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἢ πρᾶξις, καὶ ὁ τρόπος τῆς πράξεως, καὶ ἕκτον ἢ τούτων αἰτία. τούτων δὲ ὄντων τῶν ἀνωτάτω στοιχείων, ἕξ ὧν συμπληροῦται ἡ τελεία διήγησις, ἕξ ἀπάντων αὐτῶν καὶ τῶν συνεδρευόντων αὐτοῖς συνέστηκεν, ἑλλιπὴς δὲ ἐστὶν ἢ τινος τούτων ἐπιδέουσα. παρακολουθεῖ δὲ τῷ μὲν προσώπῳ γένος, φύσις, ἀγωγή, διάθεσις, ἡλικία, τύχη, προαίρεσις, πρᾶξις, λόγος, θάνατος, τὰ μετὰ θάνατον. τῷ δὲ πράγματι μέγα ἢ σμικρὸν, κινδυνῶδες ἢ ἀκίνδυνον, δυνατόν ἢ ἀδύνατον, ῥάδιον ἢ δυσχερές, ἀναγκαῖον ἢ οὐκ ἀναγκαῖον, συμφέρον ἢ ἀσύμφωρον, δίκαιον ἢ ἄδικον, ἔνδοξον ἢ ἄδοξον. τῷ δὲ χρόνῳ παρέπεται τὸ παρεληλυθός, τὸ ἐνεστός, τὸ μέλλον, τί πρῶτον ἢ δεύτερον καὶ τὰ ἐξῆς, ἢ τί τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ πρέπει, τί τῷ παλαιῷ, ἐπὶ πᾶσιν αἱ προθεσμίαι, ἅς κατὰ κοινὸν ἢ κατ' ἰδίαν ἄνθρωποι συντίθενται· ἔπειτα χειμῶνος ὄντος ἢ ἔαρος, θέρους ἢ μετοπώρου, νυκτὸς οὔσης ἢ μεθ' ἡμέραν, ἐκκλησίας οὔσης ἐγένετο τὸ πρᾶγμα ἢ πομπῆς ἢ ἐορτῆς καὶ πότερον γάμων ὄντων, ἢ φίλων ὑποδοχῆς, ἢ πένθους, ἢ τοιαύτης βιωτικῆς περιστάσεως.

79 τῷ δὲ τόπῳ παρακολουθεῖ μέγεθος, διάστημα, γειτνιώσα πόλις ἢ χώρα, ἱερὸς ἢ ὁ τόπος ἢ βέβηλος, ἴδιος ἢ ἀλλότριος, ἔρημος ἢ οἰκούμενος, ὄχυρός ἢ ἐπισφαλής, πεδινὸς ἢ ὄρεινός, ἄνυδρος ἢ κάθυγρος, ψιλὸς ἢ δενδρώδης, καὶ πάντα τὰ παραπλήσια. τῷ δὲ τρόπῳ ἀκουσίως ἢ ἐκουσίως ἑκάτερον δὲ εἰς τρία διαιρεῖται, τὸ μὲν ἀκούσιον εἰς ἄγνοιαν καὶ τύχην καὶ ἀνάγκην, τὸ δὲ ἐκούσιον, πότερον βίᾳ γέγονεν ἢ λάθρα ἢ ἀπάτῃ. τῇ δὲ αἰτίᾳ τῶν πράξεων παρέπεται, πότερον ἔνεκεν ἀγαθῶν κτήσεως γέγονεν ἢ χάριν κακοῦ ἀπαλλαγῆς, ἢ διὰ φιλίαν, ἢ διὰ γυναῖκα, ἢ τέκνων χάριν, ἢ διὰ τὰ πάθη θυμόν, ἔρωτα, μῖσος, φθόνον, ἔλεον, μέθην, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ἄρεται δὲ διηγήσεως τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης. διὸ μάλιστα μὲν, εἰ δυνατόν ἐστιν, ἀπάσας τὰς ἀρετὰς ἔχειν δεῖ τὴν διήγησιν· ἐὰν δὲ τοῦτο ἀμήχανον εἴη, τὸ μὴ ἐναντίαν εἶναί πως τὴν συντομίαν τῇ τε σαφηνείᾳ καὶ τῇ πιθανότητι, τοῦ κατεπείγοντος μᾶλλον στοχαστέον, οἷον, εἰ μὲν εἴη τὸ πρᾶγμα φύσει περισκελές, ἐπὶ τὴν σαφηνείαν ἰτέον καὶ πιθανότητα· εἰ δὲ ἀπλοῦν καὶ μὴ πολύπλοκον, ἐπὶ τὴν συντομίαν καὶ τὴν πιθανότητα. δεῖ γὰρ ἔχεσθαι αἰεὶ τοῦ πιθανοῦ ἐν τῇ διηγῆσει· τοῦτο γὰρ αὐτῆς μάλιστα ἴδιον ὑπάρχει· καὶ τούτου μὴ προσόντος αὐτῇ, ὅσῳ ἂν μᾶλλον σαφὴς καὶ σύντομος ἢ τοσούτῳ ἀπιστοτέρα τοῖς ἀκούουσι

καταφαίνεται. ἐὰν δὲ τὸ πρᾶγμα φύσει πιθανὸν ᾖ, χρηστὸν πῆ μὲν τῇ συντομίᾳ, τὸ δὲ πλεῖστον τοῖς κατασκευάζουσι καὶ εἰς πιθανότητα ἄγουσι τὸ προκείμενον· ἔτι δὲ τὰ μὲν λυπήσοντα τοὺς ἀκουσομένους συντομώτατα διηγητέον, ὥς Ὅμηρος, κεῖται Πάτροκλος.

80 τοῖς δὲ εὐφραίνουσιν ἐνδιατριπτέον, ὥσπερ ὁ αὐτὸς ποιητὴς τοῖς Φαίαξιν οὖσιν φιλομύθοις πεποίηκε τὸν Ὀδυσσεύα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ σχολῆς τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγούμενον. Σαφὴς δὲ ἡ διήγησις γίνεται διχόθεν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀπαγγελλομένων πραγμάτων, καὶ ἐκ τῆς λέξεως τῆς ἀπαγγελίας, ἥς τὰ πράγματα. ἐκ μὲν οὖν τῶν πραγμάτων, ὅταν λεγόμενα τὰ πράγματα μὴ τὴν κοινὴν ἐκφεύγῃ διάνοιαν, οἷα τὰ ἐν τῇ διαλεκτικῇ καὶ τὰ ἐν γεωμετρίᾳ, ἢ ὅταν μὴ πολλὰ ὁμοῦ διηγῆται τις, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον εἰς τέλος προάγῃ, ὅπερ ἐγκαλοῦσιν οἱ τινες τῷ Θουκυδίδῃ· διελὼν γὰρ ἱστορίας κατὰ θέρη καὶ χειμῶνας πολλάκις ἀναγκάζεται, πρὶν τελεσθῇ τὸ ὅλον πρᾶγμα, μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερόν τι γεγονός ὑπὸ τὸν αὐτὸν καιρὸν· εἴτα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πράγματος ἐφ' ἑτέρου χειμῶνος ἢ θέρους πρᾶχθὲν διηγεῖται· ἐνίοτε δὲ καὶ τρίτου καὶ τετάρτου [καιροῦ] ἐδεήθη, μέχρις ἂν εἰς τέλος προέλθῃ τοῦ πράγματος, οὔτε ἐξ ἀρχῆς διηγείτο, αἰεὶ τὰ καθ' ἕκαστον καιρὸν γινόμενα συναναλαμβάνων τῇ πρώτῃ διηγῆσει, ὥστε ἅμα μὲν ἀσαφῆ, ἅμα δὲ δυσμνημόνευτα γενέσθαι τὰ πράγματα. φυλακτέον δὲ καὶ τὸ μὴ συγχεῖν τοὺς χρόνους καὶ τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἔτι τε καὶ τὸ δις τὰ αὐτὰ λέγειν· οὐδὲν γὰρ ἦττον τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο συγχεῖ τὴν διάνοιαν. παραιοτέον δὲ καὶ τὸ παρεκβάσεις ἐπεμβάλλεσθαι μεταξὺ διηγήσεως μακράς. οὐ γὰρ ἀπλῶς χρὴ πᾶσαν παραιοτεῖσθαι, καθάπερ ὁ Φίλιππος ἀναπαύει γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, ἀλλὰ τὴν τηλικαύτην τὸ μῆκος, ἥτις ἀπαλλοτριῶσι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροωμένων, ὥστε δεῖσθαι πάλιν ὑπομνήσεως τῶν προειρημένων, ὡς Θεόπομπος ἐν ταῖς Φιλιππικαῖς.

81 δύο γάρ που καὶ τρεῖς καὶ πλείους ἱστορίας ὅλας κατὰ παρέκβασιν εὐρίσκομεν, ἐν αἷς οὐχ ὅπως Φιλίππου, ἀλλ' οὐδὲ Μακεδόνα τινὸς ὄνομα ἐστίν. ἀσαφὴς δὲ γίνεται διήγησις παρὰ τὴν ἔλλειψιν ὧν ἐχρῆν ἀναγκαίως μνήμην ποιήσασθαι, καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀποκεκρυμμένων ἱστοριῶν ἀλληγορίαν. Κατὰ δὲ τὴν λέξιν φυλακτέον τῷ σαφηνίζοντι τὸ ποιητικὰ ὀνόματα λέγειν καὶ πεποιημένα καὶ τροπικὰ καὶ ἀρχαῖα καὶ ξένα καὶ ὁμώνυμα. ποιητικὰ μὲν οὖν ἐστίν, ὅσα τινὸς ἐξηγήσεως δεῖται, οἷον κρήγυνον, ἀντιφερίζειν, μάρνασθαι καὶ τὰ τοιαῦτα. πεποιημένα δὲ οἷον κέλαδος, κόναβος, κελαρύζειν καὶ τὰ τοιαῦτα. τροπικὰ δὲ οἷον, τεῖχος τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς. διὰ γὰρ τῆς τροπῆς ταύτης ἐσήμανεν ὁ Πύθιος τοῖς Ἀθηναίοις, ἐκλιπόντας τὴν πόλιν εἰς τὰς ναῦς ἐμβῆναι, καὶ ταύταις οἷον τεῖχει χρήσασθαι. ἀρχαῖα δὲ τὰ πάλαι μὲν συνήθη, νῦν δὲ ἐκλελοιπότα, ὡς λέγει Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους περὶ τοῦ Δράκοντος νόμου τὸ δὲ μὴ δ' ἀποινᾶν μὴ χρήματα πράττεσθαι· τὰ γὰρ χρήματα ἄποινα ὠνόμαζον οἱ παλαιοί. ξένα δὲ τὰ ἐτέροις μὲν ἐπιχώρια, τοῖς δὲ ἄλλοις οὐ συνήθη, ὡς εἴ τις ἀγορὰν ὀνομάζει τὸν λιμένα, καθάπερ Θετταλοί, ἢ κλεινὸν ἀντὶ τοῦ ἐρωμένου, ὡς Κρήτες. ὁμώνυμα δὲ ἐστίν, ὧν φωνὴ μὲν καὶ ὄνομα τὸ αὐτό, ἕτερον δὲ τὸ σημαίνον ὑπὸ τῆς φωνῆς, οἷον παῖς σημαίνει γὰρ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν καθ' ἡλικίαν παῖδα καὶ τὸν δοῦλον. Ἀσαφὴ δὲ τὴν ἐρμηνείαν ποιεῖ καὶ ἡ λεγομένη ἀμφιβολία πρὸς τῶν διαλεκτικῶν, παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἀδιαιρέτου τε καὶ διηρημένου, ὡς ἐν τῷ ΑΥΛΗΤΡΙΣ πεσοῦσα δημοσία ἔστω· ἐν μὲν γὰρ τί ἐστι τὸ ὑφ' ἐν καὶ ἀδιαίρετον, αὐλητρίς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, αὐλὴ τρίς πεσοῦσα ἔστω δημοσία.

82 ἔτι δὲ καὶ ὅταν τι μῶριον ἄδηλον ᾖ, μετὰ τίνος συντέτακται, οἷον ΟΥΚΕΝΤΑΥΡΟΙΣ ὁ Ἡρακλῆς μάχεται· σημαίνει γὰρ δύο, οὐχὶ κενταύροις ὁ Ἡρακλῆς μάχεται, καὶ οὐχὶ ἐν ταύροις ὁ Ἡρακλῆς μάχεται. ὁμοίως δὲ ἀσαφὴς γίνεται φράσις καὶ ὅταν τι σημαῖνον μῶριον ἄδηλον ᾖ, μετὰ τίνος συντέτακται, οἷον οἱ δὲ καὶ ἀχνύμενοί περ' ἐπ' αὐτῷ ἡδὺ γέλασαν. ἀμφίβολον γὰρ πότερον ἐπὶ τῷ Θεοσίτῃ ἀχνύμενοι, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος, ἢ ἐπὶ τῇ καθολικῇ τῶν νεῶν καὶ πάλιν,

δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὃν ποτ' Ἀθήνη θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζεῖδωρος ἄρουρα. πότερον τὸν δῆμον ἢ τὸν Ἐρεχθέα φησὶν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς τραφεῖναι καὶ τεκεῖν τὴν γῆν. παρὰ ταύτην δὲ τὴν ἀμφιβολίαν τὰ Ἡρακλείτου τοῦ φιλοσόφου βιβλία σκοτεινὰ γέγονε κατακόρως αὐτῇ χρησαμένου ἥτοι ἐξεπίτηδες, ἢ καὶ δι' ἄγνοιαν. παρατηρητέον δὲ καὶ τὸ μὴ ὑπερβατοῖς χρῆσθαι, οἷά ἐστι τὰ πολλὰ τῶν Θουκυδίδου· οὐ γὰρ καθόλου τὸ τῶν ὑπερβατῶν γένος ἀποδοκιμάζομεν· ποικίλη γὰρ διὰ τούτου καὶ οὐκ ἰδιωτικὴ γίνεται ἢ φράσις· μηδὲ μεταξυλογίαις, καὶ ταύταις διὰ μακροῦ· τὰ γὰρ ἐγγὺς λαμβάνοντα τὴν ἀπόδοσιν οὐ λυπεῖ τοὺς ἀκροατάς. καὶ μέντοι καὶ τὸ ἐλλείπειν τινὰ ὀνόματα πρὸς τὴν σαφήνειαν ἐναντίον ἐστί. παραφυλακτέον δὲ καὶ τὸ παραλλήλους τιθέναι τὰς πτώσεις ἐπὶ διαφόρων προσώπων· ἀμφίβολον γὰρ γίνεται τὸ ἐπὶ τίνα φέρεσθαι, οἷον ἐπὶ μὲν τῆς αἰτιατικῆς, ἐφ' ἧσπερ καὶ μόνης τῶν πτώσεων πολλοὶ γίνεσθαι τὴν ἀμφιβολίαν νομίζουσιν, ὡς παρὰ Δημοσθένει κατὰ Μειδίου, ἴσασις Εὐαίωνα πολλοὶ τὸν Λεωδάμαντος ἀδελφὸν ἀποκτείναντα Βοιωτὸν ἐν δείπνῳ· ἄδηλον γὰρ πότερον Εὐαίων ἀπέκτεινε Βοιωτὸν ἢ Βοιωτὸς Εὐαίωνα, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος· ἀλλὰ καὶ ὁ Λεωδάμαντος ἀδελφὸς πότερον Εὐαίων ἐστὶν ἢ Βοιωτός; ἐπὶ δὲ τῆς εὐθείας, ὡς παρ' Ἡροδότῳ ἐν τῇ πρώτῃ· εἰσὶ δὲ καὶ Αἰγύπτιοι Κολχοί· ἄδηλον γὰρ πότερον οἱ Αἰγύπτιοι Κολχοί εἰσιν ἢ τοῦναντίον οἱ Κολχοὶ Αἰγύπτιοι.

83 τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς γενικῆς καὶ δοτικῆς, Κολχῶν δὲ ὄντων Αἰγυπτίων· καί, Κολχοῖς δὲ οὖσιν Αἰγυπτίοις· ἐπὶ μὲν οὖν τῆς αἰτιατικῆς ἀναμφισβήτητόν ἐστιν, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων πτώσεων φανερόν, ὅτι προσθέσει ἄρθρων οὐκέτι ἀμφίβολος γίνεται ἡ λέξις· εἰσὶ δὲ Αἰγύπτιοι οἱ Κολχοί· δῆλον γὰρ γέγονεν, ὅτι περὶ Κολχῶν λέγει, ὡς εἰσιν Αἰγύπτιοι. Ὅμοίως δὲ ἔσται καὶ σύντομος ἡ διήγησις ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς λέξεως. ἔστι γὰρ ἡ συντομία λόγος τὰ καιριώτατα τῶν πραγμάτων σημαίνων, μήτε προστιθεὶς τὸ μὴ ἀναγκαῖον μήτε ἀφαιρῶν τὸ ἀναγκαῖον κατὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν λέξιν. ἐκ μὲν οὖν τῶν πραγμάτων, ὅταν μήτε συλλαμβάνωμεν ἅμα [τὰ] πολλὰ πράγματα, μήθ' ἑτέροις ἐπεμβάλλωμεν, παραλείπωμεν τε ὅσα συνυπακούεσθαι δοκεῖ, μήτε πόρρωθεν ἀρχώμεθα, μήτε εἰς τὰ παρέλκοντα τὸν λόγον καταναλίσκωμεν, ὡς οἱ μετὰ τὰ πράγματα εἰωθότες διηγείσθαι. ταῦτα γὰρ ἂν ἴσως ἱστορίᾳ πρέποι, τό τε μηκύνειν καὶ τὸ πόρρωθεν ἄρχεσθαι καὶ ἐπεξεργάζεσθαι τινὰ τῶν παρέργων εἶναι δοκούντων. διήγησιν δὲ λέγων τις πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦ ὅλου πράγματος, ὃ προὔθετο, ἀποβλέπειν ὀφείλει τὰ εἰς τοῦτο συντελοῦντα μόνον ἐν τῇ διηγῇ παραλαμβάνων, οἷον ἐπὶ τοῦ Κύλωνος, εἰ μὲν τις ἱστορίαν περὶ αὐτοῦ συγγράφει, προσήκει καὶ τίνων προγόνων ἦν καὶ τίνος πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ ἄλλα πάμπολλα λέγειν, τό τε ἀγώνισμα, ὃ ἡγωνίζετο ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ ὅσας νίκας ἀνείλετο, καὶ τὰς Ὀλυμπιάδας ὀνομάζειν ἐφ' ὧν ἐνίκη· διήγημα δὲ τις περὶ αὐτοῦ λέγων οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀκριβολογεῖσθαι δίκαιός ἐστι, καθάπερ ἐποίησεν Ἡρόδοτός τε καὶ Θουκυδίδης, ἑκάτερος τὸ Κυλώνειον ἄγος εἰπεῖν προθέμενος.

84 ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν λέξιν παρατηρητέον καὶ τὸ μήτε συνωνύμοις χρῆσθαι· τὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν ὀνόματα μακρότερον ποιεῖ τὸν λόγον οὐδὲν δέον, ὡς παρὰ Δημοσθένει ἐν τῶν Ὀλυνθιακῶν δευτέρῳ· δαιμονία τινὶ καὶ θεία παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσία· μήτε λόγον ἀντὶ ὀνόματος ποιεῖν, οἷον ἀντὶ τοῦ ἀπέθανεν ἐξέλιπε τὸν βίον, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. ἔτι δὲ καὶ τὰ συνυπακουόμενα πάντως συμπεριαιρετέον τῷ συντόμως ἀπαγγέλλειν βουλομένῳ, χρηστέον δὲ καὶ τοῖς ἀπλοῖς ὀνόμασι μᾶλλον ἢ τοῖς συνθέτοις, καὶ τοῖς βραχυτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς μακροτέροις, ὅταν τὸ αὐτὸ σημαίνωσιν· εὐλαβητέον δὲ ὅμως μὴ λάθῃ τις ἐπιθυμία συντομίας εἰς ἰδιωτισμὸν ἢ ἀσάφειαν ἐκπεσῶν. Ὑπὲρ γε μὴν τοῦ πιθανὴν εἶναι τὴν διήγησιν παραληπτέον λέξεις μὲν προσφυεῖς τοῖς τε προσώποις καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς καιροῖς· πράγματα δὲ ὅσα εἰκότα ἐστὶ καὶ ἀλλήλοις ἀκόλουθα. δεῖ δὲ καὶ τὰς αἰτίας βραχέως προστιθέναι τῇ διηγῇ, καὶ τὸ ἀπιστούμενον πιστῶς λέγειν, καὶ ἀπλῶς στοχάζεσθαι

προσῆκει τοῦ πρέποντος τῷ τε προσώπῳ καὶ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις τῆς διηγήσεως κατὰ τε τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν λέξιν. παράδειγμα δὲ ἡμῖν ἔσται τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας τοῦ Θουκυδίδου περὶ Πλαταιέων καὶ Θηβαίων διήγημα· εἰκὸς γὰρ ἦν τοὺς Θηβαίους αἰεὶ διαφόρους ὄντας τοῖς Πλαταιεῦσι μαθόντας, ὅτι ἔσοιτο πόλεμος, ἐθελῆσαι προκαταλαβεῖν τὴν Πλάταιαν ἔτι ἐν εἰρήνῃ· ταῦτα δὲ βουλευσαμένους ἐκ μὲν τοῦ φανεροῦ μὴ ἐπιχειρεῖν, νυκτὶ δὲ ἀσελῆνῳ ἐπιχειρῆσαι, καὶ πρὸς τούτοις ἔχουν τινὰς Πλαταιέων, οἳ καὶ ἀνοίξουσιν αὐτοῖς τὰς πύλας μηδεμιᾶς φυλακῆς προκαθεστηκυίας διὰ τὰς σπονδὰς, τοὺς τε προδιδόντας ἰδίου ἔνεκα ἐχθροῦ πρὸς τινὰς τῶν πολιτῶν, οὓς ὥοντο διαφθεῖραι τούτων γινομένων, ἀλλὰ μὴ [τὸ] τοὺς Θηβαίους προδεδωκέναι.

85 πιθανὸν δὲ τὸ μὲν αἰσθανομένους τοὺς Πλαταιέας προκατειλημμένην τὴν πόλιν ἐξαπιναιῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, νομίσαι τε διὰ τὴν νύκτα πολλῶ πλείους εἰσεληλυθέναι, πρὸς ξύμβασίν τε χωρῆσαι, ὕστερον δὲ κατανοήσαντας οὐ πολλοὺς ὄντας ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. καὶ θόρυβος δὲ πάνυ πιθανώτατος τῶν μὲν Πλαταιέων προσβαλλόντων τοῖς Θηβαίοις καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκετῶν ἅμα ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κραυγῇ τε καὶ ὁλολυγῇ χρωμένων λίθοις τε καὶ κεράμοις βαλλόντων τοὺς Θηβαίους, καὶ ὑετοῦ πολλοῦ ἐπιγενομένου νυκτός, πολλοὺς τῶν Θηβαίων διὰ τε πηλοῦ καὶ σκότους διωκομένων, ἀπειρία δὲ τῶν ὁδῶν οὐ δυναμένων ἐκφυγεῖν διαφθεῖρεσθαι. πιθανὸν δὲ τὸ καὶ κλεῖσαι τινὰ τὰς πύλας στυρακίῳ ἀκοντίου ἀντὶ βαλάνου χρησάμενον εἰς τὸν μοχλόν, πολὺ δὲ πιθανώτατον τὸ τῆς δούσης γυναικὸς πέλεκυν· εἰκὸς γὰρ ἦν γυναῖκα πρὸς ἐρήμοις πύλαις οἰκοῦσαν, θεασαμένην τοὺς πολεμίους ἀποκεκλεισμένους φοβηθῆναι, μὴ ἀπελπίσαντας τὴν σωτηρίαν καὶ εἰς ἀπόνοιαν περιστάντας τραπέσθαι ἐπὶ τὸ κακῶς ποιεῖν, μάλιστα μὲν οὖν οὓς ἂν δύνωνται, πολὺ δὲ πρότερον τὰς πλησίον οἰκίας· ἐῷ γὰρ ὅτι κατὰ γυναῖκα ἦν ἐλεῆσαι καὶ πολεμίους νενικημένους· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν. Οὐ μονοειδὴς δὲ τοῦ διηγήματος ἡ γυμνασία, ἀλλὰ καθάπερ ὁ μῦθος, καὶ ἀπαγγέλλεται καὶ κλίνεται καὶ συμπλέκεται [μύθῳ], συστέλλεται τε καὶ ἐπεκτείνεται, ἔτι δὲ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἐναλλάττομεν τῶν κεφαλαίων τὴν τάξιν, καὶ πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν φυλάττουσι κατὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους ποιεῖσθαι τὴν φράσιν· ἔτι δὲ καὶ ἐπιφωνεῖν διηγούμενον καὶ συμπλέκειν ἀλλήλαις δύο ἢ καὶ τρεῖς διηγήσεις κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν· ἐφ' ἅπασι δὲ τό τε ἀνασκευάζειν καὶ κατασκευάζειν.

86 περὶ μὲν οὖν ἀπαγγελίας καὶ κλίσεως καὶ συμπλοκῆς, ἔτι δὲ συστολῆς τε καὶ ἐπεκτάσεως ἐν τῷ περὶ μύθων εἴρηται, τὴν δὲ ἀναστροφὴν τῆς τάξεως πολλαχῶς ποιησόμεθα· καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν μέσων ἐστὶν ἀρξάμενον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀναδραμεῖν, εἴτα ἐπὶ τὰ τελευταῖα καταντῆσαι, ὅπερ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ Ὀμηρος πεποίηκεν· ἤρξατο μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς Ὀδυσσεὺς ἦν παρὰ Καλυψοῖ, εἴτα ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν μετὰ τινος οἰκονομίας γλαφυρᾶς· ἐποίει γὰρ τὸν Ὀδυσσεῖα τοῖς Φαίαξι τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγούμενον, εἴτα συνάψας τὴν λοιπὴν διήγησιν ἔλξηεν εἰς τὰ τελευταῖα, μέχρι τοὺς μνηστῆρας ἀπέκτεινεν Ὀδυσσεὺς, καὶ πρὸς τοὺς γονέας αὐτῶν φιλίαν ἐποιήσατο. καὶ Θουκυδίδης δὲ ἀπὸ τῶν περὶ Ἐπίδαμνον ἀρξάμενος ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν πεντηκονταετίαν, ἔπειτα κατῆλθεν ἐπὶ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. ἔξεστι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενον ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ μέσα, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καταντῆσαι, ὅπερ Ἡρόδοτος διὰ τῆς τρίτης ἡμᾶς διδάσκει λέγων οὕτω· πέμψας Καμβύσης εἰς Αἴγυπτον κήρυκα αἴτεε Ἄμασιν θυγατέρ α , αἴτεε δὲ ἐκ συμβουλῆς ἀνδρὸς Αἰγυπτίου υ , ὃς μεμφόμενος Ἄμασιν ἔπρηξε ταῦτ α , ὅτι μιν ἀποσπάσας γυναικὸς τε καὶ τέκνων ἔκδοτον ἐποίησεν εἰς Πέρσας· εἴτα καὶ τὰ αἴτια διηγεῖται, ὅτι ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἦτήκει παρὰ τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως ἱατρὸν ὀφθαλμῶν, ὃς εἶη ἄριστος· ἡ γὰρ κατὰ φύσιν ἦν τάξις τῆς διηγήσεως πρῶτον μὲν τὴν ὀφθαλμίαν εἰπεῖν τοῦ Περσῶν βασιλέως, καὶ ὥς πέμψας εἰς Αἴγυπτον ἤτησε παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ἐκεῖ ἱατρὸν ὀφθαλμῶν, ὃ δὲ τοῦτον ἀναπέμπει, ἔπειτα ὅτι χαλεπῶς φέρων ὁ

ἰατρὸς γυναικὸς τε καὶ παίδων ἀπολειφθεὶς ἡμύνατο τὸν ἐκδόντα, συμβουλευσας τῷ Περσῶν βασιλεῖ αἰτῆσαι θυγατέρα παρὰ τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, ἵνα ἡ δοῦς ἀνιῶτο, ἢ μὴ δοῦς ἀπέχθοιτο.

87 ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν μέσων ἀρξάμενον ἐπὶ τὴν τελευταίην ἐλθεῖν, εἴτα ἐν τούτοις λῆξαι. καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενον ἀναδραμεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καὶ λῆξαι εἰς τὰ μέσα, καὶ ἔτι ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξάμενον μεταβαίνειν ἐπὶ τὰ τελευταῖα, καὶ ἐν τοῖς μέσοις παύσασθαι. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀναστροφὴν τῆς τάξεως οὕτως· ἐπεὶ δὲ εἰώθαμεν ἐκφέρειν τὰ πράγματα ἐνίοτε μὲν ὡς ἀποφαινόμενοι, ἐνίοτε δὲ ὡς πλέον τι τοῦ ἀποφαίνεσθαι ποιοῦντες, καὶ ἐνίοτε μὲν ὡς ἐρωτῶντες, ἄλλοτε δὲ ὡς πυνθανόμενοι, ἔσθ' ὅτε δὲ ὡς ἐπαποροῦντες, καὶ ἄλλοτε μὲν ὡς προστάττοντες, ἄλλοτε δὲ ὡς εὐχόμενοι, καὶ ποτε μὲν ὡς ὁμνῶντες, ποτὲ δὲ ὡς προσαγορεύοντες, ἄλλοτε δὲ ὑποτιθέμενοι, ποτὲ δὲ προσδιαλεγόμενοι· ἐνδέχεται γὰρ κατὰ πάντας τούτους τοὺς τρόπους ἐκφέρειν ποικίλλοντας τὰς διηγήσεις· Θουκυδίδης μὲν οὖν ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας τῶν ἱστοριῶν κατὰ τὸν τοῦ ἀποφαινομένου τρόπον ἐξήνεγκεν τὴν διήγησιν ταύτην· Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὗσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα. ἡμεῖς δὲ εἰ βουλοίμεθα πλέον τι τοῦ ἀποφαίνεσθαι ποιεῖν, οὕτως ἐροῦμεν· μεγάλων ὡς ἔοικε πραγμάτων αἰτία γέγονεν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ἐξ ἐκάστων συμμάχοις Θηβαίων εἰς Πλάταιαν ἄφιξις· Θηβαίων γὰρ ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ τῆς διηγήσεως συνάψομεν.

88 εἰ δὲ ἐρωτᾶν βουλοίμεθα, οὕτως ἐροῦμεν· ἄρα γε ἀληθές ἐστιν, ὅτι Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας; καὶ οὕτως ἐρωτηματικῶς τὰ μετὰ ταῦτα διελευσόμεθα. οὕτω δ' ἂν πυθοίμεθα, τίνες ἦσαν οἱ Θηβαίων ἄνδρες, οἱ ὀλίγῳ πλείους [ἦσαν] τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας; καὶ τὰ λοιπὰ πυνθανόμενοι ἐποίσομεν. τὸ δὲ ἐπαπορεῖν καὶ τὸ ἐρωτᾶν κατὰ μὲν τὴν προφορὰν οὐδὲν ἀλλήλων διήνεγκε, διόπερ τῷ ἐτέρῳ αὐτῶν ἀρκεσθῆσόμεθα· ἐάν τε γὰρ ἐρωτῶμεν, ἐάν τε ἐπαπορῶμεν, οὕτως ἐξοίσομεν· ἄρ' ἔστι πάντων ἀγρυπνία λαλίστατον; διαφέρειν δὲ δοκεῖ, ὅτι ὁ μὲν ἐρωτῶν ἀπόκρισιν ἐπιζητεῖ, ὁ δὲ ἐπαπορῶν οὐ πάντως, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἑαυτὸν ἀπορεῖ. εἰ δὲ προστάττειν βουλοίμεθα, οὕτω ποιήσομεν· ὑποθῆσόμεθα γὰρ ἐν τοῖς τελευταίοις τῆς διηγήσεως, μετὰ τὴν τῶν εἰσελθόντων εἰς Πλαταιὰς ἀναίρεσιν, ἓνα τινὰ παραινοῦντα ἢ τοῖς Θηβαίοις ἢ τοῖς Πλαταιεῦσιν οὕτως· ἄγετε, ὦ Πλαταιεῖς, ὅπως ἄξιοι τῆς πόλεως ἔσεσθε, καὶ τῶν προγόνων πρὸς Πέρσας τε καὶ Μαρδόνιον ἡγωνισμένων, καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ὑμετέρᾳ κειμένων, δείξατε τοῖς Θηβαίοις, ὅτι μὴ δίκαια ποιοῦσιν ἀξιοῦντες μὲν ὑμᾶς σφίσις ὑπακούειν καὶ δουλεύειν, οὐκ ἐθέλοντας δὲ πολέμῳ βιαζόμενοι παρὰ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας, ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων, [εἴτα] εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς τὴν πόλιν τὴν ὑμετέραν, οὗσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα· καὶ ὡσαύτως τὰ ἐξῆς ὡς πρὸς Πλαταιεῖς διηγησόμεθα. εἰ δὲ ὑποθῶμεθα τὴν παρακέλευσιν γίνεσθαι πρὸς τοὺς Θηβαίους, οὕτως ἐροῦμεν· ἄγετε, ὦ Θηβαῖοι, ὅπως φανήσεσθε αὐτῶν τε καὶ τῶν πατέρων ἄξιοι καὶ τῆς ἀρχῆς, ἣν ἔχετε, συμπάσης τῆς Βοιωτίας, καὶ δείξατε τοῖς Πλαταιεῦσιν, ὅτι δοῦλοι ὄντες ὑμέτεροι οὐ μόνον ἀποδεδράκασι πρὸς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας ὑμετέρους ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων, ἐλθόντας περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς τὴν Πλάταιαν τὴν ἑαυτῶν, διέφθειραν.

89 καὶ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὰ λοιπὰ διηγησόμεθα. ἔστι δὲ καὶ οὕτω πρόσταξιν ποιήσασθαι, εἰ ὑποθῶμεθ' αἰνὰ τοῖς Θηβαίοις, πρὶν γενέσθαι τὴν εἰς Πλάταιαν εἴσοδον, προστάττοντα, ἃ δὴ καὶ ἔπραξαν· ἄγετε, ὦ Θηβαῖοι, ὅπως ἄνδρες ἐξ ὑμῶν ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσέλθωσι περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τὴν ὑμετέραν, νῦν δ' οὗσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα· καὶ

τὰ ἐξῆς, ὡς ἂν ἐνδέχεται, κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διεξελευσόμεθα. εἰ δὲ εὐχοίμεθα, οὕτως ἐροῦμεν· εἴθε μηδέποτε Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὕσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα· καὶ μέχρι τέλους κατὰ τὸν τοῦ εὐχομένου τρόπον διηγησόμεθα. οὐκ ἄδηλος δὲ ὁ τρόπος, πῶς κατὰ τὴν ὁμοτικὴν προφορὰν ἡ διήγησις ἐξενεχθήσεται· τὴν δὲ προσαγορευτικὴν παραιτούμεθα, ὅτι καὶ πρότερον ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς πτώσεις ἐγκλίσεων ἤδη παραδεδώκαμεν ἐπὶ τῆς κλητικῆς. ὑποτιθέμενοι δὲ οὕτως ἐροῦμεν· ὑποθώμεθα γάρ, Θηβαίων ἄνδρας, ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων, εἰσελθεῖν περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὕσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα· ἀνοῖξαι δ' αὐτοῖς τὰς πύλας Ναυκλείδην τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ μηδεμιᾶς φυλακῆς προκαθεστηκυίας διὰ τὰς σπονδὰς, καὶ οὕτω τὰ μετὰ ταῦτα. εἰ δὲ διαλογικῶς ἀπαγγέλλειν βουλοίμεθα, ὑποθησόμεθα τέ τινας ἀλλήλοις διαλεγόμενους περὶ τῶν πεπραγμένων, καὶ τὸν μὲν διδάσκοντα τὸν δὲ μανθάνοντα τὰ γεγενημένα, οἷον πολλάκις μὲν σε καὶ πρότερον ἐπῆλθεν ἔρεσθαί μοι περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς συμβεβηκότων Θηβαίοις τε καὶ Πλαταιεῦσιν, ἀτὰρ καὶ νῦν ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι, εἴ σοι ἐν καιρῷ ἐστὶ διηγῆσασθαι.

90 ἀλλὰ νῆ Δία καιρός ἐστι, καὶ δὴ καὶ ἤδη σοι λέγω, εἴπερ, ὡς φης, ἐπιθυμίαν ἔχεις ἀκοῦσαι περὶ τούτων· Θηβαῖοι γὰρ αἰεὶ διάφοροι ὄντες τοῖς Πλαταιεῦσιν ἐβούλοντο τὴν Πλάταιαν ἐν εἰρήνῃ προκαταλαβεῖν. ἄνδρες οὖν ἐξ αὐτῶν ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς τὴν πόλιν, οὕσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα. πῶς οὖν νυκτὸς οὔσης καὶ τῶν πυλῶν κεκλεισμένων, ἔτι δὲ καὶ φυλακῆς καθεστηκυίας ῥαδίως ἔλαθον εἰσελθόντες; μικρὸν μὲν ἔφθης, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἔμελλον εἰπεῖν, ὅτι τὰς πύλας ἀνέωξαν αὐτοῖς ἄνδρες, Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, φυλακῆς οὐδεμιᾶς προκαθεστηκυίας διὰ τὴν εἰρήνην, καὶ τὰ ἐξῆς. τὸν αὐτὸν τρόπον διεξελευσόμεθα ἐρωτῶντές τε καὶ ἀποκρινόμενοι κατὰ τὸν διαλεκτικὸν νόμον, ἔτι δὲ ἀποφαινόμενοι τὰ πράγματα ποτὲ μὲν καταφάσκομεν, οἷον θέων διαλέγεται· ἔστι δὲ μὴ μόνον καταφάσκοντας ἀλλὰ καὶ ἀποφάσκοντας ἐκφέρειν τὰς διηγήσεις, καταφάσκοντας μὲν, ὡς ἔφαμεν τὸν Θουκυδίδην τὴν διήγησιν ἐξενηνοχέαι· ἀποφάσκοντας δέ, οἷον οὔτε Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὕσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα, οὔτε τὰς πύλας ἀνέωξαν Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ οὕτω μέχρι τέλους. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος τρόπος ἀσύνδετος καλούμενος, ὅταν τοὺς συνδέοντας τὴν φράσιν συνδέσμους παραλείπωμεν, οἷον Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων εἰσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον σὺν ὅπλοις εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὕσαν Ἀθηναίων συμμαχίδα· ἀνέωξαν αὐτοῖς τὰς πύλας Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἔθεντο εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ ὅπλα.

91 ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ παρὰ Δημοσθένει Ἀμφίπολιν, Πύδναν, Ποτίδαιαν, Ἀλόννησον, οὐδενὸς τούτων μέμνηται. ἔτι καὶ ἀλὶν· ἀλλ' ἐφ' Ἑλλήσποντον οἵχεται, πρότερον ἦκεν ἐπ' Ἀμβρακίαν, Ἥλιν ἔχει, τηλικαύτην πόλιν ἐν Πελοποννήσῳ· Μεγάροις ἐπεβούλευσε πρῶτην. ἔστι δὲ καὶ τούτους ἀλλήλοις ἐπιπλέκειν τοὺς τρόπους καὶ μικτὸν ἐκ δυοῖν ἢ πλείονων ποιεῖν, ὡς τοῦ διηγήματος τὰ μὲν ἀπαγγεῖλαι κατὰ τὸν τοῦ ἀποφαινομένου τρόπον, τὰ δὲ ἀσυνδέτως, τὰ δὲ ὅπως ἂν τις βούλοιτο ποικίλλων τὴν φράσιν. Ἐπιφωνεῖν δὲ διηγῆσαι ἐστὶ τὸ καθ' ἕκαστον μέρος τῆς διηγήσεως γνῶμην ἐπιλέγειν, τὸ δὲ τοιοῦτον οὐθ' ἱστορία πρέπον ἐστὶν οὔτε πολιτικῶ λόγῳ, θεάτρῳ δὲ καὶ σκηνῇ μᾶλλον ἐπιτήδειον. διὸ καὶ παρὰ τοῖς τοιούτοις ποιηταῖς ἐπιπλεῖστόν ἐστιν, ὡς παρὰ Μενάνδρῳ πολλαχοῦ μὲν ἀλλαχόθι, καὶ ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ τε Δαρδάνου καὶ τοῦ ξενολόγου, ἀνδρὸς πένητος υἱός, ἐκτεθραμμένος οὐκ ἐξ ὑπαρχόντων, ὁρῶν ἡσχύνετο τὸν πατέρα μίκρ' ἔχοντα· παιδευθεὶς γὰρ εὖ τὸν καρπὸν εὐθὺς ἀπεδίδου καλόν. ὁ γὰρ τελευταῖος στίχος ἐκ περιττοῦ πρόσκειται θηρώμενος μόνον τὸν παρὰ τῶν θεατῶν ἔπαινον. ὅταν μέντοι μὴ συνεχῶς ἐγκαταμινύῃ τις, καὶ λανθάνῃ ταῦτα τὰ γνωμικά, ἐπιχαρίς πως ἡ

διήγησις γίνεται, ὥς παρὰ Ἡροδότῳ ἐν τῇ πρώτῃ· λέγων γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρωπείου βίου, ὥς οὐκ ἔστι σταθερὸς ἀλλὰ πολλὰς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὰς μεταβολάς, ἔπειτα ἐξαριθμησάμενος ὅσων ἡμερῶν ἐστὶν ἀνθρωπίνη ζωὴ, ὥς ἐβδομήκοντα ἔτη, ἐπιφέρει· τούτων τῶν ἀπασέων ἡμερέων ἡ ἐτέρη αὐτέων τῇ ἐτέρῃ ἡμέρῃ τὸ παράπαν οὐδὲν ὅμοιον εἰσάγει πρῆγμα α, εἴτα ἐπιφωνεῖ τοῦτον τὸν τρόπον· οὕτως, ὦ Κροῖσ ε, πᾶς ἐστὶν ἄνθρωπος συμφορῇ.

92 ὥς καὶ ὁ Γύγης πρὸς τὸν Κανδαύλῃν λέγει· δέσποτα, τίνα λόγον ἔχεις οὐχ ὑγιέα, κελεύων δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυνήν; ἅμα δὲ χιτῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. καὶ μὴν καὶ παρὰ τοῖς ῥήτορσιν εὐροιμεν ἄν, οὐχ' ἥκιστα καὶ παρὰ τῷ πολιτικωτάτῳ Δημοσθένει καὶ ἐν τοῖς πολιτικωτάτοις αὐτοῦ λόγοις· ἐν γὰρ τῷ δευτέρῳ τῶν Ὀλυνθιακῶν διηγούμενος περὶ τοῦ Φιλίππου, ὅτι περὶ αὐτὸν ἔχει μίμους γελοίων καὶ ποιητὰς αἰσχυρῶν ᾠσμάτων, καὶ οὐς γε ἡ πόλις Ἀθηναίων ἐξέβαλεν ὡς ἀσελγεστάτους ὄντας, καὶ ὅτι τοιοῦτος ὢν Φίλιππος εἰκότως λανθάνει πάντας ἀνθρώπους τῷ κατορθοῦν ἐν τοῖς πολέμοις, μετὰ ταῦτα ἐπιφωνεῖ αἰ γὰρ εὐπραξία δεινὰ συγκρῦσαι καὶ συσκιᾶσαι τὰ τοιαῦτα ὀνειδῇ. ἔστι δὲ καὶ ἀνάπαλιν προθέντα γνωμικὸν λόγον διηγῆσασθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ μύθου παρεσημειωσάμεθα, οἷον καὶ παρὰ Μενάνδρῳ ἐν τῇ χρηστῇ ἐπικλήρῳ, ἃρ' ἐστὶ πάντων ἀγρυπνία λαλίστατον; εἴτα ἐξῆς τὸ διήγημα. ἐμὲ γοῦν ἀναστήσασα δευρὶ προάγεται λαλεῖν ἀπ' ἀρχῆς πάντα τὸν ἑμαυτοῦ βίον. Διήγησιν δὲ διηγῆσει συμπλέκειν ἐστίν, ὅταν δύο διηγῆσεις ἢ καὶ πλείους ἅμα διηγείσθαι ἐπιχειρῶμεν, τοῦτο δὲ μάλα ἐπετήδευσαν οἱ ἀπὸ Ἰσοκράτους καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ πανηγυρικῷ οὕτως· ἤλθον οἱ θ' Ἡρακλέους παῖδες, καὶ μικρὸν πρὸ τούτων Ἀδραστος ὁ Ταλαοῦ, βασιλεὺς ὢν Ἀργεῶν, οὗτος μὲν ἐκ τῆς στρατείας τῆς ἐπὶ Θήβας δεδυστυχηκώς καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν· ἔτι γὰρ ταπεινῆς οὔσης τῆς Ἑλλάδος ἤλθον εἰς τὴν χώραν ἡμῶν Θρᾶκες μὲν μετὰ Εὐμόλπου τοῦ Ποσειδῶνος, Σκύθαι δὲ μετὰ Ἀμαζόνων, τῶν Ἀρεως θυγατέρων, οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τὰ ἐξῆς.

93 Περὶ δὲ ἀνασκευῆς καὶ κατασκευῆς εἵπομεν ὅτι οἱ αὐτοὶ τόποι χρήσιμοι, οἵπερ καὶ πρὸς τοὺς μύθους, ἐν δὲ τοῖς διηγήμασι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς καὶ ἀδυνάτου τόποι ἀρμόττουσιν, ὅπερ ποιεῖ Θουκυδίδης μὲν ἀνασκευάζων τὸ μὴ τύραννον ὄντα Ἰππαρχον ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα ἀναιρεθῆναι, Ἡρόδοτος δὲ ἐναντιούμενος τοῖς ἀποφαινομένοις Αἰγύπτιον εἶναι μητρόθεν τὸν Καμβύσην. οὐκ αἰὲν μὲν οὖν οἷόν τε ἐκ πάντων τῶν τόπων ἐν τοῖς διηγήμασιν ἐπιχειρεῖν, ἐὰν δέ ποτε ἐγγένηται, ταύτῃ τῇ τάξει χρησόμεθα, πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ ἀσαφοῦς, καθ' ὅσους τρόπους περὶ σαφηνείας εἵπομεν, δεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου ἐπιχειρήσομεν, δεικνύντες ὅτι ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα οὕτω γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ συγγραφεὺς ἦτοι διὰ τὸ μὴδ' ὅλως πεφυκέναι γίνεσθαι, ἢ διὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἶναι τὰ ἱστορούμενα, οἷον πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε Βούσιριν· κατὰ γὰρ Ἡσίοδον πρεσβύτερος Ἡρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἔνδεκα γενεαῖς. καὶ ὅλως πρὸς τὰ πολλὰ τῶν τοιούτων ἀφορμὰς ἔξομεν λόγων ἐκ τῶν Ἀρίωνος ἐλέγχων. ἔπειτα δὲ καὶ εἰ δυνατόν ὑποθούμεθα τὸ πρᾶγμα, λεκτέον ὅτι ἀπίθανόν ἐστιν· εἰ δὲ καὶ πιθανόν ἐστὶ, σκεψόμεθα εἰ ψευδές ἐστίν· εἰ δὲ ἀληθές φανείη, ἐξῆς ζητήσομεν, εἰ ἐλλείπει τι ἢ πλεονάζει· ἔπειτα δὲ ὅτι μάχεται κατὰ τὴν διήγησιν αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ συγγραφεὺς πρὸς δὲ τούτοις μεμψόμεθα καὶ τὴν τάξιν τῶν κεφαλαίων, εἰ μὴ προσηκόντως εἴη γεγεννημένη. εἰ δὲ ταῦτα πάντα κατὰ τρόπον εἴη διατεθειμένα, ἀλλ' ὥς ἀπρεπές τε καὶ ἀσύμφορον δεικτέον· ἔστι γὰρ τῶν πραγμάτων ἃ πραχθῆναι μὲν οὐκ ἐχρῆν, φθάσαντα δὲ πραχθῆναι σιωπᾶσθαι συμφέρει, οἷον εἴ τις τὸν Λοκρὸν Αἴαντα τοιαῦτα εἰπὼν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἀσεβῆσαι οἷα λέγεται, ἔπειτα ὑπόθοιτο μήτε ἐν τῇ θαλάττῃ μήτε οἴκοι κακόν τι αὐτὸν πεπονθότα, ἐν γήρᾳ μετ' εὐδαιμονίας τετελευτηκέναι.

94 ῥαδίως δὲ καὶ πλείονων εὐπορήσομεν ἐπιχειρημάτων, ἐὰν καθ' ἕκαστον τῶν παραδεδομένων τόπων ἐπιχειροῦντες χρώμεθα καὶ τοῖς καλουμένοις στοιχείοις, ἐξ ὧν ἅπαντα πρᾶξις ὑφίσταται.

ἔστι δὲ ταῦτα ἐξ ὧν προείπομεν, πρόσωπον, πρᾶγμα, τόπος, χρόνος, τρόπος, αἰτία. Παραδείγματος δὲ ἕνεκα ὁ λόγος ἡμῖν ἔστω ἐφ' ἐνὸς τόπου τοῦ ἀπιθάνου. ἂν τοίνυν ἀνασκευάζωμεν τὴν διήγησιν ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, οὕτως ἐπεξελευσόμεθα, δεικνύντες ὅτι καὶ τὸ πρόσωπον ἀπιθάνόν ἐστι καὶ τὸ πραχθὲν καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἡ πρᾶξις, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ αἰτία τῆς πράξεως, οἷον ἐπὶ τῆς Μηδείας ἐκ μὲν τοῦ προσώπου, ὅτι ἀπιθάνόν ἐστι μητέρα κακῶς ποιῆσαι τέκνα, ἐκ δὲ τῆς πράξεως, ὅτι οὐκ εἰκός ἐστιν ἀποσφάζαι· ἐκ δὲ τοῦ τόπου, ὅτι οὐκ ἂν ἀπέκτεινεν ἐν Κορίνθῳ, ὅπου διέτριβεν Ἰάσων ὁ τῶν παίδων πατήρ· ἐκ δὲ τοῦ χρόνου, ὅτι ἀπιθάνόν ἐστιν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ αὕτη μὲν ἐτεταπείνωτο τοῦ ἀνδρὸς ἐκπεσοῦσα ξένη γυνή, ὁ δὲ Ἰάσων μείζω δύναμιν προσειλήφει γήμας Γλαύκην τὴν Κρέοντος τοῦ βασιλέως τῶν τόπων θυγατέρα· ἐκ δὲ τοῦ τρόπου, ὅτι ἐπειράθη ἂν λαθεῖν καὶ οὐκ ἂν ζίφει διεχρήσατο, ἀλλὰ φαρμάκῳ ἄλλως τε καὶ φαρμακίς οὔσα· ἐκ δὲ τῆς αἰτίας, ὅτι ἀπιθάνόν ἐστι δι' ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ἀπεκτονέειν τὰ τέκνα· οὐ γὰρ ἴδιον τοῦ Ἰάσονος, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς κοινὸν ἐγένετο τὸ ἀτύχημα, καὶ μᾶλλον αὐτῆς, ὅσῳ μαλακώτεράι πως αἱ γυναῖκες πρὸς τὰ πάθη. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τόπων ἐφοδεύσομεν κατὰ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα ἐπιχειροῦντες ἐξ ὧν ἂν δυνατόν ᾖ, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τόπων κατασκευάσομεν.

95 οἱ δ' αὐτοὶ οὗτοι ἀρμόττουσι καὶ πρὸς τὰς μυθικὰς διηγήσεις τὰς τε ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν λεγομένας περὶ τε θεῶν καὶ ἡρώων, ἔτι τε καὶ τῶν ἐξηλλαγμένων κατὰ φύσιν, οἷά τινες ἱστοροῦσι περὶ Πηγάσου καὶ Ἐριχθονίου καὶ Χιμαίρας καὶ Ἴπποκενταύρων καὶ τῶν παραπλησίων. τὸ δὲ μὴ μόνον ἀνασκευάζειν τὰς τοιαύτας μυθολογίας, ἀλλὰ καὶ ὅθεν παρεῖρθηκεν ὁ τοιοῦτος λόγος ἀποφαίνειν τελεωτέρας ἐστὶν ἕξεως ἢ κατὰ τοὺς πολλούς, ὅπερ πεποίηκεν Ἡρόδοτος μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ τῶν πελειάδων διηγούμενος, ὡς ἐξέπτησαν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἡ μὲν εἰς Δωδώνην, ἡ δὲ εἰς Ἄμμωνος ἀφίκετο, ἐξηγούμενός τε τὸ μυθολόγημά φησιν, ὅτι παρθένοι τινὲς ἐκ Θηβῶν τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν ἰέρειαι, ὧν ἡ μὲν εἰς Δωδώνην ἐπράθη, ἡ δὲ εἰς Ἄμμωνος, καὶ ἐπειδὴ βαρβαριστὶ ἐφθέγγοντο καὶ ἀξυνέτως τοῖς ἐπιχωρίοις, λόγος κατέσχευεν ὡς ὄρνιθες ἦσαν. Πλάτων δὲ ἐν τῷ Φαίδρῳ τὸ περὶ τῆς Ὠρειθυίας καὶ τοῦ Βορέου διήγημα οὐκ ἀποδεχόμενός φησι τὴν Ὠρειθυίαν πνεῦμα βορέου κατὰ τῶν πλησίον πετρῶν σὺν Φαρμακείᾳ παίζουσιν ὥσαι, καὶ οὕτω δὴ λεχθῆναι ὑπὸ τοῦ βορέου ἀνάρπαστον γεγονέναι. καὶ μέντοι καὶ Ἐφορος ἐν τῇ τετάρτῃ χρῆται τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὅτι ἄρα Τιτυὸς μὲν ἦν Πανοπέως δυνάστης, ἀνὴρ παράνομος καὶ βίαιος, Πύθων δὲ θηριώδης τὴν φύσιν, δράκων ἐπικαλούμενος, οἱ δὲ περὶ τὴν πάλαι μὲν Φλέγραν, νῦν δὲ Παλλήνην ὀνομαζομένην κατοικοῦντες ἦσαν ἄνθρωποι ὡμοὶ καὶ ἱερόσυλοι καὶ ἀνθρωποφάγοι, οἱ καλούμενοι Γίγαντες, οὓς Ἡρακλῆς λέγεται χειρῶσασθαι τὴν Τροίαν ἐλὼν, καὶ διὰ τὸ κρατῆσαι τοὺς περὶ τὸν Ἡρακλέα ὀλίγους ὄντας τῶν Γιγάντων πολλῶν ὄντων καὶ ἀσεβῶν θεῶν ἔργον ἅπασιν ἐδόκει γεγονέναι τὸ περὶ τὴν μάχην, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐπιλύεται περὶ τοῦ Λυκούργου καὶ Μίνως καὶ Ῥαδαμάνθους καὶ Διὸς καὶ κουρήτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ Κρίτῃ μυθολογουμένων· καὶ Παλαιφάτῳ τῷ Περιπατητικῷ ἐστὶν ὅλον βιβλίον περὶ τῶν ἀπίστων ἐπιγραφόμενον, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα ἐπιλύεται, οἷον ὅτι Κένταυροι μὲν ὑπελήφθησαν οἱ πρῶτοι ἐπὶ ἵπποις ὀχοῦμενοι ὀφθέντες, Διομήδης δὲ Θρᾷξ ἐς ἵπποτροφίαν ἐξαναλωθεὶς ἐλέχθη ὑπὸ τῶν αὐτοῦ ἵππων ἀπολωλέναι, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν κυνῶν, ἡ δὲ Μήδεια βάπτουσα τὰς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀνθρώπων πολιὰς καὶ μελαίνας ποιοῦσα ἐφημίσθη τοὺς γέροντας εἰς λέβητα κατακόπτουσα νέους ποιεῖν, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις.

96 Καὶ περὶ μὲν τῶν τρόπων τῆς γυμνασίας τοσαῦτα, καὶ ὅτι κατ' αὐτοὺς δυνατόν ἐστι γυμνάσασθαι καὶ τοῖς μύθοις. ΠΕΡΙ ΧΡΕΙΑΣ. Χρεῖα ἐστὶ σύντομος ἀπόφασις ἢ πρᾶξις μετ' εὐστοχίας ἀναφερομένη εἰς τι ὠρισμένον πρόσωπον ἢ ἀναλογοῦν προσώπῳ, παράκειται δὲ αὐτῇ γνώμη καὶ ἀπομνημόνευμα· πᾶσα γὰρ γνώμη σύντομος εἰς πρόσωπον ἀναφερομένη

χρεῖαν ποιεῖ. καὶ τὸ ἀπομνημόνευμα δὲ πρᾶξις ἐστὶν ἢ λόγος βιωφελής. διαφέρει δὲ ἡ μὲν γνώμη τῆς χρεῖας τέτρασι τοῖσδε, τῷ τὴν μὲν χρεῖαν πάντως ἀναφέρεσθαι εἰς πρόσωπον, τὴν δὲ γνώμην οὐ πάντως, καὶ τῷ ποτὲ μὲν τὸ καθόλου, ποτὲ δὲ τὸ ἐπὶ μέρους ἀποφαίνεσθαι τὴν χρεῖαν, τὴν δὲ γνώμην καθόλου μόνον· ἔτι δὲ τῷ χαριεντίζεσθαι τὴν χρεῖαν ἐνίοτε μηδὲν ἔχουσιν βιωφελές, τὴν δὲ γνώμην ἀεὶ περὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ χρησίμων εἶναι· τέταρτον ὅτι ἡ μὲν χρεῖα πρᾶξις ἢ λόγος ὑπάρχει, ἡ δὲ γνώμη λόγος ἐστὶ μόνον.

97 τὸ δὲ ἀπομνημόνευμα δυσὶ τοῖσδε κεχώρισται τῆς χρεῖας· ἡ μὲν γὰρ σύντομος, τὸ δὲ ἀπομνημόνευμα ἔσθ' ὅτε ἐπεκτείνεται, καὶ ἡ μὲν ἀναφέρεται εἰς τινὰ πρόσωπα, τὸ δὲ ἀπομνημόνευμα καὶ καθ' ἑαυτὸ μνημονεύεται. εἴρηται δὲ χρεῖα κατ' ἐξοχὴν, ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων πρὸς πολλὰ χρειώδης ἐστὶ τῷ βίῳ, καθάπερ καὶ Ὅμηρον πολλῶν ὄντων ποιητῶν κατ' ἐξοχὴν τοῦτον μόνον καλεῖν εἰώθαμεν ποιητὴν. τῆς δὲ χρεῖας τὰ ἀνωτάτω γένη τρία· αἱ μὲν γὰρ εἰσι λογικαί, αἱ δὲ πρακτικαί, αἱ δὲ μικταί. λογικαὶ μὲν εἰσιν αἱ χωρὶς πράξεως διὰ λόγων ἔχουσαι τὸ κύρος, οἷον Διογένης ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, πῶς ἂν ἔνδοξος γένοιτο, ἀπεκρίνατο, ὅτι ἥκιστα δόξης φροντίζων· τῶν δὲ λογικῶν εἶδη δύο, ἀποφαντικὸν καὶ ἀποκριτικόν· τοῦ δὲ ἀποφαντικοῦ αἱ μὲν εἰσι καθ' ἐκούσιον ἀπόφασιν, οἷον Ἰσοκράτης ὁ σοφιστὴς τοὺς εὐφυεῖς τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδας ἔλεγεν εἶναι· αἱ δὲ κατὰ περίστασιν, οἷον Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος ἰδὼν μεϊράκιον πλούσιον ἀπαιδεύτον εἶπεν, οὗτός ἐστι ῥύπος περιηργυρωμένος· οὐ γὰρ ὁ Διογένης ἀπλῶς ἀπεφάνητο, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶδεν. ἔτι καὶ τοῦ ἀποκριτικοῦ εἰσιν εἶδη τέσσαρα, τό τε κατ' ἐρώτησιν, καὶ τὸ κατὰ πύσμα, καὶ τὸ κατ' ἐρώτησιν αἰτιώδης, καὶ τὸ ὁμωνύμως τῷ γένει λεγόμενον ἀποκριτικόν. διαφέρει δὲ τοῦ πύσματος ἡ ἐρώτησις, ὅτι πρὸς μὲν τὴν ἐρώτησιν συγκαταθέσθαι δεῖ μόνον ἢ ἀρνήσασθαι, οἷον ἀνανεῦσαι ἢ κατανεῦσαι, ἢ διὰ γε τοῦ ναὶ ἢ οὐ ἀποκρίνασθαι, τὸ δὲ πύσμα μακροτέραν ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόκρισιν· κατ' ἐρώτησιν μὲν οὖν ἐστὶν, οἷον Πιττακὸς ὁ Μιτυληναῖος ἐρωτηθεὶς, εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, εἶπεν, οὐ οὐδὲ διανοοῦμενος. μετὰ γὰρ τὴν ἀπόφασιν τὸ προστιθέμενον περισσόν ἐστὶν, ἐπεὶ καὶ ἀφαιρεθέντος αὐτοῦ ἀπέρκει ἡ ἀπόφασις.

98 ἡ δὲ πυσματικὴ τοιαύτη ἐστίν, οἷον Θεανῶ ἡ Πυθαγορικὴ φιλόσοφος ἐρωτηθεῖσα ὑπὸ τινος, ποσταία γυνὴ ἀπ' ἀνδρὸς καθαρὰ εἰς τὸ θεσμοφορεῖον κάτεισιν, εἶπεν, ἀπὸ μὲν τοῦ ἰδίου παραχρήμα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλοτρίου οὐδέποτε. αἱ δὲ κατ' ἐρώτησιν αἰτιώδεις εἰσὶν, ὅσαι χωρὶς τῆς πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίσεως καὶ αἰτίαν τινὰ ἔχουσιν ἢ συμβουλήν ἢ τι τοιοῦτον, οἷον Σωκράτης ἐρωτηθεὶς, εἰ εὐδαίμων αὐτῷ δοκεῖ ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, οὐκ ἔχω λέγειν, εἶπε, μηδὲ γὰρ εἰδέναι πῶς ἔχει παιδείας. ἀποκριτικαὶ δὲ εἰσιν αἱ μήτε κατ' ἐρώτησιν, μήτε κατὰ πύσμα, λόγον δὲ τινὰ ἔχουσαι, πρὸς ὃν ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις, οἷον Πλάτων ποτὲ Διογένης ἀριστῶντος ἐν ἀγορᾷ καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄριστον, ὦ Διόγενης, εἶπεν, ὡς χάριεν ἂν ἦν σου τὸ ἄπλαστον, εἰ μὴ πλαστὸν ἦν· οὔτε γὰρ Διογένης περὶ τινος ἡρώτα τὸν Πλάτωνα, οὔτε πυνθάνεται αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς τὸ ἄριστον καλεῖ αὐτόν, ὅπερ ἐστὶ τῶν οὐδετέρων. ἐστὶ δὲ παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλο εἶδος ἐμπύπτον εἰς τὰς λογικὰς καλούμενον διπλοῦν, διπλὴ δὲ ἐστὶ χρεῖα ἡ δύο προσώπων ἀποφάσεις ἔχουσα, ὧν καὶ ἡ ἑτέρα μεθ' ἑνὸς προσώπου χρεῖαν ποιεῖ, οἷον Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἐπιστὰς Διογένην κοιμωμένῳ εἶπεν, οὐ χρὴ παννύχιον εὐδεῖν βουλευφόρον ἄνδρα. καὶ ὁ Διογένης ἀπεκρίνατο, ὦ λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμληεν. ἦν γὰρ καὶ οὕτω χρεῖα μὴ προστιθεμένης τῆς ἀποκρίσεως. πρακτικαὶ δὲ εἰσιν αἱ χωρὶς λόγου ἐμφαίνουσαι τινὰ νοῦν, τῶν δὲ πρακτικῶν αἱ μὲν εἰσιν ἐνεργητικαί, αἱ δὲ παθητικαί, ἐνεργητικαὶ μὲν ὅσαι δηλοῦσί τινα ἐνέργειαν, οἷον Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος ἰδὼν ὀψοφάγον παῖδα τὸν παιδαγωγὸν τῇ βακτηρίᾳ ἔπαισε.

99 παθητικαὶ δὲ αἱ πάθος τι σημαίνουσαι, οἷον Δίδυμος ὁ αὐλητὴς ἀλούς ἐπὶ μοιχείᾳ ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκρεμάσθη. μικταὶ δὲ εἰσιν ὅσαι τοῦ μὲν λογικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ κοινωνοῦσιν, ἐν

δὲ τῷ πρακτικῷ τὸ κύρος ἔχουσιν, οἷον Πυθαγόρας ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς πόσος ἐστὶν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ δωμάτιον παρέκλυψεν ὀλίγον, δηλῶν διὰ τούτου τὴν βραχύτητα. καὶ ἔτι Λάκων ἐρομένου τινὸς αὐτὸν ποῦ τοὺς ὄρους τῆς γῆς ἔχουσι Λακεδαιμόνιοι, ἔδειξε τὸ δόρυ. Τὰ μὲν οὖν εἶδη τῶν χρειῶν ταῦτά ἐστι· προφέρονται δὲ αἱ μὲν γνωμολογικῶς, αἱ δὲ ἀποδεικτικῶς, αἱ δὲ κατὰ χαριεντισμόν, αἱ δὲ κατὰ συλλογισμόν, αἱ δὲ κατὰ ἐνθύμημα, αἱ δὲ κατὰ παράδειγμα, αἱ δὲ κατ' εὐχήν, αἱ δὲ συμβολικῶς, αἱ δὲ τροπικῶς, αἱ δὲ κατὰ ἀμφιβολίαν, αἱ δὲ κατὰ μετάληψιν, αἱ δὲ συνεξευγμένως ἐξ οἷων δήποτε τῶν προειρημένων τρόπων συγκεῖμεναι. γνωμολογικῶς μὲν οἷον Βίων ὁ σοφιστὴς τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν ἔλεγε πάσης κακίας εἶναι. ἀποδεικτικῶς δὲ οἷον Ἴσοκράτης ὁ ῥήτωρ παρήνει τοῖς γνωρίμοις προτιμᾶν τῶν γονέων τοὺς διδασκάλους, ὅτι οἱ μὲν τοῦ ζῆν μόνον, οἱ δὲ διδάσκαλοι καὶ τοῦ καλῶς ζῆν αἵτιοι γεγόνασιν· τὴν γὰρ ἀπόφασιν αὐτοῦ Ἴσοκράτης μετὰ ἀποδείξεως ἐξενήνοχε. κατὰ χαριεντισμόν δὲ οἷον Ὀλυμπιάς πυθομένη τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον Διὸς αὐτὸν ἀποφαίνειν, οὐ παύσεται οὗτος, ἔφη, διαβάλλων με πρὸς τὴν Ἥραν; συλλογιστικῶς δὲ οἷον Διογένης ὁ φιλόσοφος ἰδὼν μεῖράκιον περισσῶς καλλωπιζόμενον εἶπεν· εἰ μὲν πρὸς ἄνδρας, ἀτυχεῖς, εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικεῖς. ἐνθυμηματικῶς δὲ οἷον Σωκράτης ὁ φιλόσοφος Ἀπολλοδώρου τινὸς γνωρίμου λέγοντος αὐτῷ ἀδίκως σου θάνατον κατέγνωσαν Ἀθηναῖοι, γελάσας ἔφη, σὺ δὲ ἐβούλου δικαίως; προσενθυμεῖσθαι γὰρ ἡμᾶς δεῖ, ὅτι ἄρα βέλτιον ἀδίκως ἢ δικαίως κατεγνώσθαι, ὅπερ ἐν τῇ χρειᾷ δοκεῖ παραλελειφθαι δυνάμει δηλούμενον.

100 κατὰ παράδειγμα δὲ οἷον Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν φίλων συναγαγεῖν χρήματα, εἶπεν, ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ὤνησεν οὐδὲ Κροῖσον. εὐκτικῶς δὲ οἷον Δάμων ὁ παιδοτρίβης χωλοὺς ἔχων τοὺς πόδας κλαπέντων αὐτοῦ τῶν ὑποδημάτων, ἔφη, εἴθε ἐναρμόσειε τῷ κλέπτῃ. συμβολικῶς δὲ οἷον Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, ποῦ ἔχει τοὺς θησαυρούς, ἐν τούτοις, ἔφη, δείξας τοὺς φίλους. τροπικῶς δὲ οἷον Πλάτων ὁ φιλόσοφος τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἔφη ἰδρῶτι καὶ πόνοις φύεσθαι. κατὰ ἀμφιβολίαν δὲ, οἷον Ἴσοκράτης ὁ ῥήτωρ συνισταμένου αὐτῷ παιδίου καὶ ἐρωτῶντος τοῦ συνιστάντος, τίνος αὐτῷ δεῖ, εἶπε, πινακιδίου ΚΑΙΝΟΥ, καὶ γραφιδίου ΚΑΙΝΟΥ· ἀμφιβαλλόμενον γάρ, πότερον νοῦ καὶ πινακιδίου λέγει ἢ πινακίδος καινῆς καὶ καινοῦ γραφιδίου. κατὰ μετάληψιν δὲ ἐστὶν, ὅταν τὸ λεγόμενον καὶ τὸ ἐρωτώμενον ἐπ' ἄλλο τις ἀποκρινόμενος μεταλαμβάνῃ, οἷον Πύρρος ὁ τῶν Ἠπειρωτῶν βασιλεὺς ζητούντων τινῶν παρὰ πότον, πότερος κρείττων ἀύλητῆς Ἀντιγεννίδας ἢ Σάτυρος, ἐμοὶ μὲν, εἶπε, στρατηγὸς Πολυσπέρχων. ὁ δὲ συνεξευγμένος τρόπος οὐκ ἄδηλός ἐστιν, ὅτι πολλαχῶς γίνεται· ἢ γὰρ γνωμικῶ χαριεντισμῷ συμπλακῆσεται, ἢ παραδείγματι συμβολικῶ ἢ ἀμφιβολία καὶ μεταλήψει ἢ ἀπλῶς καθ' ὅσους καὶ ἄλλους τρόπους δύναται συγγενέσθαι συζυγία, ἥτοι δυοῖν ἢ καὶ πλειόνων τρόπων εἰς μίαν χρειᾷν παραλαμβανομένων, οἷον Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος ἰδὼν μεῖράκιον ἐκ μοιχοῦ λίθους βάλλον εἰς ἀγοράν, παῦσαι, ἔφη, παιδίον, μὴ ἀγνοοῦν παῖσης τὸν πατέρα.

101 ἔχει γὰρ ἅμα καὶ συμβολικῶς καὶ χαριέντως ἢ ἀπόφασιν. Γυμνάζονται δὲ κατὰ τὰς χρειὰς τῇ ἀπαγγελίᾳ τῇ κλίσει τῇ ἐπιφωνήσει τῇ ἀντιλογίᾳ, ἐπεκτείνομέν τε καὶ συστέλλομεν τὴν χρειᾷν, πρὸς δὲ τούτοις ἀνασκευάζομεν καὶ κατασκευάζομεν. καὶ ἡ μὲν ἀπαγγελία φανερά ἐστὶ· ῥηθεῖσαν γὰρ χρειᾷν πειρώμεθα κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖς ὀνόμασιν ἢ καὶ ἐτέροις σαφέστατα ἐρμηνεύσαι. ἡ δὲ κλίσις ἐστὶ ποικίλη· τὰ γὰρ ἐν τῇ χρειᾷ πρόσωπα εἰς τοὺς τρεῖς ἀριθμοὺς ἐναλλάττομεν, καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' οἷον ἐνὸς πρὸς ἓνα καὶ [δύο] πρὸς δύο καὶ [πλείους] πρὸς πλείους, καὶ πάλιν δυοῖν πρὸς ἓνα καὶ πρὸς δύο, καὶ πρὸς πλείους, ἔτι δὲ πλειόνων πρὸς ἓνα καὶ πρὸς δύο καὶ πρὸς πλείους. προκειμένης γὰρ χρειᾷς, ὅτι Ἴσοκράτης ὁ ῥήτωρ τοὺς εὐφυέας τῶν θεῶν παῖδας ἔλεγεν εἶναι, οὕτω κλίνομεν ἐνὸς μὲν πρὸς ἓνα, οἷον Ἴσοκράτης ὁ

ρήτωρ τὸν εὐφυέα τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδα ἔλεγεν εἶναι· δυοῖν δὲ πρὸς δύο, Ἴσοκράτεε τῷ
 ρήτορε τῷ εὐφυέει τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδε ἐλεγέτην εἶναι· πλειόνων δὲ πρὸς πλείους,
 Ἴσοκράτεις οἱ ρήτορες τοὺς εὐφυεῖς τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδας ἔλεγον εἶναι. φανερόν δὲ ἐκ
 τούτων, πῶς καὶ τοὺς ἄλλους τρόπους κλινοῦμεν· μεταλαμβάνονται γὰρ καὶ εἰς τὰς πέντε
 πτώσεις. ἀλλ' ἐπεὶ τῶν χρειῶν αἱ μὲν εἰσι λογικαί, αἱ δὲ πρακτικαί, αἱ δὲ ἐξ ἀμφοῖν τούτων
 μικταί, καὶ τούτων αὖ ἕτερα ἔστιν εἶδη, καθ' ἕκαστον αὐτῶν πειρασόμεθα διδάσκειν τὴν κλίσιν
 ἐπὶ παραδείγματος. ἡ μὲν οὖν ὀρθὴ οὐδεμίαν ἔχει δυσκολίαν· κατὰ γὰρ αὐτὴν ἐκάστη τῶν
 χρειῶν εἴωθε προφέρεσθαι. τὴν δὲ γενικὴν πτῶσιν οὕτω κλινοῦμεν· ἂν μὲν λογικὴ ἢ χρεία,
 προσθήσομεν αὐτῇ, τὸ ρηθὲν μνήμης ἔτυχεν, ἢ λόγος ἀπομνημονεύεται εἰπόντος. τὸ μὲν οὖν
 πρότερον μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὅλης τῆς χρείας εὐπρεπὲς ἔστιν ἐπενεγκεῖν, οἷον Ἴσοκράτους
 τοῦ ρήτορος τοὺς εὐφυεῖς τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδας λέγοντος εἶναι τὸ ρηθὲν μνήμης ἔτυχε, τὸ
 δὲ δεύτερον μεσοῦσης αὐτῆς καὶ τῆς ἀποφάσεως ἀρχομένης, οἷον Πιττακοῦ τοῦ Μιτυληναίου
 ἐρωτηθέντος εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, λόγος ἀπομνημονεύεται εἰπόντος,
 οὐδὲ διανοούμενος.

102 ἀρμόττει δὲ μᾶλλον τὸ μὲν, λόγος ἀπομνημονεύεται, πάσαις ταῖς λογικαῖς χρεαίαις, πλὴν τῆς
 καθ' ἐκούσιον ἀπόφασιν· αὐτὴ γὰρ τὸ ρηθὲν μνήμης ἔτυχεν. ἂν δὲ πρακτικὴ ἢ χρεία, εἰ μὲν
 παθητικὴ εἴη, προσθετέον, τὸ συμβὰν μνήμης ἔτυχεν. εἰ δὲ ἐνεργητικὴ, τὸ πραχθὲν μνήμης
 ἔτυχεν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μικτοῦ. ἐπὶ τέλει μέντοι τῶν χρειῶν καὶ τούτων ἕκαστον
 προσθετέον, οἷον Διδύμου τοῦ αὐλητοῦ ἁλόντος ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος κρεμασθέντος
 τὸ συμβὰν μνήμης ἔτυχε, καὶ Διογένους τοῦ Κυνικοῦ φιλοσόφου ἰδόντος ὀψοφάγον παῖδα καὶ
 τὸν παιδαγωγὸν τῇ βακτηρίᾳ παίσαντος τὸ πραχθὲν μνήμης ἔτυχε. τῇ δὲ δοτικῇ ἐπὶ πάσης
 χρείας πλὴν τῆς παθητικῆς προσθήσομεν τὸ ἔδοξεν ἢ τὸ ἐφάνη ἢ τὸ ἐπῆλθεν ἢ καὶ τὸ παρέστη
 ἢ τι τῶν τοιούτων, οἷον Διογένηι τῷ Κυνικῷ φιλοσόφῳ ἰδόντι μειράκιον πλούσιον ἀπαίδευτον
 ἔδοξεν εἰπεῖν, οὗτός ἐστι ρύπος περιηργυρωμένος. ἐπὶ μὲν τῆς παθητικῆς προσθήσομεν τὸ
 συνέβη, οἷον Διδύμῳ τῷ αὐλητῇ ἁλόντι ἐπὶ μοιχείᾳ συνέβη ἐκ τοῦ ὀνόματος κρεμασθῆναι. ἐπὶ
 δὲ τῆς αἰτιατικῆς προσθήσομεν καθόλου ἐπὶ πάσης χρείας τὸ φασί, τὸ λέγεται, οἷον Διογένην
 τὸν Κυνικὸν φιλόσοφον ἰδόντα μειράκιον πλούσιον ἀπαίδευτὸν φασιν εἰπεῖν, ἢ λέγεται, οὗτός
 ἐστι ρύπος περιηργυρωμένος. ἡ δὲ κλητικὴ σαφὴς ἔστι· ποιησόμεθα γὰρ τὸν λόγον πρὸς παρὸν
 ἡμῖν πρόσωπον, ἐφ' ὃ ἡ χρεία ἀναφέρεται, οἷον Διόγενες Κυνικὲ φιλόσοφε, ἰδὼν μειράκιον
 πλούσιον ἀπαίδευτον, εἶπας, οὗτός ἐστι ρύπος περιηργυρωμένος.

103 ἐπιφωνεῖν δὲ ἔστιν ἀποδεχομένους οἰκείως καὶ συντόμως τὸ εἰρημένον διὰ τῆς χρείας, ἢ ὡς
 ἀληθές ἐστιν, ἢ ὡς καλόν, ἢ ὡς συμφέρον, ἢ ὡς καὶ ἄλλοις τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔδοξεν ἀνδράσι
 δεδοκιμασμένοις, οἷον Εὐριπίδης ὁ ποιητὴς τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκάστου ἔφησεν εἶναι θεόν.
 ἐπιφωνήσομεν δὲ ἐκ μὲν τοῦ ἀληθοῦς οὕτως θεὸς γὰρ ὄντως ἐκάστῳ ὁ νοῦς, ἐφ' ᾧ μὲν
 συμφέρει προτρέπων ἡμᾶς, ἀπείργων δὲ τῶν ζημιούντων. ἐκ δὲ τοῦ καλοῦ οὕτω· καλὸν γὰρ
 ἕκαστον μὴ ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ νομίζειν εἶναι τὸν θεόν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ. ἐκ δὲ τοῦ
 συμφέροντος οὕτως· ἵνα μὴ διὰ μακροῦ κεῖσθαι τὸ τιμωροῦν οἰόμενοι πολλὴν τοῦ ἀδικεῖν
 ἔχοιμεν εὐχέρειαν. ἐκ δὲ τῆς τῶν εὐδοκίμων μαρτυρίας, ὅταν ἡ σοφὸν ἢ νομοθέτην ἢ ποιητὴν
 ἢ ἄλλον τινὰ τῶν διωνομασμένων λέγωμεν ὁμογνωμονεῖν τῷ ρηθέντι, οἷον ἐπὶ τῆς
 προκειμένης χρείας φήσομεν· τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, οἷον ἐπ' ἡμᾶς ἄγρησι
 πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. ἀντιλέγομεν δὲ ταῖς χρεαίαις ἐκ τῶν ἐναντίων, ὡς πρὸς τὸν
 Ἴσοκράτην, εἰπόντα ὅτι τοὺς διδασκάλους προτιμητέον τῶν πατέρων· οἱ μὲν γὰρ τὸ ζῆν ἡμῖν, οἱ
 δὲ διδάσκαλοι τὸ καλῶς ζῆν παρέσχοντο. φαμὲν γὰρ ἀντιλέγοντες, ὅτι οὐκ ἐνῆν καλῶς ζῆν, εἰ
 μὴ τὸ ζῆν οἱ πατέρες παρέσχοντο. εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι οὐ δυνατόν ἀντιλέγειν πάσῃ χρεαίᾳ πολλῶν
 καλῶς καὶ ἀμέμπτως εἰρημένων, ὥσπερ οὐδὲ πάσας ἔστιν ἐπαινεῖν διὰ τό τινων εὐθὺς

προσπίπτειν τὴν ἀτοπίαν. ἐπεκτείνομεν δὲ τὴν χρεῖαν, ἐπειδὴν τὰς ἐν αὐτῇ ἐρωτήσεις τε καὶ ἀποκρίσεις, καὶ εἰ πράξις τις ἢ πάθος ἐνυπάρχῃ, μηκύνωμεν. συστέλλομεν δὲ τὸ ἐναντίον ποιοῦντες, οἷον σύντομος μὲν χρεῖα· Ἐπαμεινώνδας, ἄτεκνος ἀποθνήσκων, ἔλεγε τοῖς φίλοις, δύο θυγατέρας ἀπέλιπον, τὴν τε περὶ Λεῦκτρα νίκην, καὶ τὴν περὶ Μαντινείαν· ἐκτείνομεν δὲ οὕτως· Ἐπαμεινώνδας, ὁ τῶν Θηβαίων στρατηγός, ἦν μὲν ἄρα καὶ παρὰ τὴν εἰρήνην ἀνὴρ ἀγαθός, συστάντος δὲ τῇ πατρίδι πολέμου πρὸς Λακεδαιμονίους, πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα τῆς μεγαλοψυχίας ἐπεδείξατο· βοιωταρχῶν μὲν περὶ Λεῦκτρα ἐνίκα τοὺς πολεμίους, στρατευόμενος δὲ καὶ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀπέθανεν ἐν Μαντινείᾳ.

104 ἐπεὶ δὲ τρωθεὶς ἐτελεύτα τὸν βίον, ὀλοφυρομένων τῶν φίλων τὰ τε ἄλλα, καὶ διότι ἄτεκνος ἀποθνήσκοι, μειδιάσας, παύσασθε, ἔφη, ὦ φίλοι, κλαίοντες, ἐγὼ γὰρ ὑμῖν ἀθανάτους δύο καταλέλοιπα θυγατέρας, δύο νίκας τῆς πατρίδος κατὰ Λακεδαιμονίων, τὴν μὲν ἐν Λεῦκτροις, τὴν πρεσβυτέραν, νεωτέραν δὲ τὴν ἄρτι μοι γενομένην ἐν Μαντινείᾳ. ἀνασκευαστέον δὲ ἔτι τὰς χρεῖας ἐκ τοῦ ἀσαφοῦς, ἐκ τοῦ πλεονάζοντος, ἐκ τοῦ ἐλλείποντος, ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, ἐκ τοῦ ψευδοῦς, ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου, ἐκ τοῦ ἀχρήστου, ἐκ τοῦ αἰσχροῦ. ἐκ μὲν τοῦ ἀσαφοῦς, ὥς εἰ λέγομεν τὸν Ἰσοκράτην μὴ σαφῶς διωρικέναι, ὣν δεῖται πρὸς ῥητορείαν τὸ συνιστάμενον αὐτῷ παιδίον· ὁμοίως δὲ ἔχει καὶ ἡ Διδύμου τοῦ αὐλητοῦ· οὐ γὰρ ἅπασι σαφές ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκρεμάσθαι. ἐκ δὲ τοῦ πλεονάζοντος, ἐπειδὴν λέγεται τι, οὗ ἀφαιρεθέντος οὐδὲν ἦττον διαμένει ἢ χρεῖα, οἷον Σωκράτης ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς, εἰ εὐδαίμων αὐτῷ δοκεῖ ὁ Περσῶν βασιλεύς, οὐκ ἔχω λέγειν, ἔφη, μὴ γὰρ εἰδέναι πῶς ἔχει παιδείας· ἐπλεόνασε γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποκρίσεως αἰτίαν εἰπών, οὐκ ἀναμείνας, εἴπερ ἄρα ἐπανερωτήσῃ, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ Σωκράτην ἄνδρα διαλεκτικὸν ὄντα. ἐκ δὲ τοῦ ἐλλείποντος, ὅταν δεικνύωμεν μὴ καλῶς φάμενον τὸν Δημοσθένην, ὑπόκρισιν εἶναι τὴν ῥητορικήν· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων εἰς αὐτὴν δεόμεθα.

105 ἐκ δὲ τοῦ ἀδυνάτου, ὥς ἂν φῶμεν πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, μὴ δυνατὸν ἐκ θεῶν ἀνθρώπους γενέσθαι, μὴδ' ἂν εὐφυεῖς ὦσιν. ἐκ δὲ τοῦ ἀπιθάνου, ὅτι μὴ εἰκός ἐστιν, Ἀντισθένην Ἀττικόν γε ὄντα παραγενόμενον Ἀθήνηθεν εἰς Λακεδαίμονα ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος λέγειν εἰς τὴν ἀνδρωνίτιν ἐπιέναι. ἐκ δὲ τοῦ ψευδοῦς, ὅτι μὴ ἀληθῶς ὁ Βίων ἔλεγε τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν εἶναι τῆς κακίας· μᾶλλον γὰρ ἀφροσύνη ἐστίν. ἐκ δὲ τοῦ ἀσυμφόρου, ὅτι βλαβερῶς παραινεῖ Σιμωνίδης παίζειν ἐν τῷ βίῳ καὶ περὶ μὴδὲν ἀπλῶς σπουδάζειν. ἐκ δὲ τοῦ ἀχρήστου, οἷον εἰ φαίνοιτο πρὸς οὐδὲν ὠφέλιμον τὸ ῥηθὲν τῷ βίῳ. ἐκ δὲ τοῦ αἰσχροῦ, ὁπότεν αἰσχροὶ καὶ ἐπονείδιστον ἀποφαίνωμεν τὴν χρεῖαν, οἷον ἀνὴρ Συβαρίτης ἰδὼν Λακεδαιμονίους ἐπιπόνως ζῶντας οὐ θαυμάζειν ἔφησεν, ὅτι ἐν τοῖς πολέμοις οὐκ ὀκνοῦσιν ἀποθνήσκειν, ἄμεινον γὰρ εἶναι τὸν θάνατον τοῦ τοιοῦτου βίου· πάνυ γὰρ μαλακῶς καὶ οὐκ ἀνδρείου τρόπου τὴν ἀπόφασιν ἐποίησατο. ἐκ μὲν οὖν τούτων ἀνασκευαστέον, πρὸς ἕκαστον δὲ μέρος τῆς χρεῖας ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπιχειρεῖν δεῖ, ἐξ ὧν τόπων ἂν δυνατὸν ἢ μὴ λανθανέτω γὰρ ἡμᾶς ὅτι οὐχ οἷόν τέ ἐστὶν ἐν πάσαις ἐκ πάντων ἐπιχειρεῖν. Τὴν μέντοι τάξιν τῶν ἐπιχειρημάτων ποιησόμεθα, καθὰ καὶ τῶν τόπων ἐκτιθέμεθα, οἱ αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν καὶ πρὸς τὴν τῶν γνωμῶν ἀνασκευὴν τε καὶ κατασκευὴν. τοῖς δὲ ἤδη τελειότεροις προσήκει τὰς ἀφορμὰς λαμβάνειν καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὰς θέσεις ἡμῖν παραθησομένων. χρή δὲ τὸ προοίμιον μὴ τοιοῦτον εἶναι, ὥστε ἐφαρμόττειν ἐτέραις χρεαίαις, ἀλλ' ἴδιον τῆς ὑποκειμένης. τοῦτο δ' ἂν καλῶς γένοιτο ἐπὶ τε χρεαίαις καὶ μύθῳ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅταν ἐξ ἐνὸς ἢ δύο τῶν ἀνωτάτω μερῶν τὰς ἀφορμὰς τῶν προοιμίων λαμβάνωμεν. μετὰ δὲ τὸ προοίμιον αὐτὴν τε τὴν χρεῖαν ἐκθετέον, εἴτα ἐξῆς τὰς ἐπιχειρήσεις.

106

χρηστέον δὲ ἐνταῦθα καὶ αὐξήσεσι καὶ παρεκβάσεσι καὶ ἤθεσιν, οἷς δυνατόν ἐστιν. ΠΕΡΙ ΤΟΠΟΥ. Τόπος ἐστὶ λόγος αὐξητικὸς ὁμολογουμένου πράγματος ἢ τοι ἁμαρτήματος ἢ ἀνδραγαθήματος· ἔστι γὰρ διττὸς ὁ τόπος, ὁ μὲν τις κατὰ τῶν πεπονηρευμένων, οἷον κατὰ τυράννου, προδότου, ἀνδροφόνου, ἀσώτου, ὁ δὲ τις ὑπὲρ τῶν χρηστὸν τι διαπεπραγμένων, οἷον ὑπὲρ τυραννοκτόνου, ἀριστέως, νομοθέτου. τῶν δὲ τόπων οἱ μὲν εἰσιν ἀπλοῖ, οἱ δὲ οὐχ ἀπλοῖ, ἀπλοῖ μὲν οἱ προειρημένοι, οὐχ ἀπλοῖ δὲ οἱ κατὰ στρατηγοῦ προδότου, κατὰ ἱερέως ἱεροσύλου, κατὰ τοῦ ὑβρίσαντος ἐν ἑορτῇ ἢ ἱερῷ, ἢ ὑπὲρ γυναικὸς τυραννοκτόνου. τόπος δὲ εἴρηται, ὅτι ἀπ' αὐτοῦ ὀρμώμενοι οἷον ἐκ τόπου ῥαδίως ἐπιχειροῦμεν κατὰ τῶν ὁμολογουμένων ἀδικεῖν, διόπερ τινὲς καὶ ἀφορμὴν ἐπιχειρημάτων αὐτὸν ὠρίσαντο· ἢ μὲν γὰρ τοῦ ὑβρίστοῦ κατηγορία κοινὴ καὶ ἀναμφισβήτητος [καὶ] τόπος καλεῖται, ἐξ αὐτῆς δὲ ὀρμώμενοι οἷον ἐκ τόπου ῥαδίως καὶ κατὰ Κόνωνος καὶ κατὰ Μειδίου λόγων εὐποροῦμεν. Διαφέρει δὲ τῶν ἐγκωμίων καὶ τῶν ψόγων, ὅτι ἐκεῖνα μὲν περὶ ὠρισμένων προσώπων καὶ μετὰ ἀποδείξεως λέγεται, οἷον Ἰσοκράτους τὸ Ἑλένης ἐγκώμιον, καὶ εἴ ποῦ τις Εὐρυβάτου ψόγος, οἱ δὲ τόποι περὶ μόνων ἀπλῶς εἰσι τῶν πραγμάτων καὶ χωρὶς ἀποδείξεως, καὶ ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἐγκωμίοις καὶ ψόγοις φροντιστέον καὶ προοιμίων, ἐπὶ δὲ τοῦ τόπου ἐπίνοια τοιαύτη τις εἶναι βούλεται, ὥστε ἀποκοπὴν εἶναι δοκεῖν καὶ μέρος λόγου ἐτέρου προειρημένου, καὶ οἷον ἐπίλογόν τινα μετ' ὄγκου τῶν ἤδη προαποδεδειγμένων· διόπερ καὶ οὕτως ἀρκτέον αὐτοῦ, καθάπερ ἤδη προειρημένων ἐτέρων, ὡς παρ' Αἰσχίνῃ· μὴ γὰρ οἴεσθαι, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀτυχημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, καὶ παρὰ Δημοσθένει, ἄνθρωποι μισροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες, ἡκρωτηριασμένοι τὰς ἑαυτῶν ἑκάστοι πατρίδας, τὴν ἐλευθερίαν προπεπωκότες πρότερον μὲν Φιλίππῳ, νῦν δὲ Ἀλεξάνδρῳ, τῇ γαστρὶ μετροῦντες καὶ τοῖς αἰσχίστοις τὴν εὐδαιμονίαν· καὶ ἔτι νόσημα γάρ, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δεινὸν ἐμπέπτωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ χαλεπὸν καὶ πολλῆς εὐτυχίας τινὸς καὶ τῆς παρ' ὑμῶν ἐπιμελείας δεόμενον.

107 ἤδη δὲ καὶ προοιμίων πολλοὶ φροντίζουσι, καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐκτίθενται ὥσανεὶ διηγούμενοι, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰς αὐξήσεις ἐπιφέρουσιν, οἱ δὲ τοιοῦτοι τάχα ἂν καὶ οὕτως ὠφελοῖντο, διαφθείρουσι μέντοι τὴν ιδιότητα τοῦ γυμνάσματος. ἐπιχειρεῖν δὲ δεῖ ἐκ τῆς προαιρέσεως τῶν δεδρακότων καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἔργων ὧν διαπράττονται, ἔκ τε ὧν ἕτεροι πάσχουσι δι' αὐτούς, καὶ ἔτι ἐξ ὧν αὐτοὶ μεταλαμβάνουσιν ἂν δὲ ὥσπερ ἐν δίκῃ ἐθέλωμεν καὶ προοιμίῳ καὶ διηγήματι χρῆσθαι, μετὰ τὸ προοίμιον καὶ τὴν τοῦ ἀδικήματος ἀπαγγελίαν ληψόμεθα τὰς ἐπιχειρήσεις, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς διανοίας τοῦ δεδρακότος, ὅτι πονηρά, δεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ πράγματος περὶ οὗ τὸ ἀδίκημα, ὅτι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστίν, οἷον ὅτι κλέπτης περὶ τὰ χρήματα ἐπιβουλεύει, ἅπερ εἰσὶν ἀναγκαιοτάτα πᾶσι, καὶ τούτων ἔνεκα καὶ γεωργοῦμεν καὶ πλέομεν καὶ πάνθ' ἀπλῶς κατὰ τὸν βίον πράττομεν, ἵν' ἔχωμεν χρήματα, ἐξ ὧν ζῆν δυνησόμεθα. μετὰ δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς περιοχῆς, ὅτι τῷ μὲν ὀνόματι ἐν τῷ ἀδίκημά ἐστι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πολλὰ περιέχει ἐν αὐτῷ ἀδικήματα, οἷον ἢ μοιχεία καὶ βίαν καὶ κλοπὴν καὶ νοθείαν καὶ μυρία ἄλλα περιέχει.

108 ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῆς συγκρίσεως, αὕτη δὲ τριπλῇ· τὸ γὰρ κατηγορούμενον ὑφ' ἡμῶν ἢ μείζονι ἑαυτοῦ συγκρίνομεν ἢ ἐλάττονι ἢ ἴσῳ· ὅταν μὲν οὖν μείζονι συγκρίνωμεν, αὔξοντες τὸ ἕλαττον ἴσον ἐκείνῳ ἀποφανοῦμεν, οἷον ὅτι κλέπτης τῷ ἱεροσύλῳ τὰ ἴσα ἀδικεῖ· μιᾶ γὰρ ἀμφοτέρω χρόνῳ τῇ περὶ τὸ κλέπτειν ἐπιθυμίᾳ, καὶ οὐθ' ὁ κλέπτης εἰ καιροῦ λάβοιτο, ὀκνήσειεν ἱεροσυλεῖν, οὐθ' ὁ ἱερόσυλος κλέπτειν. ὅταν δὲ ἐλάττονι συγκρίνωμεν, οὕτως ἐροῦμεν· εἰ ὁ κλέπτης ἀνθρώπων χρήματα ἀφαιρούμενος κολάζεται, πόσῳ μᾶλλον οὗτος κολασθήσεται ὁ τὰ τῶν θεῶν συλῶν; ὅταν δὲ ἴσον ἴσῳ παραβάλλωμεν, φήσομεν, ὅτι εἰ τὸν τὰ ἴσα ἡμαρτηκότα ἀθῶον οὐκ ἐώμεν, οὐδὲ τοῦτον ἄξιον περιορᾶν. εἴτα ἀπὸ τῶν ἐναντίων· εἰ γὰρ ἀριστεὺς τιμῶν

ἄξιος, κολάσεως ὁ προδότης. ἐξῆς δὲ ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ κατὰ τοῦ ἱεροσύλου, ὅτι πρὸ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἀσεβημάτων εἰκὸς ἐστὶ τὸν ἱερόσυλον πολλὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τετολημκέναι, πολλὰ δὲ εἰς τοὺς κατοικομένους, ἐκλελοιπέναι τε τὰ πολλὰ τῶν νενομισμένων ἐπὶ τιμῇ θεῶν, οἷον ἐορτὰς θυσίας εὐχάς, ἔτι τε ἐπιωρκηκέναι πολλάκις, καὶ τὰ παραπλήσια. εἴτα ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως καὶ τῶν μετὰ τὸ πρᾶγμα, οἷον ἱεροσυλίας γενομένης τὰ μὲν ἱερὰ ἀκόσμητα διαμένει, ὁ δὲ ἱερόσυλος εἰς τὰς ἡδονὰς καταναλίσκει τὰ συληθέντα, καὶ ὅτι διὰ τὰς τοιαύτας ἀμαρτίας ἐπιγίνεται ταῖς πόλεσι καὶ θεῶν μηνίματα, λιμοὶ καὶ λοιμοί, στρατοπέδων ὄλεθροι, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. ἐξῆς δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνηκέστου, οἷον ἀνεπανόρθωτόν ἐστι τὸ πραχθέν. εἴτα ἐκ τῆς κρίσεως ἥτοι νομοθετῶν ἢ ποιητῶν ἢ σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας λέγοντες, οἷον ὅτι καὶ τούτοις πονηρὸν εἶναι δοκεῖ τὸ πραχθέν καὶ κολάσεως ἄξιον. ἐφ' ἅπασι δὲ τὴν διατύπωσιν ποιησόμεθα, ὅταν ἐνεργούμενον τὸ ἀδίκημα ἀπαγγέλλωμεν καὶ τὸ πάθος τοῦ ἡδικημένου, οἷον κατὰ ἀνδροφόνου· διαγράψομεν γὰρ οἷος μὲν ἦν ὁ ἐργαζόμενος τὸν φόνον, ὡς ὠμῶς καὶ ἀνηλεῶς αὐτόχειρ γενόμενος ἀνθρώπου ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὸ ξίφος σπώμενος, καὶ τὴν πληγὴν καταφέρων, καὶ μὴ καιρίας εἰ τύχοι τῆς πληγῆς γενομένης, ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ποιούμενος, καὶ μαινόμενος αἵματι τοῦ φονευομένου, οἷας δὲ κάκεϊνος φωνὰς ἡφίει, τοῦτο μὲν τοῦ φονέως δεόμενος, τοῦτο δὲ βοηθοὺς ἐπικαλούμενος, νῦν μὲν ἀνθρώπους, νῦν δὲ τοὺς θεοὺς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

- 109 ἐν δὲ τοῖς οὐχ ἀπλοῖς τόποις ἔστι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν προειρημένων ἐπιχειρεῖν, πλειόνων δὲ λόγων εὐπορήσομεν διὰ τὸ προσκείμενον τοῖς ἀπλοῖς· ὁ γὰρ προδότης καὶ καθ' αὐτὸν μὲν ὀργῆς ἄξιος, πολὺ δὲ πλεόν, ὅταν στρατηγὸς ᾗ· τὸ δὲ παρ' ἐλπίδας πραχθέν πολλὰς ἀφορμὰς λόγων παραδίδωσιν. Ἡ μὲν τῶν ἀμαρτημάτων αὐξήσις ἐκ τούτων ἂν γένοιτο, τῶν δὲ ἐπαινετῶν ἐκ τῶν ἐναντίων. ΠΕΡΙ ΕΓΚΩΜΙΟΥ ΚΑΙ ΨΟΓΟΥ. Ἐγκώμιόν ἐστι λόγος ἐμφανίζων μέγεθος τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν περὶ τι ὠρισμένον πρόσωπον, τούτου δὲ τὸ μὲν εἰς τοὺς ζῶντας ἰδίως νῦν ἐγκώμιον καλεῖται· τὸ δὲ εἰς τοὺς τεθνεῶτας ἐπιτάφιος λέγεται, τὸ δὲ εἰς τοὺς θεοὺς ὕμνος· ἀλλ' εἴτε ζῶντας, εἴτε τελευτήσαντας, ἢ καὶ ἥρωας καὶ θεοὺς τις ἐγκωμιάζοι, μία καὶ ἡ αὕτη ἐστὶ τῶν λόγων ἔφοδος, ἐγκώμιον δὲ λέγεται τῷ τοὺς παλαιοὺς ἐν κώμῳ τινὶ καὶ παιδιᾷ τὰς εἰς θεοὺς εὐλογίας ποιεῖν. ἐπεὶ δὲ τὰ ἀγαθὰ μάλιστα ἐπαινεῖται, τῶν δὲ ἀγαθῶν τὰ μὲν περὶ ψυχὴν τε καὶ ἦθος, τὰ δὲ περὶ σῶμα, τὰ δὲ ἔξωθεν ἡμῖν ὑπάρχει, δηλὸν ὅτι τὰ τρία ἂν εἴη ταῦτα, ἐξ ὧν εὐπορήσομεν ἐγκωμιάζειν.
- 110 ἔστι δὲ τῶν ἔξωθεν πρῶτον μὲν εὐγένεια ἀγαθόν, διττὴ δὲ ἡ μὲν πόλεως καὶ ἔθνους καὶ πολιτείας ἀγαθῆς, ἡ δὲ γονέων καὶ τῶν ἄλλων οἰκείων. ἔπειτα δὲ παιδεία, φιλία, δόξα, ἀρχή, πλοῦτος, εὐτεκνία, εὐθανασία. τοῦ δὲ σώματός ἐστιν ὑγεία, ἰσχύς, κάλλος, εὐαισθησία. ψυχικὰ δὲ ἀγαθὰ τὰ σπουδαῖα ἠθικὰ καὶ αἱ τούτοις ἀκολουθοῦσαι πράξεις, οἷον ὅτι φρόνιμος, ὅτι σώφρων, ὅτι ἀνδρεῖος, ὅτι δίκαιος, ὅτι ὁσιος, ὅτι ἐλευθέριος, καὶ ὅτι μεγαλόφρων, καὶ ὅσα τοιαῦτα. καλαὶ δὲ εἰσι πράξεις καὶ αἱ μετὰ θάνατον ἐπαινούμεναι· τοὺς γὰρ ζῶντας εἰώθασι κολακεύειν, καὶ ἀνάπαλιν αἱ ζώντων ἔτι ἡμῶν ἐγκωμιαζόμεναι καὶ τὸν τῶν πολλῶν φθόνον ὑπερβαλλόμεναι· φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι κατὰ θουκυδίδην πρὸς τὸ ἀντίπαλον· καὶ ἃς ἄλλων ἔνεκα καὶ μὴ ἑαυτῶν πράττομεν· καὶ τοῦ καλοῦ χάριν, ἀλλὰ μὴ διὰ τὸ συμφέρον ἢ τὸ ἡδύ· καὶ ἐφ' ὧν ὁ μὲν πόνος ἴδιος, ἡ δὲ ὠφέλεια κοινή· καὶ δι' ἃς οἱ πολλοὶ καὶ μεγάλα πάσχουσιν εὖ καὶ ἃς χάριν εὐεργετῶν καὶ μᾶλλον τετελευτηκότων· διόπερ ἐπαινοῦνται καὶ αἱ πρὸ τῶν φίλων τιμωρίαι καὶ κίνδυνοι. ἐπαινεταὶ δὲ εἰσιν αἱ πράξεις καὶ αἱ διὰ τὸν καιρὸν, καὶ εἰ μόνος ἔπραξε τις ἢ πρῶτος, ἢ ὅτε οὐδεὶς, ἢ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἢ μετ' ὀλίγων, ἢ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν, ἢ παρὰ τὴν ἐλπίδα, ἢ μετὰ πόνων, ἢ ὅσα ῥᾶστα ἢ τάχιστα ἐπράχθησαν. δεῖ δὲ λαμβάνειν καὶ τὰς κρίσεις τῶν ἐνδόξων, καθάπερ οἱ ἐπαινοῦντες Ἑλένην, ὅτι Θησεὺς προέκρινε. χρήσιμον δὲ καὶ τὸ εἰκάζειν ἐκ τῶν παρεληλυθότων τὰ μέλλοντα, ὡς [τε] εἴ τις λέγοι περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ

Μακεδόνας, τί δ' ἂν ἔπραξε τηλικαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔθνη καταστρεψάμενος, εἰ μικρὸν ἔτι ἐπεβίω χρόνον; καὶ ὡς Θεόπομπος ἐν τῷ Φιλίππου ἐγκωμίῳ, ὅτι εἰ βουλευθεῖη Φίλιππος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐμμεῖναι, καὶ τῆς Εὐρώπης πάσης βασιλεύσει.

111 οὐκ ἄχρηστον δὲ καὶ τὸ μνημονεύειν τῶν ἤδη δεδοξασμένων ἀντιπαραβάλλοντα ἐκείνων τὰ ἔργα πρὸς τὰ τῶν ἐγκωμιαζομένων. χάριεν δέ ἐστιν ἐνίοτε ἀπὸ τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς ὁμωνυμίας ἢ τῶν ἐπωνυμιῶν ἐγκωμιάζειν, ἐὰν μὴ πάνυ φορτικὸν καὶ καταγέλαστον ᾖ, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν ὀνομάτων, οἷον Δημοσθένους ὅτι ἦν τὸ τοῦ δήμου σθένος· ἀπὸ δὲ τῆς ὁμωνυμίας, ὅταν τις τύχῃ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔχων ἀνδρὶ δεδοξασμένῳ· ἐκ δὲ τῶν ἐπωνυμιῶν, οἷον Περικλῆς Ὀλύμπιος ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς κατορθώμασι μεγαλειότητος ἐπικεκλημένος. οἱ μὲν οὖν τόποι ἐξ ὧν ἐπιχειρήσομεν, οἶδε εἰσὶ· χρησόμεθα δὲ αὐτοῖς τοῦτον τὸν τρόπον. μετὰ τὸ προοίμιον εὐθὺς περὶ εὐγενείας ἐροῦμεν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τε ἐκτὸς καὶ περὶ σῶμα ἀγαθῶν, οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ὡς ἔτυχε τὸν λόγον διατιθέμενοι, ἀλλ' ἐφ' ἐκάστου δεικνύντες, ὅτι μὴ ἀνοήτως, ἀλλὰ φρονίμως καὶ ὡς ἔδει αὐτοῖς ἐχρήσατο (ἥκιστα γὰρ ἐπαινοῦσι μὴ κατὰ προαίρεσιν ἀλλ' ἐκ τύχης ἃ ἔχουσιν ἀγαθὰ) οἷον ὅτι εὐτυχῶν ἦν μέτριος καὶ φιλόανθρωπος, καὶ πρὸς τοὺς φίλους ὁ αὐτὸς καὶ δίκαιος, καὶ τοῖς τοῦ σώματος πλεονεκτηήμασι σωφρόνως προσηνέχθη. εἰ δὲ μηδὲν τῶν προειρημένων ἀγαθῶν ἔχοι, λεκτέον, ὅτι ἀτυχῶν ταπεινὸς οὐκ ἦν, οὐδὲ πενόμενος ἄδικος, οὐδὲ δεόμενος ἀνδραποδώδης, καὶ ὅτι ἐκ πόλεως ὧν μικρὰς λαμπρὸς ἐγένετο, καθάπερ Ὀδυσσεύς τε καὶ Δημόκριτος, καὶ ἐν πολιτείᾳ φαύλῃ τεθραμμένος οὐ διεστράφη, ἀλλὰ τῶν καθ' αὐτὸν ἄριστος ἐγένετο, ὥσπερ Πλάτων ἐν ὀλιγαρχίᾳ. ἐπαίνετός τε καὶ εἴ τις ἐκ ταπεινῆς οἰκίας ὧν μέγας ἐγένετο, ὥσπερ Σωκράτης ὁ Φαιναρέτης τῆς μαίης υἱὸς καὶ Σωφρονίσκου τοῦ ἐρμογλύφου. ἄξιον δὲ ἄγασθαι καὶ τὸν ἐκ βαναύσου τέχνης ἢ πονηρᾶς τύχης ἀγαθὸν δυνηθέντα τι ἐργάσασθαι, ὁποῖον λέγουσιν Ἡρώνα μὲν τὸν σκυτοτόμον, Λεόντιον δὲ τὴν ἐταίραν φιλοσοφῆσαι· μάλιστα γὰρ ἐν τοῖς ἀτυχήμασιν ἐκλάμπει ἡ ἀρετή.

112 μετὰ δὲ ταῦτα τὰς πράξεις καὶ τὰ κατορθώματα παραληψόμεθα οὐκ ἐφεξῆς διηγούμενοι· λέγοντες γὰρ ἄλλα προστίθεμεν κατὰ μίαν ἐκάστην ἀρετὴν, ἔπειτα τὰ ἔργα διεξιόντες, οἷον ὅτι ἦν σώφρων, προλέγειν καὶ ἐπιφέρειν εὐθύς, τί αὐτῷ σωφρονητικὸν ἔργον ἐπέπρακται, ὁμοίως ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν. τὰς δὲ διαβολὰς ἢ οὐ δεῖ λέγειν· ἀνάμνησις γὰρ γίνεται τῶν ἁμαρτημάτων· ἢ ὡς οἷόν τε λάθρα καὶ ἀποκεκρυμμένως, μὴ λάθωμεν ἀπολογίαν ἀντ' ἐγκωμίου ποιήσαντες· ἀπολογεῖσθαι μὲν γὰρ προσήκει περὶ τῶν ἀδικεῖν αἰτίαν ἐχόντων, ἐπαινεῖν δὲ τοὺς ἐπὶ ἀγαθῷ τινι διαφέροντας. τὰ δὲ τῶν ἀψύχων ἐγκώμια, οἷον μέλιτος, ὑγείας, ἀρετῆς, καὶ τῶν παραπλησίων, ἀναλόγως ποιησόμεθα ἀπὸ τῶν προειρημένων τόπων ἐπιχειροῦντες, ἐξ ὧν ἂν δυνατὸν ᾖ. Ἐκ μὲν τούτων ἐπαινεσόμεθα, ψέξομεν δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων. ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΡΙΣΕΩΣ. Σύγκρισίς ἐστι λόγος τὸ βέλτιον ἢ τὸ χεῖρον παριστάς. γίνονται δὲ συγκρίσεις προσώπων τε καὶ πραγμάτων, καὶ προσώπων μὲν οἷον Αἴαντος Ὀδυσσέως, πραγμάτων δὲ οἷον σοφίας τε καὶ ἀνδρείας. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τῶν προσώπων θάτερον προκρίνομεν εἰς τὰς πράξεις ἀποβλέποντες, καὶ εἴ τι ἄλλο περὶ αὐτῶν ἐστὶν ἀγαθόν, μία μέθοδος ἂν εἴη περὶ ἀμφοῖν. πρῶτον δὲ διωρίσθω, ὅτι αἱ συγκρίσεις γίνονται οὐ τῶν μεγάλῃ πρὸς ἄλληλα διαφορὰν ἐχόντων· γελοῖος γὰρ ὁ ἀπορῶν, πότερον ἀνδρειότερος Ἀχιλλεὺς ἢ Θερεσίτης, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ὁμοίων, καὶ περὶ ὧν ἀμφισβητοῦμεν, πότερον δεῖ προθέσθαι, διὰ τὸ μηδεμίαν ὁρᾶν τοῦ ἐτέρου πρὸς τὸ ἕτερον ὑπεροχὴν.

113 ὅταν μὲν οὖν πρόσωπα συγκρίνωμεν, πρῶτον μὲν ἀντιπαραβαλοῦμεν τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν εὐτεκνίαν καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν τοῦ σώματος διάθεσιν, καὶ εἴ τι ἄλλο περὶ τε τοῦ σώματος καὶ ἔξωθεν ἀγαθὸν ἐν τοῖς περὶ ἐγκωμίων προείπομεν. μετὰ δὲ ταῦτα τὰς πράξεις συγκρινοῦμεν προκρίνοντες τὰς καλλίους καὶ τὰς ἀγαθῶν πλειόνων καὶ μειζόνων αἰτίας, καὶ βεβαιωτέρας καὶ τὰς πολυχρονιωτέρας, καὶ τὰς ἐν καιρῷ μᾶλλον πεπραγμένας, καὶ

ὧν μὴ πραχθεῖσων μεγάλη βλάβη συμβαίνει, καὶ τὰς ἐκ προαιρέσεως μᾶλλον τῶν δι' ἀνάγκην ἢ τύχην, καὶ ἃς ὀλίγοι ἔπραξαν μᾶλλον ἢ ἃς πολλοί· τὰ γὰρ κοινὰ καὶ δημῶδη οὐ πάνυ ἐπαινέτ'· καὶ ἃς μετὰ πόνου ἐπράξαμεν μᾶλλον ἢ ῥαδίως, καὶ ἃς εἰργασάμεθα μετὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν δύναμιν μᾶλλον ἢ τὰς ὅτε δυνατόν ἐστι. τὰς δὲ διαβολάς, ὡς ἔφαμεν ἐν τῷ περὶ ἐγκωμίων, ἢ οὐ δεῖ λέγειν ἢ ὡς οἶόν τε τάχιστα, τὰς δὲ τοῦ ἐναντίου προσώπου διασύρειν μᾶλλον καὶ χλευάζειν προσήκει· τούτῳ γὰρ διοίσει σύγκρισις τῆς ὑποθέσεως. ἐν μὲν γὰρ τῇ ὑποθέσει πρὸς τῷ τὰ οἰκεῖα λέγειν κατορθώματα καὶ εἴ τι πέπρακται τοῖς ἀντιδίκους ἀμάρτημα, ἐπάξομεν, ἢ δὲ σύγκρισις μόνην ἀπλῶς τῶν κατορθωμάτων τὴν ὑπεροχὴν ζητεῖν ἐπαγγέλλεται. ὅταν δὲ πράγματα συγκρίνωμεν, γελοῖον μὲν ἴσως ἐνταῦθα δόξει συγγένειαν ἢ τι τοιοῦτον ζητεῖν, οὐδὲν δὲ κωλύει κατὰ ἀναλογίαν τοῖς τοιούτοις ἐπισκοπεῖν, οἷον ἢ τοὺς εὐρετὰς αὐτῶν ἢ τὴν φύσιν ἢ τὴν χώραν, ἐν αἷς πέφυκεν εἶναι, καθὰ εἴ τις φαίη τὴν ὑγίαν Ἀπόλλωνος εἶναι θυγατέρα, ἐπειδὴ ἱατρὸς ὁ θεός, ἢ τὸ μέλι ἐξ οὐρανοῦ, διότι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς ἐκ δρόσου τὴν ὑπόστασιν ἔχειν, ἢ ναὶ μὰ Δί' ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρίστης πόλεως, ἐπειδὴ πέφυκε τὸ κάλλιστον μέλι ἐν τῇ Ἀττικῇ γίνεσθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

114 ἐξῆς δὲ λεκτέον καὶ τὰς δι' ἐκατέρων τῶν παραβαλλομένων συμβαινούσας ὠφελείας. τὰς μὲν οὖν τῶν βελτιόνων συγκρίσεις ἐκ ταύτης ποιησόμεθα· ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων, ἐπειδὴν ζητῶμεν δυοῖν ὄντων φευκτῶν τὸ χεῖρον ἀνευρεῖν, οἷον ἀφροσύνης καὶ ἀλγηδόνης. αἱ μὲν οὖν ἐνὸς πρὸς ἓν τι συγκρίσεις οὕτως ἂν μεθοδεύοιντο, τὰς δὲ πλείονων τινῶν πρὸς πλείω κατὰ δύο τρόπους εἰώθαμεν συγκρίνειν. εἷς μὲν γὰρ ἐστὶ τρόπος, ὅταν τῶν συγκρινομένων λαβόντες τὰ ἀκρότατα πρὸς ἄλληλα παραβάλλωμεν, κατὰ δὲ τὴν τούτων σύγκρισιν καὶ τὸ σύμπαν γένος πρὸς πᾶν γένος ἀξιῶμεν ἔχειν, οἷον εἰ βουλοίμεθα τὸ τῶν ἀρρένων γένος πρὸς τὸ τῶν θηλειῶν συγκρίναι, ὁπότερον αὐτῶν ἐστὶν ἀνδρεϊότερον, [ἀξιοῖμεν] τὸν ἀνδρεϊότατον ἄνδρα πρὸς τὴν ἀνδρεϊοτάτην γυναῖκα συγκρίνοντας, ὁπότερον ἂν εὐρίσκωμεν κρεῖττονα, οὕτω καὶ τὸ ὅλον αὐτοῦ γένος τοῦ ἐτέρου κρεῖττον ἀποφαίνειν. εἰ μὲν δὴ βουλοίμεθα προκρίνειν τὸ τῶν ἀρρένων γένος τοῦ θήλεος, οὕτω ποιήσομεν· ὑποθησόμεθα γὰρ Θεμιστοκλέα κρεῖττονα εἶναι τοῦ τῶν ἀρρένων γένους κατὰ ἀνδρείαν, Ἀρτεμισίαν δὲ τοῦ θήλεος, οὐκοῦν εἰ ἀνδρεϊότερος Θεμιστοκλῆς Ἀρτεμισίας, καὶ τὸ τῶν ἀρρένων γένος τοῦ τῶν θηλειῶν ἀνδρεϊότερον. εἰ δὲ τὸ θῆλυ γένος τοῦ ἄρρενος προκρίνειν ἐθέλοιμεν, ὑποθησόμεθα Τόμυριν μὲν εἶναι ἀνδρεϊοτάτην γυναικῶν, Κύρον δὲ τῶν ἀνδρῶν, οὐκοῦν εἰ Τόμυρις ἀνδρεϊοτέρα Κύρου, καὶ τὸ τῶν θηλειῶν γένος ἀνδρεϊότερον τοῦ τῶν ἀρρένων. δεύτερος δὲ τρόπος ἐστίν, ὅταν μὴ μίαν ἢ δύο τῶν ἐξοχωτάτων τοῖς ἐξοχωτάτοις παραβάλλωμεν, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ γένος προκρίνωμεν, ἐν ᾧ πλείους εἰσὶν οἱ εὐδόκιμοι, οἷον εἰ πλείους εἰσὶν ἄρρενες ἀνδρεῖοι ἢ περ αἱ γυναῖκες, καὶ τὸ γένος τῶν ἀρρένων τοῦ τῶν γυναικῶν ἀνδρεϊότερον. οὐ γὰρ εἰ Τόμυρις ἢ Μασσαγέτις, ἢ Σπαρέθρα ἢ Ἀμόργου τοῦ Σακῶν βασιλέως γυνὴ κρεῖττων ἐστὶ Κύρου, ἢ καὶ ναὶ μὰ Δία Σεμίραμις Ζωροάστρου τοῦ Βακτρίου, ἤδη συγχωρητέον καὶ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος εἶναι ἀνδρεϊότερον, μιᾶς μὲν ἢ δύο γυναικῶν ἀνδρεϊοτάτων οὐσῶν, ἀρρένων δὲ παμπόλων.

115 ἔστι δὲ ὁ τρόπος τῶν λόγων διττός· ἢ γὰρ ὑπὲρ ἐκάστου τῶν συγκρινομένων ἰδίᾳ τινὰ λόγον διεξελευσόμεθα, ἢ ἓνα παρ' ἀμφοῖν θατέρου προκρίνοντας, καθάπερ καὶ Ξενοφῶν ἐν τῷ συμποσίῳ τὸν τῆς ψυχῆς ἔρωτα τῷ τοῦ σώματος ἀντιπαραβάλλων προκρίνει. ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΙΑΣ. Προσωποποιῖα ἐστὶ προσώπου παρειαγωγὴ διατιθεμένου λόγους οἰκείους ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἀναμφισβητήτως, οἷον τίνας ἂν εἴποι λόγους ἀνὴρ πρὸς τὴν γυναῖκα μέλλων ἀποδημεῖν, ἢ στρατηγὸς τοῖς στρατιώταις ἐπὶ τοὺς κινδύνους. καὶ ἐπὶ ὠρισμένων δὲ προσώπων, οἷον τίνας ἂν εἴποι λόγους Κύρος ἐλαύνων ἐπὶ Μασσαγέτας, ἢ τίνας Δάτις μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐντυγχάνων τῷ βασιλεῖ. ὑπὸ δὲ τοῦτο τὸ γένος τῆς γυμνασίας πίπτει καὶ τὸ τῶν πανηγυρικῶν λόγων εἶδος, καὶ τὸ τῶν προτρεπτικῶν, καὶ τὸ τῶν

ἐπιστολικῶν. πρῶτον μὲν τοίνυν ἀπάντων ἐνθυμηθῆναι δεῖ τό τε τοῦ λέγοντος πρόσωπον ὁποῖόν ἐστι, καὶ τὸ πρὸς ὃν ὁ λόγος, τήν τε παροῦσαν ἡλικίαν, καὶ τὸν καιρόν, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὴν τύχην, καὶ τὴν ὑποκειμένην ὕλην, περὶ ἧς οἱ μέλλοντες λόγοι ῥηθήσονται· ἔπειτα δὲ ἤδη πειραῖσθαι λόγους ἀρμόττοντας εἰπεῖν· πρέπεισι γὰρ δι' ἡλικίαν ἄλλοι ἄλλοις, πρεσβυτέρῳ καὶ νεωτέρῳ οὐχ οἱ αὐτοί, ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ νεωτέρου λόγος ἡμῖν ἀπλότῃ καὶ σωφροσύνῃ μεμιγμένος ἔσται, ὁ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ· καὶ διὰ φύσιν γυναικὶ καὶ ἀνδρὶ ἕτεροι λόγοι ἀρμόττειεν ἄν, καὶ διὰ τύχην δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ, καὶ δι' ἐπιτήδευμα στρατιώτῃ καὶ γεωργῷ, κατὰ δὲ διάθεσιν ἐρῶντι καὶ σωφρονοῦντι, καὶ διὰ γένος ἕτεροι μὲν λόγοι τοῦ Λάκωνος παῦροι καὶ λιγέες, ἕτεροι δὲ τοῦ Ἀττικοῦ ἀνδρὸς στωμύλοι.

116 καὶ βαρβαρικῶς φαμὲν εἰπεῖν πολλάκις τὸν Ἡρόδοτον καίπερ ἑλληνιστὶ γράφοντα, ὅτι τοὺς ἐκείνων λόγους μεμίμηται. πρέπεισι δὲ λόγοι καὶ τόποις καὶ καιροῖς· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ, οὐδὲ νικῶσι καὶ ἡττημένοις, καὶ ὅσα ἄλλα παρακολουθεῖ τοῖς προσώποις. καὶ μὴν καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἕκαστα ἔχει πρέπουσαν ἐρμηνείαν. Ταύτης δ' ἂν ἐγκρατεῖς γενοίμεθα, ἐὰν μῆτε περὶ μεγάλων πραγμάτων ταπεινῶς λέγωμεν, μῆτε περὶ μικρῶν ὑψηλῶς, μῆτε περὶ εὐτελῶν σεμνῶς, μῆτε περὶ δεινῶν ἐκλελυμένως, μῆτε περὶ αἰσχυρῶν θρασέως, μῆτε περὶ ἐλεεινῶν περιττῶς, ἀλλὰ τὸ πρέπον ἐκάστῳ τῶν πραγμάτων ἀποδιδῶμεν στοχαζόμενοι ἅμα καὶ τοῦ ἀρμόττοντος τῷ τε προσώπῳ καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τύχῃ καὶ ἐκάστῳ τῶν προειρημένων. ἐπεὶ οὖν ποικίλη ἐστὶν ἡ τῶν προσώπων διαφορὰ καὶ τῶν πραγμάτων· ἡ γὰρ αἰτούμεθα τι, ἡ προτρέπομεν, ἡ ἀποτρέπομεν, ἡ παρηγοροῦμεν, ἡ συγγνώμην αἰτοῦμεν ἐφ' οἷς ἐπράξαμεν, ἡ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ καθ' ἕκαστον τούτων ἀφορμὰς οἰκείας εἰπεῖν. προτρέποντες τοίνυν ἐροῦμεν, ὅτι ἐφ' ὃ προτρέπομεν, καὶ δυνατόν γενέσθαι καὶ ῥάδιον καὶ καλὸν καὶ πρέπον ἐστίν· ὅτι συμφέρον, ὅτι δίκαιον, ὅτι ὅσιον (διττὸν δὲ καὶ τοῦτο, ἢ πρὸς θεοῦς ἢ πρὸς τετελευτηκότας), ὅτι ἡδύ, ὅτι μὴ μόνοι πράττομεν μηδὲ πρῶτοι, ὅτι εἰ καὶ πρῶτοι, πολὺ κρεῖττον ἄρξασθαι καλῶν ἔργων, καὶ ὅτι μὴ μετάνοιαν φέρει πραχθέν.

117 ὑπομνηστέον δὲ καὶ εἴ τι προὔπηρκται ὑπὸ τοῦ προτρέποντος εἰς τὸν προτρεπόμενον, καὶ εἰ ἄλλοτε πεισθεὶς ὠφελήθη. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος ἔσται τῆς ἐπιχειρήσεως, κἂν αἰτώμεθα τι, ἀποτρέποντες δὲ ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐπιχειρήσομεν. ** οὕτω χρησόμεθα δὲ τοῖς λόγοις, ὅτι ἀναγκαῖον καὶ πάντων κοινὸν τὸ γεγεννημένον καὶ ἀκούσιον· ἥκιστα γὰρ οἱ νοῦν ἔχοντες ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις λυποῦνται. ἐὰν δὲ ἐκούσιον ᾖ, ῥητέον ὅτι αὐτὸς αὐτῷ αἴτιος· ὑπὸ γὰρ τῆς φιλαυτίας ἦττον λυποῦνται δι' ἑαυτοὺς δυστυχήσαντες. λεκτέον δὲ ὅτι καὶ τούτου μεῖζον κακὸν ὑπάρχει, ὃ παθόντες ἕτεροι πολλοὶ ἠνεγκαν εὐκόλως· πρὸς δὲ τούτοις ὅτι εἰ κατὰ βραχὺ ἀνιαρόν ἐστιν, ἀλλ' οὖν καὶ καλὸν καὶ ἔνδοξόν ἐστιν· ἔπειθ' ὅτι ὠφέλιμον καὶ ὅτι μηδὲν ὄφελος τῆς ἐπὶ τοῖς ἤδη γεγεννημένοις λύπης. καὶ ὁ οἶκτος δὲ μεγάλην ἰσχὺν ἔχει πρὸς παραμυθίαν, μάλιστα ὅταν τις ἐπὶ κηδεῖα τοὺς λόγους ποιήσεται· οἱ γὰρ ἀνιώμενοι πρὸς μὲν τούτους τοὺς οἰομένους μηδὲν τι δεινὸν αὐτοὺς πεπονθέναι πεφύκασιν ἀντιτείνειν καὶ πρὸς τῇ λύπῃ οἶον ὀργίζεσθαι τοῖς παραμυθουμένοις, παρὰ δὲ τῶν συνολοφυρομένων εὐμενέστερόν πως προσιέναι, ὥς παρ' οἰκείων, τὰς παρηγορίας, διόπερ μετὰ τοὺς θρήνους ἐποιστέον τῶν λόγων τοὺς νουθετικούς. ὅταν δὲ συγγνώμην αἰτῶμεν, τὰς ἀφορμὰς ἐντεῦθεν ἔξομεν, πρῶτον μὲν ὅτι ἀκούσιον τὸ πραχθέν, τοῦτο δὲ δι' ἄγνοιαν ἢ τύχην ἢ ἀνάγκην· ἐὰν δὲ ἐκούσιον ᾖ, λεκτέον ὅτι ὅσιον, ὅτι σύνηθες, ὅτι ὠφέλιμον. ἐπιχειρεῖν δὲ δεῖ, ἐξ ὧν ἐνδέχεται τόπων· οὐ γὰρ πάντες ἀρμόττουσι πρὸς πάσας τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος οὔσας προσωποποιίας. τοῦτο δὲ τὸ γύμνασμα μάλιστα ἡθῶν καὶ παθῶν ἐπιδεκτικόν ἐστιν. ἀπλῶς μὲν οὖν ὥς ἐν εἰσαγωγῇ ἀπόχρη, κἂν ἐκ τοσούτων τόπων τὰ μειράκια γυμνάζεται, τοῖς δὲ ἀκριβέστερον καὶ τελεώτερον βουλομένοις

τάς προσωποποιίας μεταχειρίζεσθαι, πάρεστι χρῆσθαι καὶ ταῖς μικρὸν ὕστερον ῥηθησομέναις ἡμῖν ἀφορμαῖς τῶν ἐπιχειρημάτων πρὸς τὰς θέσεις.

118 ΠΕΡΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ. Ἐκφρασις ἐστὶ λόγος περιγηματικὸς ἐναργῶς ὑπ' ὅψιν ἄγων τὸ δηλούμενον. γίνεται δὲ ἔκφρασις προσώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ τόπων καὶ χρόνων. προσώπων μὲν οὖν, οἷον τὸ Ὀμηρικόν, γυρὸς ἔην ὦμοις, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος. καὶ τὰ περὶ τοῦ Θερσίτου, φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τῷ δέ οἱ ὦμα κυρτῷ ἐπὶ στῆθος· καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ παρ' Ἡροδότῳ τὸ εἶδος τῆς ἰβίδος καὶ τῶν ἵππων τῶν ποταμίων καὶ τῶν κροκοδείλων τῶν Αἰγυπτίων. πραγμάτων δὲ οἷον [φράσις] πολέμου, εἰρήνης, χειμῶνος, λιμοῦ, λοιμοῦ, σειсмоῦ. τόπων δὲ οἷον λειμῶνος, αἰγιαλῶν, πόλεων, νήσων, ἐρημίας, καὶ τῶν ὁμοίων. χρόνων δὲ οἷον ἔαρος, θέρους, ἐορτῆς, καὶ τῶν τοιούτων. αἱ δὲ καὶ τρόπων εἰσὶν ἐκφράσεις, ὅποια τῶν σκευῶν καὶ τῶν ὄπλων καὶ τῶν μηχανημάτων, ὃν τρόπον ἕκαστον παρεσκευάσθη, ὡς παρὰ μὲν Ὀμήρῳ ἡ ὀπλοποιΐα, παρὰ Θουκυδίδῃ δὲ ὁ περιτειχισμὸς τῶν Πλαταιέων καὶ ἡ τοῦ μηχανήματος κατασκευὴ, κεραίαν μεγάλην δίχα πρίσαντες ἐκοίλαναν ἅπανα ν. ἐν δὲ τῇ ἐνάτῃ Κτησίας, οἷον τὰ εἰδῶλα τῶν Περσῶν ἐπὶ τοῖς μακροῖς ξύλοις ὀρῶντες ὑπὸ τὸν ὄρθρον πρὸς τὰς ἀκρόπολεις πόρρωθεν οἱ Λυδοὶ εἰς φυγὴν ἐτράποντο, νομίσαντες τὴν ἀκρόπολιν πλήρη εἶναι Περσῶν, καὶ ἤδη ἐαλωκένα ι.

119 γένοιτο δ' ἂν τις καὶ μικτὴ ἔκφρασις, ὡς παρὰ Θουκυδίδῃ καὶ Φιλίστῳ νυκτομαχία. ἡ μὲν γὰρ νύξ καιρὸς ἐστίν, ἡ δὲ μάχη πρᾶξις. συγγένειαν δὲ ἔχει τὸ γύμνασμα τοῦτο τῶν προειρημένων· ἥ μὲν γὰρ περὶ οὐδενὸς ὠρισμένου ἐστὶν ἀμφοτέρω, ἀλλὰ κοινὰ καὶ καθόλου, ταύτῃ ὁμοία· διαφέρει δὲ ἀλλήλων πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ μὲν τόπος περὶ τῶν ἐκ προαιρέσεώς ἐστίν, ἡ δὲ ἔκφρασις τὰ πολλὰ περὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀπροαιρέτων γίνεται, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν μὲν τῷ τόπῳ τὰ πράγματα ἀπαγγέλλοντες προστίθεμεν καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἢ χρηστὰ ἢ φαῦλα λέγοντες εἶναι, ἐν δὲ τῇ ἐκφράσει ψιλὴ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἡ ἀπαγγελία. ἐπιχειρήσομεν δὲ τὰ μὲν πράγματα ἐκφράζοντες ἔκ τε τῶν προγιγνομένων, καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων τούτοις, οἷον ἐπὶ πολέμου διεξελευσόμεθα πρῶτον μὲν τὰ πρὸ τοῦ πολέμου, τὰς στρατολογίας, τὰ ἀναλώματα, τοὺς φόβους, τὴν χώραν δηουμένην, τὰς πολιορκίας, ἔπειτα δὲ τὰ τραύματα καὶ τοὺς θανάτους καὶ τὰ πένθη, ἐφ' ἅπασιν δὲ τῶν μὲν τὴν ἄλωσιν καὶ τὴν δουλείαν, τῶν δὲ τὴν νίκην καὶ τὰ τρόπαια. ἐὰν δὲ τόπους ἢ χρόνους ἢ τρόπους ἢ πρόσωπα ἐκφράζωμεν, μετὰ τῆς παρ' αὐτῶν διηγήσεως ἀφορμὰς ἔξομεν λόγων καὶ ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ἐκ τοῦ χρησίου καὶ ἐκ τοῦ ἡδέος, οἷον Ὀμηρὸς ἐπὶ τῶν Ἀχιλλέως ὄπλων ἐποίησεν, εἰπὼν ὅτι καὶ καλὰ ἦν καὶ ἰσχυρὰ καὶ ἰδεῖν τοῖς μὲν συμμάχοις ἐκπληκτικά, τοῖς δὲ πολεμίοις φοβερά. ἀρεταὶ δὲ ἐκφράσεως αἶδε, σαφήνεια μὲν μάλιστα καὶ ἐνάργεια τοῦ σχεδὸν ὁρᾶσθαι τὰ ἀπαγγελλόμενα, ἔπειτα τὸ μὴ τελέως ἀπομηκύνειν περὶ τὰ ἄχρηστα, τὸ δὲ ὅλον συνεξομοιοῦσθαι χρὴ τοῖς ὑποκειμένοις τὴν ἀπαγγελίαν, ὥστε εἰ μὲν εὐανθές τι εἴη τὸ δηλούμενον, εὐανθῇ καὶ τὴν φράσιν εἶναι· εἰ δὲ αὐχμηρὸν ἢ φοβερὸν ἢ ὁποῖον δὴ ποτε, μηδὲ τὰ τῆς ἐρμηνείας ἀπάδειν τῆς φύσεως αὐτῶν.

120 ἔνιοι μέντοι γε ἀξιοῦσι γυμνάζεσθαι καὶ τὴν ἔκφρασιν ἀνασκευάζοντες καὶ κατασκευάζοντες τὰς ὑπὸ τινων εἰρημένας ἐκφράσεις, οἷον ὅτι Ἡρόδοτος διέψευσται περὶ τοῦ εἵδους τῆς ἰβέως λέγων ὅτι λευκόπτεροί εἰσι πλὴν κεφαλῆς τε καὶ αὐχένος καὶ τοῦ πυγαίου ἄκρου· τὸ γὰρ πυγαῖον ὅλον λευκόν ἐστίν. ἡμῖν δὲ οὐδὲν καινὸν δοκοῦσι λέγειν παρὰ τὰ προειρημένα, διὰ τὸ τοιοῦτον εἶδος ὑποπίπτειν νομίζειν [ἐν] ταῖς τῶν διηγημάτων ἀνασκευαῖς τε καὶ κατασκευαῖς. ΠΕΡΙ ΘΕΣΕΩΣ. Θέσις ἐστὶν ἐπίσκεψις λογικὴ ἀμφισβήτησιν ἐπιδεχομένη ἄνευ προσώπων ὠρισμένων καὶ πάσης περιστάσεως, οἷον εἰ γαμητέον, εἰ παιδοποιητέον, εἰ θεοὶ εἰσι. διαφέρει δὲ τοῦ τόπου, ὅτι ὁ μὲν ἐστὶν ὁμολογουμένου πράγματος αὔξησις, ἡ δὲ θέσις ἀμφισβητουμένου· διὸ καὶ Ἑρμαγόρας μὲν αὐτὴν κρινόμενον προσηγόρευκε, Θεόδωρος δὲ ὁ Γαδαρεὺς κεφάλαιον ἐν ὑποθέσει. διαφέρει δὲ καὶ τῇ ἐκβάσει, ὅτι ἐν μὲν τῇ θέσει τέλος ἐστὶ τὸ πείσαι, ἐν δὲ τῷ τόπῳ

τὸ τιμωρίαν λαβεῖν, καὶ ὅτι λέγεται ὁ μὲν τόπος ἐν δικαστηρίῳ, ἡ δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ ἀκροάσει, ἔτι τοῦ μὲν τόπου ἀκροῶνται δικασταί, τῆς δὲ θέσεως ἀπλῶς πολῖται, καὶ κατὰ ἄλλα πολλά. τῆς δὲ προσωποποιίας, ὅτι ἡ μὲν θέσις πρόσωπον οὐκ ἐμφαίνει, ἡ δὲ προσωποποιία, ὅτι πλεῖστον ἀναφέρεται ἐν τῇ τῶν οἰκείων λόγων εὐρέσει τοῖς εἰσαγομένοις προσώποις· οὐ γὰρ τῷ αὐτῷ τρόπῳ τις τοὺς λόγους διαθήσεται ἀπλῶς σκοπῶν, εἰ παιδοποιητέον, καὶ παρεισάγων πατέρα συμβουλευόντα τῷ υἱῷ παιδοποιήσασθαι. Ληψόμεθα δὲ τὰ προοίμια τῶν θέσεων ἥτοι ἀπὸ γνώμης κατασκευαζούσης τὴν θέσιν, ἢ ἀπὸ παροιμίας ἢ χρείας ἢ ἀποφθέγματος χρησίμου ἢ ἱστορίας, ἢ ἀπὸ ἐγκωμίου ἢ ψόγου τοῦ πράγματος, ὑπὲρ οὗ τὸ ζήτημα.

121 διήγησιν δὲ οὐκ ἔχομεν ἐν ταῖς θέσεσιν· ὑπόκειται γὰρ τὸ πρᾶγμα ἀπερίστατον, ἀλλὰ μετὰ τὸ προοίμιον ἀτξομεν τὰ κεφάλαια. ἐπεὶ δὲ τῶν θέσεων αἱ μὲν εἰσι θεωρητικά, ὅσα θεωρίας ἔνεκα καὶ γνώσεως μόνον ζητοῦνται, οἷον εἰ θεοὶ προνοοῦνται τοῦ κόσμου, αἱ δὲ πρακτικά εἰς τινα πρᾶξιν τὴν ἀναφορὰν ἔχουσαι, οἷον εἰ γαμητέον, φανερόν ὅτι αἱ μὲν πρακτικά καὶ πολιτικώτεραι εἰσι καὶ κατὰ τὸν ῥητορικὸν χαρακτηῖρα, αἱ δὲ θεωρητικά μᾶλλον τοῖς φιλοσόφοις ἀρμόττουσιν, αἷς οὐδὲν ἦττον ἐγχειρεῖν καὶ τοῖς ῥητορικοῖς δυνατόν ἐστιν ἀπὸ τῶν πρὸς τὰς πρακτικὰς θέσεις τόπων ὀρμωμένοις. οὐδὲν μέντοι διαφέρει, ἐὰν τε οὕτω λέγῃ τις, εἰ γαμητέον ἢ οὐ, καὶ πάλιν, εἰ αἰρετέος ὁ γάμος ἢ φευκτέος· ἐν γὰρ καὶ ταυτόν ἐστι διὰ πάντων τούτων τὸ δηλούμενον. Τῶν μὲν οὖν πρακτικῶν θέσεων τὰ ἀνωτάτω κεφάλαια καταλαμβάνεται κατασκευάζοντι μὲν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ἡδέος, ἀνασκευάζοντι δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων· εἰς ἐκάστην δὲ ἐπιχειρήσομεν, ἐξ ὧν τόπων δυνατόν ἐστιν· ὡς γὰρ ἐπισημαινόμεθα, οὐχ οἷόν τέ ἐστιν ἐκ πάσης ἀφορμῆς πρὸς πᾶν πρόβλημα ἐπιχειρεῖν· εἰσὶ δὲ καὶ οἱ τόποι οἷδε, πρῶτον μὲν ὅτι δυνατόν γενέσθαι τὸ ἀξιούμενον διὰ τῆς θέσεως, δεύτερον δὲ ὅτι κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὰ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἔθῃ τε καὶ νόμιμα· οὐ γὰρ ἀπόχρη πρὸς τὸ πρᾶξαι τι τὸ δυνατόν αὐτὸ εἶναι, ἐὰν μὴ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον ὑπάρχῃ, τρίτον ὅτι ῥᾶδιον γενέσθαι, εἰ δὲ μὴ ῥᾶδιον εἶη, δυνατόν δὲ πραχθῆναι, καὶ ὅτι πολὺ πλεόν οὕτως ἐπαινετόν ἐστιν ἢ εἰ μὴ ῥᾶδιον ἦν. ἔπειθ' ὅτι μὴ μόνοι πράττομεν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πολλοί. ἐξῆς ὅτι μὴ πρῶτοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πρὸ ἡμῶν, εἰ δὲ καὶ μόνοι ἢ πρῶτοι, ἀλλ' ὅτι ποτὲ κρεῖττον ἄρξασθαι ἔργων καλῶν, ἐπαινετώτερον δὲ καὶ τὸ μόνον, ἀλλὰ μὴ μεθ' ἐτέρου.

122 εἶθ' ὅτι ἀρμόττει. εἶθ' ὅτι δίκαιον καὶ ὅτι ὅσιον (διττὸν δὲ τοῦτο· ἡ γὰρ θεοῖς κεχαρισμένον ἢ τετελευτηκόσιν). ἐφεξῆς δὲ ὅτι ἀναγκαῖον. εἶθ' ὅτι ἔνδοξον, καὶ ὅτι λυσιτελές, καὶ ὅτι πρὸς ἀσφάλειαν ἐπιτήδειον, καὶ ὅτι προκαταρκτικόν ἐστι κρειττόνων πραγμάτων, καὶ ὅτι ἡδύ, καὶ ὅτι εἰ μὴ πραχθῇ, μετάνοιαν φέρει καὶ δυσεπανόρθωτόν ἐστιν. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων· εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον οὐ πρακτέον, τοῦτο πρακτέον· καὶ εἰ τὸ ἐναντίον αἰσχρόν, τοῦτο καλόν· καὶ εἰ ἐκεῖνο ἀσύμφορον, τοῦτο συμφέρον· καὶ εἰ τὸ ἐναντίον ἀηδές, τοῦτο ἡδύ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου· εἰ γὰρ τὸ ὁμοιον αἰρετόν, καὶ τοῦτο αἰρετόν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐλάττονος καὶ ἐκ τοῦ μείζονος καὶ ἐκ τοῦ μέρους καὶ ἐκ τοῦ ὅλου καὶ ἐκ τοῦ τέλους, οὗ χάριν καὶ τὸ πρᾶγμα αἰρούμεθα· εἰ γὰρ τὸ τέλος αἰρετόν, καὶ τὸ ποιητικόν τοῦ τέλους αἰρετόν. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τῆς περιοχῆς, ὅτι πολλὰ ἐν αὐτῷ περιέχει πράγματα καλὰ ἢ συμφέροντα ἢ ἡδέα. εἴτα ἐκ τῶν πρὸ τοῦ πράγματος ἐπιχειρήσομεν, καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ τρίτον ἐκ τῶν μετὰ τὸ πρᾶγμα. ἐὰν μέντοι τις καὶ τῶν τελεωτέρων ἢ, ληπτέον καθ' ἕκαστον τῶν προειρημένων τόπων καὶ τὰς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ποιητῶν τε καὶ πολιτικῶν καὶ φιλοσόφων μαρτυρίας. ἔτι δὲ καὶ εἴ πού τινες ἱστορίαι συνάδουσι τοῖς λεγομένοις, καὶ τούτων μνημονευτέον μὴ χύδην μὴδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ κατὰ αὐξῆσιν ποιουμένους τὰ παραδείγματα, πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐνὶ ἀνδρὶ καὶ ἰδιώτῃ πεπραγμένων, ἔπειτα ἀπὸ τῶν ἄρχοντι ἢ βασιλεῖ, ἐξῆς δὲ ἀπὸ τῶν πόλει, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀπὸ τῶν χώραις τισὶν ἢ ἔθνεσι γεγεννημένων, μὴ μέντοι ὥστε ἀνάπλεων ἱστοριῶν καὶ ποιημάτων τὸν λόγον γενέσθαι.

123 ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἀνασκευαστέον. Τὴν δὲ τάξιν ποιησόμεθα τῶν ἐπιχειρημάτων, καθὰ καὶ τὴν τῶν τόπων ἐποιησάμεθα, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχόμενοι καὶ προϊόντες μέχρι τῶν τελευταίων. Παραδείγματος δὲ ἕνεκα ἔστω τις θέσις πρώτη ἀπὸ τῶν πρακτικῶν, οἷον εἰ πολιτεύεται σοφός. τῷ μὲν οὖν κατασκευάζοντι ὡς χρὴ πολιτεύεσθαι, λεκτέον πρῶτον μὲν ὅτι δυνατόν ἐστι τῷ σοφῷ πολιτεύεσθαι, δεύτερον δὲ ὡς κατὰ φύσιν ἐστίν, οἷον ὅτι καὶ ἐν θηρίοις ὑπάρχει πολιτεία καὶ ἐκάστης ἀγέλης ἐστὶ τις ἡγεμών, καὶ ὅτι παρὰ βαρβάρους καὶ παρ' Ἑλλήσι καὶ παρ' αὐτοῖς (ὡς λόγος) τοῖς θεοῖς αἰεὶ ἄρχουσιν οἱ σπουδαιότατοι. ἐξῆς δὲ ὅτι καὶ ῥάδιον τῷ σοφῷ πολιτεύεσθαι· ἐγγεγυμνασμένος γὰρ ταῖς περὶ ἡθῶν ἀνθρωπίνων πραγματείαις οὐκ ἀρρῦθμως ἀνθρώπων προστήσεται. ἔπειτα ὅτι εἰ καὶ μὴ ῥάδιον ἦν, ἀλλὰ προυργιαίτερόν γε χρὴ τίθεσθαι τῶν πόνων τὴν τῆς πόλεως εὐδαιμονίαν. ἐξῆς δὲ ὅτι καὶ συναγωνιστὰς ἔχει πολλοὺς τοὺς συμπολιτευομένους, καὶ ὅτι μὴ πρῶτος, ἀλλὰ πολλοὶ ἐπολιτεύσαντο σοφοί, Πιττακὸς Σόλων Λυκοῦργος Ζάλευκος, ἄλλοι μυρίοι. ἔπειθ' ὅτι καὶ εἰ μηδεὶς ἦν καὶ πάλαι πεπολιτευμένος καὶ νῦν, ἀλλ' ἐπαινετώτερός γε ἀρχόμενος καλῶν ἔργων. μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι ἀρμόττει τῷ σοφῷ πολιτεύεσθαι· τίς γὰρ ἄμεινον αὐτοῦ κρινεῖ τὰ δίκαια, καὶ συμβουλεύσεται τὸ συμφέρον, καὶ νόμους καὶ ψηφίσματα εἰσηγήσεται, καὶ ἀδωροδόκητα ταῦτα διαπράττει· ἐν τίνι δὲ ἔργῳ μᾶλλον ἐπιδείξεται τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ὁμοιότητα; πρὸς δὲ τούτοις ὅτι δίκαιον ἀποδοῦναι τῇ πατρίδι καὶ τοῖς πολίταις καὶ τοῖς πατρώοις θεοῖς τὰς ἀμοιβὰς τῆς παρ' αὐτῆς τροφῆς καὶ παιδείας. ἔπειθ' ὅτι ὅσιον καὶ κεχαρισμένον ἐστὶ τοῖς θεοῖς, τοὺς ἀνθρώπους καλῶς πολιτεύεσθαι, ἐξῆς δὲ ὅτι καὶ τοῖς κατοικομένοις ἡδύ ἐστι σῶζεσθαι τοὺς συγγενεῖς.

124 εἴθ' ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι τῇ πόλει ἔχειν τινὰ τὸν προνοοῦντα αὐτῆς καὶ μάλιστα σπουδαῖον· ἄνευ γὰρ τούτου πόλις οὐκ ἂν δύναίτο συστῆναι. μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ τις ἐνδοξότερος γίνεται πολιτευόμενος, κἂν τέως ἀφανὴς ἦν. ἔπειθ' ὅτι λυσιτελέστατα ἂν τὸν καθ' ἡμέραν βίον διάγοι εἰς χρημάτων λόγον, καὶ ὅτι ἀσφαλέστατα τοῦ παρὰ τῶν συκοφαντούντων καὶ ἐπιβουλευόντων φθόνου ἀπηλλαγμένος. ἐξῆς δὲ ὅτι ἄρχει καὶ προηγείται τὸ πολιτεύεσθαι τὸν σοφὸν μειζόνων τε καὶ καλλιόνων πραγμάτων οὐ μόνον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ κοινῇ, καὶ ὅτι καὶ ἡδιστος ὁ βίος τῶν πολιτευομένων, τοῦτο δὲ σχεδὸν παρακολουθεῖν πέφυκε καὶ τοῖς πλείστοις τῶν προειρημένων τόπων. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι ἀμεληθεῖσα πολιτεία καὶ μεταβολὴν ἐπὶ τὸ κακὸν λαβοῦσα δυσεπανόρθωτός ἐστι, καὶ τῷ πρὶν γενέσθαι πονηρὸν ἡμεληκότη μετάνοια γίνεται, ὅτε μηδὲν ὄφελος. ἐξῆς δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων· εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον οὐ πρακτέον, τοῦτο πρακτέον. εἰ γὰρ τὸ ἀντιπράττειν τῇ πατρίδι αἰσχρόν, τὸ πολιτεύεσθαι καλόν· εἰ ἐκεῖνο ἀσύμφορον, τοῦτο συμφέρον· καὶ εἰ ἐκεῖνο ἀηδές, τοῦτο ἡδύ. καὶ εἰ τὸ ὅμοιον τῷ πολιτεύεσθαι, ἔστω δὲ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῶν νέων, εἰ καλόν ἐστι καὶ συμφέρον καὶ ἡδύ, καὶ αὐτὸ τὸ πολιτεύεσθαι καλόν ἐστι καὶ συμφέρον καὶ ἡδύ. ἐκ δὲ τοῦ ἐλάττονος ἐπιχειρήσομεν οὕτως· εἰ μιᾶς οἰκίας τῷ σπουδαίῳ φροντιστέον, καὶ πόλεως μιᾶς ἐπιμελητέον. ἐκ δὲ τοῦ μέρους καὶ ἐκ τοῦ μείζονος, ὅτι εἰ ἕνα νόμον συμφέροντα, ἐπεὶ καὶ μίαν συμβουλήν εἰσηγητέον τῷ σπουδαίῳ, καὶ ὅλην τὴν πολιτείαν. ἀνάπαλιν δὲ ἐκ τοῦ ὅλου, εἰ καθολικὴν πολιτείαν εἰσηγεῖται τοῖς ἀνθρώποις ὁ σοφός, ὥσπερ καὶ Πλάτων ἐν τῇ πολιτείᾳ, δίκαιός ἐστι καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι πολιτεύσασθαι. μετὰ δὲ ταῦτα διελευσόμεθα τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως ἐν εἰρήνῃ τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον, καὶ ἀπλῶς παρ' ὄντιναοῦν χρόνον, ἅπερ τελευταῖα τοῦ καλῶς πολιτεύεσθαι ἐστίν.

125 εἴτα ἐκ τῆς περιοχῆς, ὅτι λόγῳ μὲν καὶ τῷ δοκεῖν ἐν τι μέλλει τῇ πόλει χαρίζεσθαι τὸ πολιτεύεσθαι, ἔργῳ δὲ πολλὰ ἐστὶ. κατὰ γὰρ τοὺς περὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἀνάγκη τὸν πολιτευόμενον περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης συμβουλεύειν, καὶ περὶ χρημάτων, καὶ περὶ φυλακῆς τῆς χώρας, καὶ περὶ τῶν εἰσαγωγίμων καὶ ἐξαγωγίμων, καὶ περὶ νομοθεσίας τε καὶ τῶν ἄλλων

τοιούτων. τῶν δὲ πρὸ τοῦ πράγματος τόπων καὶ τῶν παρ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ μετὰ τὸ πρᾶγμα δυνατόν μὲν καὶ ἐπὶ τῆς προκειμένης θέσεως παραδείγματα ἐκθέσθαι, σαφέστερα δὲ ἔσται ἐφ' ἐτέρας, οἷον εἰ παιδοποιητέον. λαβόντες γὰρ τὸν γάμον καὶ πάντα ἀπλῶς, ὅσα ἀνάγκη τῆς παιδοποιΐας προϋπάρξαι, ἐπαινεσόμεθα δεικνύντες καλὰ καὶ συμφέροντα καὶ ἡδέα, [καὶ] εἴθ' ἐξῆς παρομαρτοῦντα τῇ παιδοποιΐᾳ, μετὰ δὲ ταῦτα τὰ ἐπιγιγνόμενα, οἷον τὰς γηρωκομίας καὶ γηρωβοσκίας, καὶ τὰς τῶν τέκνων εὐπραγίας καὶ ἡδονάς, καὶ τὰ παραπλήσια. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων εὐπορήσομεν εἰς ἀνασκευήν. Περὶ μὲν οὖν τῆς πρακτικῆς θέσεως τοσαῦτα, φέρε δὲ πειραθῶμεν καὶ τῶν θεωρητικῶν τινα διελεῖν ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων ὁρμώμενοι, οὐ μέντοι τὴν αὐτὴν τάξιν κἀνταῦθα φυλάξομεν, ἥνπερ ἐπὶ τῶν πρακτικῶν, ἀλλ' ὥς ἂν φανείῃ τῷ προτεθέντι προβλήματι ἀρμόττειν, οὕτω καὶ ποιησόμεθα· ἴσως δ' ἄμεινον τὸ αὐτὸ ποιεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πρακτικῶν. ἀρμόττουσα δὲ τάξις ἐκάστῳ προβλήματί ἐστιν, ὅταν τὸ καταρχὰς τὰ ἀπλούστερα καὶ κουφότερα τῶν ἐπιχειρημάτων λέγοντες ἢ καὶ μᾶλλον προϊόντες τὰ πληκτικώτερα καὶ βαρύτερα λαμβάνωμεν, καὶ ὅταν τὰ κατασκευαστικά τινων πρὸ ἐκείνων τάττωμεν, ὧν ἐστὶ κατασκευαστικά, καὶ ὅταν τὰ ἀσθενῆ μεταξὺ τῶν ἰσχυροτέρων παρεμβάλλωμεν, καὶ ὅσα ἄλλα λέγεται ἐν τοῖς περὶ τάξεως ἔστω δ' οὖν ἡμᾶς ζητεῖν, εἰ προνοοῦσι θεοὶ τοῦ κόσμου.

126 οὐκοῦν πάλιν ἐροῦμεν, ὅτι δυνατόν ἐστὶ τοῖς θεοῖς προνοεῖν ἡμῶν, καὶ μηδὲν αὐτοῦς ἐλαττοῦσθαι ἐκ τῆς περὶ τὸν κόσμον φροντίδος. ἔπειθ' ὅτι ῥᾷδιόν ἐστι τῷ θεῷ καὶ ἄνευ πάσης πραγματείας. ἐξῆς ὅτι καὶ δαίμονας καὶ ἥρωας καὶ ἄλλους θεοὺς συναγωνιστὰς ἔχει ταύτης τῆς φροντίδος. εἴθ' ὅτι πάντες ἄνθρωποι Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι ἔννοιαν περὶ τῶν θεῶν ἔχουσιν ὥς προνοοῦσιν ἡμῶν. σημεῖον δέ· οὐ γὰρ ἂν βωμοὶ καὶ ναοὶ καὶ χρηστήρια θεοῖς ἀνέτιθετο, ἐφ' οἷς ἕκαστοι εὖ πεπόνθασιν ἐν λιμῷ ἢ λοιμῷ ἢ πολέμῳ ἢ τινι τῶν τοιούτων, ὥς ἀπαλλαγέντες, οὐδ' ἂν πάντῃ ἂν προσεῖχον τὸν νοῦν, καὶ μάλιστα ὁπότε περὶ τῶν μεγίστων κινδυνεύοιεν. ἐξῆς δὲ ὅτι καὶ τοῖς σοφοῖς δοκεῖ, οἷον Πλάτῳνι Ἀριστοτέλει Ζήνωνι, εἴθ' ὅτι τοῖς νομοθέταις οὐ γὰρ ἂν ἀσεβείας ἦσαν γραφαί. εἴθ' ὅτι ἔνδοξοι εἰσι μάλιστα οἱ ἡγούμενοι προνοεῖν ἡμῶν τοὺς θεοὺς. εἴθ' ὅτι ἀσφαλέστατα ἂν οὗτοι καὶ προσεχόντως τὸν βίον διάγοιεν νομίζοντες ἔχειν ἐπισκόπους αἰὲ πασῶν τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων, καὶ ὅτι μάλιστα ἡδέως ζῶσιν οἱ ἡγούμενοι ἐπιμελητὰς ἔχειν τοὺς θεοὺς. μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι δίκαιος ὢν ὁ θεὸς οὐκ ἂν ἀπρονοήτους περιεώρα τοὺς σεβομένους αὐτόν. ἔπειθ' ὅτι ἡ φύσις τῶν ὄλων μαρτυρεῖ κατὰ πρόνοιαν πάντα γεγενῆσθαι τῆς σωτηρίας ἔνεκα τῶν ἐν κόσμῳ· αἶ τε γὰρ τοῦ ἔτους ὥραι κατὰ καιρὸν τὰς μεταβολὰς λαμβάνουσαι, οἱ τε ὄμβροι καὶ καρποὶ καθ' ὥραν γινόμενοι, καὶ τὰ μέρη δὲ τῶν ὥρων ὥς εὖ δεδημιούργηται ὑπὸ τῆς φύσεως πρὸς διαμονὴν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν, καθάπερ καὶ Ξενοφῶν ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι δηλοῖ. εἴθ' ὅτι τοῦτο πάντων μάλιστα ἀρμόττει τῷ θεῷ τὸ προνοεῖν τοῦ κόσμου· οὐ γὰρ δὴ ὅσιον ἄργον καὶ ἄπρακτον τὸν θεὸν εἰπεῖν, ἢ νῆ Δία τοιαύτας ἔχειν ἀσχολίας, οἷας ἡμεῖς τῷ θνητοῖ εἶναι καὶ ἀσθενεῖς ἀναγκαίως ἀσχολούμεθα.

127 εἴθ' ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ πρόνοιαν εἶναι· εἰ γὰρ τις τὸ προνοεῖν περιέλοι τοῦ θεοῦ, ἀνήρηκε καὶ ἦν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, δι' ἣν καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπολαμβάνομεν· ἐκ γὰρ τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ φροντίδος τοῦ θεοῦ καὶ ὅτι ὑπάρχει πεπιστεύκαμεν. ἔπειθ' ὅτι οὐδὲ τὴν ἀρχὴν συνέστη ὁ κόσμος, εἰ μὴ τις ἦν πρόνοια. ὥσπερ γὰρ οὐδὲ οἰκία ἄνευ τοῦ οἰκοδόμου δύναται γενέσθαι ἐξ αὐτομάτου συνδραμόντων τῶν πλίνθων, οὐδὲ πλοῖον ἄνευ τοῦ ναυπηγοῦ, οὐδὲ ὅλως τι τῶν εὐτελεστάτων ἢ τιμιωτάτων ἄνευ τοῦ περὶ ἕκαστον δημιουργοῦ, οὕτω γελοῖόν ἐστι φάναι τὸ κάλλιστον καὶ τιμιώτατον ἀπάντων τῶν ὄντων τὸν κόσμον μὴ ὑπὸ καλλίστου τινὸς καὶ θειοτάτου δημιουργοῦ γεγονέναι, ἀλλ' ἐκ ταυτομάτου. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι εὐθὲς ἐστὶ τὴν τοιαύτην εὐταξίαν τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν φερομένων μὴ ὑπὸ τινος προνοίας γενέσθαι νομίζειν, ἀλλ' εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχεν. ἔπειτα ἐκ τοῦ ὁμοίου, ὅτι εἰ μὴ δύναται

καλῶς συστήναι μήτε οἰκία ἄνευ οἰκονόμου, μήτε ναῦς ἄνευ κυβερνήτου, μήτε στρατόπεδον ἄνευ στρατηγοῦ, μήτε πόλις ἄνευ πολιτευτοῦ, οὐδ' ἂν ὁ κόσμος δύναιτο συστήναι ἄνευ τοῦ προνοοῦντος θεοῦ. πρὸς δὲ τούτοις ἐκ τοῦ μέρους, ὅτι εἰ ὁμολογουμένως φαίνονται ἡμῶν κατὰ πόλεις προνοοῦντες ἥρωές τε καὶ δαίμονες καὶ θεοί, ἀκόλουθόν ἐστιν ὅλου τοῦ κόσμου προνοεῖν θεούς. εἴτα ἐκ τῆς περιοχῆς, ὅτι λόγῳ μὲν ἐν ἀναιρεῖται δόγμα, τὸ δ' ἀληθὲς πολλά· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι θεῶν πρόνοια, οὐδὲ δικαιοσύνη δύναται συνίστασθαι οὔτε εὐσέβεια οὔτε εὐορκία οὔτε ἀνδρεία οὔτε σωφροσύνη οὔτε φιλία οὔτε χάρις οὔθ' ἀπλῶς τῶν κατ' ἀρετὴν οὐδέν, ἅπερ οὐκ ἔστι κατ' ἀνδρας νοῦν ἔχοντας ἀναιρεῖν.

128 ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τόπων εἰς τὸ ἕτερον μέρος ἐπιχειρήσομεν. ἐπεὶ δὲ τῶν θέσεων αἱ μὲν εἰσιν ἀπλαῖ, αἱ δὲ συνεζευγμέναι, ἀπλαῖ μὲν εἰ γαμητέον, συνεζευγμέναι δὲ εἰ βασιλεῖ γαμητέον, διαιρετέον τὰς συνεζευγμένας εἰς ἐκάστην τῶν συνεζευγμένων, ἵνα τοὺς οἰκείους λόγους ἐκάστῳ τῶν μερῶν ἀποδῶμεν. καὶ αὐξήσεις καὶ παρεκβάσεις, καθ' ἃ ἐνδέχεται μέρη τῆς θέσεως, ποιησόμεθα. ὁμοίως δὲ καὶ πάθεσι καὶ ἡθεσι καὶ προτροπαῖς χρῆσόμεθα καὶ σχεδὸν πάσαις τῶν λόγων ιδέαις· πολλὰς γὰρ εἰσάξομεν βίων περιστάσεις, καὶ περὶ ἐκάστης τοὺς ἀρμόζοντας λόγους ἐροῦμεν, οἷον φέρε ζητεῖν, εἰ γαμητέον. μετὰ τὸ κοινούς καὶ καθολικούς περὶ πάντων ἀνθρώπων λόγους ὑποθέσθαι, ἐξ ὧν ἡ συστήσομεν τὸ γαμεῖν ἢ ἀνασκεύασομεν, καὶ καθ' ἕκαστον βίον ὑπερεξελευσόμεθα, οἷον γεωργοῦ ἐμπόρου στρατιώτου πλουσίου πένητος βασιλέως, καὶ οὕτω πολλὴν περιουσίαν λόγων ἔξομεν, ὥς τὴν μίαν θέσιν ἀμφοτέρω ποιῆσαι. ταῖς δ' αὐταῖς ἀφορμαῖς τῶν ἐπιχειρημάτων χρῆσόμεθα καὶ πρὸς τὴν τῶν γνωμῶν ἀνασκευὴν, καθάπερ εἶπον καὶ πρότερον. ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ Νόμος ἐστὶ δόγμα πλήθους ἢ ἀνδρὸς ἐνδόξου πολιτικόν, καθ' ὃ πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει, οὐκ εἰς τινα χρόνον ἀφωρισμένον. τῶν δὲ νόμων ἐξέτασις διχῶς ἢ γὰρ εἰσφερομένων αὐτῶν καὶ τιθεμένων ἢ κειμένων ἤδη. τιθεμένων οὖν γίνεται δοκιμασία, εἰ χρὴ κυροῦν ἢ μή. περὶ δὲ τῶν ἤδη κειμένων αἱ ἀμφισβητήσεις γίνονται τοῖς δικαζομένοις οὐ παντελῶς ἀναιροῦσαι τοὺς νόμους, ἀλλ' ἐκάτερον πρὸς τὸ λυσιτελέστερον ἐξηγούμεναι, καὶ αὖξονται μὲν ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ γεγράφηται δοκεῖ, συγκρύπτονται δὲ τὰ ἐναντία.

129 Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος περὶ ἀνασκευῆς καὶ κατασκευῆς νόμου, ταῦτα δὲ μάλιστα ἐν ταῖς εἰσηγήσεσι, λεκτέον περὶ τούτου. εἰσφερομένων τοίνυν τῶν νόμων ἢ κατηγοροῦμεν καὶ ἀνασκευάζομεν, ἢ συνηγοροῦμεν καὶ κατασκευάζομεν. μετὰ δὲ τὸ προοίμιον ἀνασκευάζομεν ἐκ τόπων τῶνδε, ἐκ τοῦ ἀσαφοῦς, ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ἐκ τοῦ οὐκ ἀναγκαίου, ἐκ τοῦ ὑπεναντίου, ἐκ τοῦ ἀδίκου, ἐκ τῆς ἀξίας, ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου, ἐκ τοῦ αἰσχροῦ. Γίνεται δὲ ἀσάφεια ἢ μὲν περὶ τὴν προφοράν, ἢν τινες περὶ τὴν προσωδίαν καλοῦσιν, ἢ δὲ περὶ τὸ ὄνομα, ἢ δὲ περὶ τὴν ὁμωνυμίαν, ἢ δὲ περὶ τὴν πολυωνυμίαν, ἢν συνωνυμίαν ἕτεροι προσαγορεύουσιν, ἢ δὲ περὶ τὴν σύνταξιν, ἢ δὲ περὶ τὴν σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν, ἢ δὲ περὶ πλεονασμόν, ἢ δὲ περὶ ἔλλειψιν, ἢ δὲ περὶ τὴν μάχην. περὶ μὲν οὖν τὴν προφοράν ἐστίν, ὅταν ἐν τῇ αὐτῇ τάξει κειμένων τινῶν λέξεων ὁμοίων, δυνατόν ᾗ προφέρεσθαι διττῶς τὸ γεγραμμένον, οἷον θεράπεινα χρυσία μὴ φορεῖτω, εἰ δὲ μή, ΔΗΜΟΣΙΑ ἔστω. ἀμφισβητοῦμεν γάρ, πότερον ἢ θεράπεινα δημοσία ἔστω, ἢ τὰ χρυσία· δύναται γὰρ συστέλλεσθαι καὶ ἐκτείνεσθαι τὸ ἄ. περὶ δὲ τὸ ὄνομα, ὅταν καινὸν ἢ σφόδρα παλαιὸν ἢ ξένον ᾗ τὸ γεγραμμένον, οἷον ἢ ποδοκάκκη καὶ ἢ ἡμεδαπή, καὶ εἴ τις λέγοι τὸν κέραμον ἀντὶ δεσμοτηρίου, καθάπερ Κύπριοι· διὸ καὶ τὸ παρ' Ὀμήρῳ τινὲς οὕτως ἐξηγοῦνται, χαλκῆν δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας. περὶ δὲ τὴν ὁμωνυμίαν, ὅταν ἐν ὄνομα δύο ἢ τρία σημαίνῃ ἢ καὶ πλείω, οἷον εἴ τις γράφει, ἐκ παιδὸς μὴ εἶναι μαρτυρίαν. ζητήσομεν γὰρ ἐνταῦθα, πότερον ἄνηβον λέγει μὴ μαρτυρεῖν ἢ υἱὸν ὑπὲρ πατρὸς ἢ δοῦλον ὑπὲρ δεσπότου. οὗτοι γὰρ ἐνὶ ὀνόματι προσαγορεύονται παῖδες.

περὶ δὲ τὴν πολυωνυμίαν ἀνάπαλιν, ὅταν τὸ σημαίνόμενον ἓν, τὰ δὲ ὀνόματα πολλά, οἷον ἄορ, ξίφος, φάσγανον, μάχαιρα. ἀσάφεια γὰρ καὶ οὕτω γίνεται, ὅταν οἴηται τις ἴσα τοῖς ὀνόμασιν εἶναι τὰ σημαίνόμενα. περὶ δὲ τὴν σύνταξιν, οἷον ἐπειδὴν φήσῃ Πιττακὸς νέμεσθαι πατέρα καὶ μητέρα τὴν ἴσην· ἀμφιβάλλει γὰρ καὶ ἥδε ἡ λέξις, ἄρα γὰρ τοὺς παῖδας λέγει νέμεσθαι τὰ τῶν γονέων, ἢ τοὺς γονεῖς τὰ τῶν παίδων; καὶ ἔτι ὅταν ἐν μέσῳ τι κείμενον ὄνομα δύνηται συνταττόμενον ἢ τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἢ τοῖς μετ' αὐτὸ διάφορον διάνοιαν ἀποτελεῖν, οἷον ὁ νικήσας ἐν πολέμῳ στρατηγὸς ἀνατιθέτω τοῦ Ἄρεως ἄγαλμα χρυσοῦν ἔχον δόρυ· ἔστι γὰρ τὸ λεγόμενον ἥτοι ἄγαλμα χρυσοῦν ἢ δόρυ. περὶ δὲ τὴν σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν, ἣν τινες περὶ τὴν κοινὴν τοῦ διηρημένου καὶ τοῦ ἀδιαιρέτου φασίν, οἷον ἐπὶ τὸν κλῆρον ἔρχεσθαι νόμου κελεύοντος ἀδελφούς παῖδας. ἔστι μὲν γὰρ διαιροῦντας φάναι, πρῶτον μὲν καλεῖσθαι τὸν ἀδελφόν, εἰ δὲ μὴ οὗτος εἴη, τότε τοὺς παῖδας παρεῖναι, ἔστι δὲ καὶ συντιθέναι λέγοντας ἅμα καλεῖσθαι αὐτούς. καὶ πάλιν, ὁ ψευδομαρτυρῶν ἀλούς τρὶς χιλίας διδότω· ἥτοι γὰρ λέγει, ὁ τρὶς ἀλούς ψευδομαρτυρῶν χιλίας διδότω, ἢ τρὶς χιλίας διδότω ἅπαξ ἀλούς. περὶ πλεονασμὸν δὲ γίνεται ἀσάφεια, ὅταν δυνατόν ᾗ πλέον τι τοῦ γεγραμμένου συλλογίζεσθαι, ὡς καὶ αὐτὸ δυνάμει δηλούμενον, οἷον εἴ τις νομοθετήσῃ κληρονομεῖν καὶ τοὺς πρὸς μητρός· ἀμφισβητήσῃ γὰρ ἂν καὶ ἡ μήτηρ, ὡς εἰ τοὺς πρὸς μητρὸς νόμος κληρονομεῖν καλεῖ, πολὺ πρότερον αὐτὴν τὴν μητέρα καλοῖη. ἢ δὲ παρ' ἑλλειψιν ἀσάφεια γίνεται πολλαχῶς, οἷον ὁ πατροτύπτης χειροκοπεῖσθω· ἐλλείπει γὰρ πότερον καὶ τὸν δι' ἄνοιαν, ἢ καὶ τὸν ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ πάντας ἀπαξαπλῶς. ἢ δὲ κατὰ πρόσωπον ἑλλειψις πολυειδὴς ἐστὶ διαφέρει γὰρ δήπου τὰ πρόσωπα καὶ φύσει καὶ ἡλικίᾳ καὶ ταῖς ἐγγυτέρω συγγενείαις καὶ τύχῃ, οἷον τῷ προδότῃ συναναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας· οὐ γὰρ διώρισεν, εἰ καὶ τὸν θετὸν καὶ τὴν θήλειαν. ***